

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Ε. ΠΙΤΡΟΥΝΙΑ Δ. Θ.
Κοθηγητού τοῦ Ζ' Γυμνασίου Ἀθηνῶν.

1945
ΠΕΤ
ΙΣΤ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

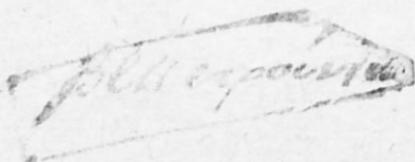
Διὰ τὴν ΣΤ' τάξιν καὶ τὰς Ε' καὶ ΣΤ' συνδιδασκομένας τῶν δημοτικῶν σχολείων.

1945

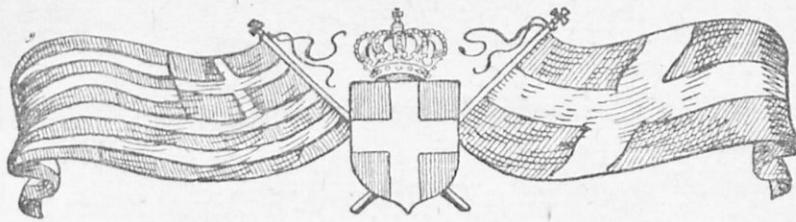
ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.
ΑΘΗΝΑΙ — ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ — 1945

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουν τὴν ὑπογραφὴν τοῦ συγγραφέως.

PRINTED IN GREECE 1945
ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΚΔΟΤ. ΟΙΚΟΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Ιστορία.

"Οπως ἔκαστος ἀνθρωπος ἔχει τὴν ιστορίαν του, ἀπὸ τὴν ὅποιαν μανθάνομεν πῶς ἔζησεν εἰς τὴν ζωὴν του, ἂν δηλ. ἔκαμε καλὰς πράξεις ἢ ἐδημιούργησεν ἔργα ὡφελήσαντα τὸν ἑαυτόν του καὶ τοὺς συμπολίτας του ἢ καὶ ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, ἔτσι καὶ ἔκαστον "Εθνος ἔχει τὴν ἴδικήν του ιστορίαν. Δι' αὐτῆς μανθάνομεν πῶς ἔζησεν ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους μέχρι σήμερον ἐν ἔθνος πῶς δηλ. ἐκυβερνήθη, ἂν ἐφάνη ἀνώτερον ἀπὸ τὰ ἄλλα εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ πολέμου, ἂν ἀνέδειξε μεγάλους ἀνδρας εἰς τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας ἢ γενναίους πολεμιστάς. "Ολα αὐτὰ μᾶς τὰ διδάσκει τῇ Ιστορίᾳ.

Τὸ ἴδικόν μας "Εθνος ἔχει τὴν ἐνδοξοτέραν ιστορίαν, διότι ἡ Ἑλλὰς κατὰ τοὺς ἀρχαίους κυρίως χρόνους ἀνέδειξε μεγάλους σοφούς, γενναίους πολεμιστάς καὶ λαμπρούς καλλιτέχνας: Σωκράτη, Πλάτωνα καὶ

Αριστοτέλην, "Ομηρον, Εύριπίδην καὶ Ἀριστοφάνην, Φειδίαν καὶ Πραξιτέλην, Περικλέα καὶ Δημοσθένην Λεωνίδαν καὶ Μέγαν Ἀλέξανδρον. Ὁλίγοι ἄλλοι λαοὶ ἔχουν βέβαια νὰ ἐπιδείξουν τοιούτους ἄνδρας. Τὰς πράξεις των, τὰ ποιήματα καὶ τὰ συγγράμματά των, τὰ μεγάλα ἔργα των καὶ τὴν σοφίαν καὶ ἀρετὴν των θαυμάζει καὶ σήμερον ὅλος ὁ κόσμος. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ἄλλας ἐποχάς, τὴν Βυζαντινὴν ὅπως εἴδομεν, καὶ τὴν Νεωτέραν, ὅπως θὰ ἴδωμεν, ἡ Ἑλλὰς ἀνέδειξε μεγάλους ἄνδρας, πρότυπα ἄνδρείας, φιλοπατρίας καὶ ἀρετῆς.

"Ολοι οἱ μορφωμένοι ἄνθρωποι ὅλων τῶν πεπολικισμένων λαῶν μελετῶσι τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ τὰ ἔργα τῶν μεγάλων ἄνδρῶν τῆς Ἑλλάδος. Δι' ἡμᾶς ἐπομένως τοὺς Ἑλληνας εἶναι ὑποχρέωσις πλέον νὰ μελετῶμεν καὶ νὰ γνωρίζωμεν καλὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἐθνους μας.

Σκοπὸς καὶ σημασία τῆς μελέτης τῆς Ἰστορίας.

Ἄλλὰ πλὴν τῆς ὑποχρεώσεως, ποὺ ἔχομεν πρὸς τοὺς προγόνους μας, ἡ μελέτη τῆς Ἰστορίας μᾶς χρησιμεύει καὶ μᾶς ὡφελεῖ πολὺ καὶ εἰς τὸν σημερινὸν βίον μας. Ἐκεῖνος δηλ. ποὺ μελετᾷ καὶ γνωρίζει τὴν Ἰστορίαν τοῦ ἔθνους του, κρίνει δρθότερον καὶ ἀσφαλέστερον περὶ τῆς παρούσης καταστάσεως τοῦ Ἐθνους καὶ τοῦ Κράτους καὶ δύναται νὰ συντελέσῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν πρόοδόν του.

Πηγαὶ τῆς Ἰστορίας. Τὰ διασωθέντα ποιήματα τῶν ποιητῶν, τὰ συγγράμματα τῶν διαφόρων συγγραφέων ἔκάστης ἐποχῆς καὶ οἱ λόγοι τῶν ρητό-

ρων μᾶς δίδουν διαφόρους πληροφορίας διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους. Τὰ ἔργα ἐπίσης τῶν καλλιτεχνῶν, ἀγάλματα, πίνακες ζωγραφικοί, ἐπιγραφαί, ναοὶ καὶ ἄλλα οἰκοδομήματα, ἐρείπια τειχῶν, φρουρίων καὶ οἰκιῶν, ἀγγεῖα καὶ οἰκιακὰ σκεύη, ποὺ ἐσώθησαν, μᾶς δίδουν σαφῆ ἵδεαν τῆς ὅλης ζωῆς τοῦ Ἐθνους.

“Ολα αὐτὰ εἶναι αἱ Πηγαὶ τῆς Ἰστορίας.

Διαίρεσις τῆς Ἑλληνικῆς Ἰστορίας.

Τὴν Ἑλλ. Ἰστορίαν διαιροῦμεν εἰς τρία μεγάλα μέρη (τρεῖς ἐποχάς):

Α'. Ἀρχαία Ἰστορία ἀπὸ τῶν ὀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἰδρύσεως τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους (2000 π.Χ.—330 μ.Χ.).

Β'. Βυζαντινὴ Ἰστορία ἡ Μεσαιωνικὴ Ἑλλ. Ἰστορία 330—1453. (Α' περίοδος 330—395 μ.Χ. τὸ Χριστιανικὸν Ρωμαϊκὸν Κράτος, Β' περίοδος 395—1453 τὸ Βυζαντινὸν Κράτος).

Γ'. Νεωτέρα Ἑλληνικὴ Ἰστορία 1453 μέχρι σήμερον.

Τὴν τελευταίαν ταύτην δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς τρίσι μέρη (περιόδους).

Α'. Τὴν Τουρκοκρατίαν 1453—1820.

Β'. Τὴν Ἐπανάστοσιν 1821—1829.

Γ'. Τὴν Ἑλευθέραν Ἑλλάδα 1830 μέχρι σήμερον.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ
(Διὰ τάς συνδιδασκομένας τάξεις)
Ο ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

1. Οι "Ελληνες" Απὸ τῆς Ρωμαϊκῆς κατακτήσεως μέχρι τῆς ἰδρύσεως τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους. Οἱ Ρωμαῖοι κατέκτησαν τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν κυρίως Ἐλλάδα τὸ 146 π.Χ. Μετ' ὀλίγα ἔτη κατέκτησαν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν, ὅπου εἶχε διαδοθῆν Ἐλληνισμὸς διὰ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ εἶχον ἰδρυθῆν Ἐλληνικὰ Κράτη, τὰ λεγόμενα Κράτη τῶν Διαδόχων. Τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς κατέκτησαν τὸν Β' καὶ Α' π.Χ. αἰῶνα καταλύσαντες τὰ Κράτη τῶν διαδόχων οἱ Ρωμαῖοι. Τὸ τελευταῖν τῶν Ἑλληνικῶν τούτων Κρατῶν, τὸ Κράτος τῶν Πτολεμαίων τῆς Αἴγυπτου, κατέλυσαν οἱ Ρωμαῖοι καὶ κατέκτησαν τὴν Αἴγυπτον κατὰ τὸ 30 π.Χ. Μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς οἱ Ρωμαῖοι εἶχον Πολίτευμα Δημοκρατικόν. Τότε ὅμως κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ ὅλα τὰ ἀξιώματα καὶ νὰ κυβερνᾶ μόνος του τὸ ἀπέ-

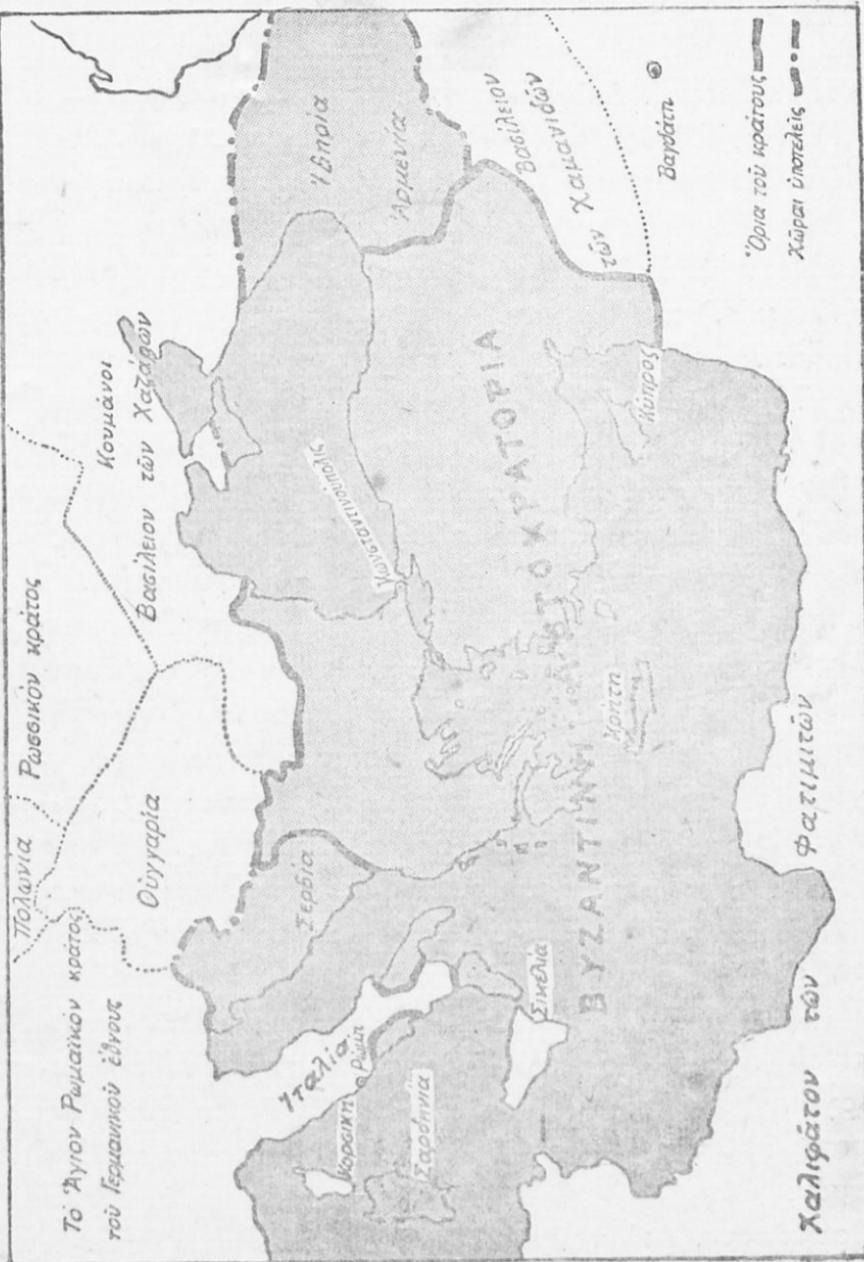
ραντον Κράτος ὁ ἀνεψιός τοῦ Μεγάλου Ρωμαίου στρατηγοῦ καὶ πολιτικοῦ ἀνδρὸς Ἰουλίου Καίσαρος Ὁκταβιανὸς Αὔγουστος. Ἐγίνε δηλ. Αὐτοκράτωρ (31 π.Χ.—14 μ.Χ.). Οἱ διάδοχοί του κατέκτησαν καὶ ἄλλας χώρας εἰς τὴν Εύρωπην καὶ ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία ἔγινε πλέον Κοσμοκρατορία.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Αὔγούστου ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἰουδαίαν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ ἐδίδαξεν εἰς τὸν κόσμον τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν. Ἐντὸς ὀλίγου εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας διεδόθη ὁ Χριστιανισμός, ἀν καὶ οἱ Αὐτοκράτορες τῆς Ρώμης κατεδίωξαν ἀγρίως τοὺς Χριστιανούς (Διωγμοί).

Οἱ διωγμοὶ ἦσταμάτησαν, ὅταν εἰς Αὐτοκράτωρ, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ἀνέλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τοὺς Χριστιανούς. Ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος μετέφερε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους ἀπὸ τὴν Ρώμην εἰς τὸ Βυζάντιον· ἡ νέα Ρώμη ὠνομάσθη ἀπὸ τὸ ὄνομά του Κωνσταντίνοπολις (330 μ.Χ.).

Τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος χωρίζεται μετ' ὀλίγα ἔτη εἰς δύο, τὸ ἐν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ρώμην εἰς τὴν Δύσιν, τὸ δὲ ἄλλο μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν (Βυζάντιον) εἰς τὴν Ἀνατολὴν (395 μ.Χ.). Τὸ τελευταῖον τοῦτο ὠνομάσθη Βυζαντινὸν Κράτος.

2. Τὸ Βυζαντινὸν Κράτος καὶ οἱ ἀγῶνες του κατὰ τῶν βαρβάρων. Περὶ τοὺς χρόνους τούτους (μέσα τοῦ Δ' π.Χ. αἰῶνος) ἥρχισαν αἱ λεγόμεναι βαρβαρι-Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Χάρτης τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ἐπὶ Βασιλείου Βουλγαροκτόνου.

καὶ ἐπιδρομαί. Διάφοροι δηλ. ἄγριοι βαρβαρικοὶ λαοὶ (Γότθοι, Ούννοι κλπ.) εἰσέβαλλον εἰς τὰς χώρας καὶ τῶν δύο Κρατῶν καὶ τὰς ἐλεηλάτουν. Καὶ τὸ μὲν Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν Κράτος δὲν ἦδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ περισσότερον ὅπο 100 ἔτη. Τὸ κατέλυσαν οἱ βάρβαροι (476 μ.Χ.) καὶ ἴδρυσαν εἰς τὰς χώρας του ἴδια των Κράτη.

Τὸ Βυζαντινὸν ὅμως Κράτος τὴγωνίσθη ἐπὶ χίλια καὶ πλέον ἔτη κατὰ τῶν βαρβαρικῶν λαῶν καὶ ἔζησε βίον ἔνδοξον. Οἱ Μεγάλοι Αὐτοκράτορες Ἰουστινιανὸς καὶ Ἡράκλειος ἐνίκησαν τοὺς Γότθους καὶ Ἀβάρους εἰς τὴν Εὐρώπην, τοὺς Πέρσας εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἐστερέωσαν τὸ Κράτος. Μετ' ὀλίγον παρουσιάσθη ἄλλος φοβερὸς ἔχθρος, οἱ Ἀραβεῖς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐκινδύνευσε τὸ Κράτος· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἐνικήθησαν ἐπανειλημένως. Ἀργότερα πάλιν νέοι ἐπίφοβοι ἔχθροι ἐμφανίζονται, οἱ Βουλγαροί. Ἐναντίον αὐτῶν ἡγωνίσθησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη οἱ Αὐτοκράτορες, τοὺς ἐνίκησεν ὅμως κατὰ κράτος ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος (περὶ τὸ 1000 μ.Χ.). Τότε τὸ Βυζαντινὸν Κράτος εἶχε φθάσει εἰς μεγάλην ἀκμήν.

Οἱ κάτοικοι τῶν περισσοτέρων χωρῶν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ἥσαν Ἑλληνες Χριστιανοί. Ἐκαλλιέργουν καὶ οὗτοι, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες, τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Διετήρησαν δηλ. τὸν πολιτισμόν, ὃςποιος ἐκινδύνευσε νὰ καταστραφῇ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Διὰ τοῦτο δὲ κυρίως ὁλόκληρος ὁ πεπολιτισμένος σήμερον κόσμος ὀφείλει μεγάλην εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν Βυζαντινὸν Ἑλληνισμόν.

ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΟΥ ΕΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. **Οι Τοῦρκοι** Κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα παρουσιάζονται εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Τοῦρκοι. Ἡσαν λαὸς ἄγριος καὶ πολεμικός. Κατέκτησαν πολλὰς χώρας καὶ διαδέχονται τοὺς Ἀραβίας. Πιστεύουν, ὅπως καὶ οἱ Ἀραβίες, εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ (Μωαμεθανοὶ) καὶ πολεμοῦν μὲν μεγάλον φανατισμόν. Ἐναντίον τῶν Τούρκων ἀγωνίζονται ἐπὶ 400 ἔτη οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες. Δὲν κατορθώνουν ὅμως νὰ τοὺς νικήσουν τελειωτικῶς, ὅπως τοὺς ὄλλους βαρβάρους, διότι καὶ οἱ Εύρωπαικοὶ Χριστιανικοὶ λαοί, τοὺς ὅποιους οἱ Βυζαντινοὶ ὡνόμαζαν μὲν ἐν ὄνομα Φράγκους, ἀντὶ νὰ βοηθήσουν τὸ Βυζαντίνὸν Κράτος, φροντίζουν τούνοντίον νὰ τὸ ἔξασθενήσουν. Μὲ τὴν πρόφασιν δηλ. ἔτι θέλουν καὶ αὐτοὶ νὰ πολεμήσουν τοὺς Τούρκους, ἔρχονται εἰς τὴν Ἀνατολὴν (Σταυροφορίαι) κοὶ κατάκτοῦν πολλὰς χώρας τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους (Φραγκοκρατία).

Οἱ Βυζαντινοὶ Ἐλληνες ἀγωνίζονται ὡς λέοντες κατὰ τῶν πολυαρίθμων ἔχθρῶν. Αὐτοκράτορες εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἶναι τὴν ἐποχὴν αὐτὴν (13, 14 καὶ 15 αἰῶν) οἱ Πολαιολόγοι.

2. **Οι Ὁθωμανοὶ Τοῦρκοι** Κατάλυσις τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους. Περὶ τὸ 100 μ.Χ. μία Τουρκικὴ φυλή, οἱ λεγόμενοι Ὁθωμανοὶ Τοῦρκοι, ἰδρύουν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἴδικόν των Κράτος καὶ περνοῦν μετ' ὀλίγα ἔτη καὶ εἰς τὴν Εύρωπην. Καταλαμβάνουν τὰς περισσοτέρας ἐπαρχίας τοῦ Βυζαντινοῦ Κρά-

τους καὶ ἐπὶ τέλους πολιορκοῦν καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ τελευταῖος Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὑπερήσπισεν ὅσον ἡδυνήθη τὴν Πόλιν καὶ ἐπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος ὑπὲρ τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος. Τὴν 29ην Μαΐου 1453 ὁ Σουλτάνος τῶν Τούρκων Μωάμεθ εἰσῆλθεν εἰς τὴν καταληφθεῖσαν Κωνσταντινούπολιν. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ Νεωτέρα Ἑλληνικὴ Ἰστορία, τῆς ὅποιας πρώτη περίοδος εἶναι ἡ λεγομένη ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας.

ΕΥΡΩΠΗ

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως εἰς τὴν Εὐρώπην, εἰς τὰς χώρας τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, εἶχον δημιουργηθῆ ἄλλα Κράτη. Οἱ βαρβαρικοὶ λαοί, ποὺ κατέλυσαν τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν Κράτος, ἐδέχθησαν τὸν Χριστιανισμὸν καὶ ἴδρυσαν Κράτη Χριστιανικά, ἐκ τῶν ὅποιων σπουδαιότερον ἔγινε κατὰ τὸ 800 μ.Χ. τὸ Κράτος τῶν Φράγκων. Τοῦτο ἔχωρισθη ἀργότερα (843 μ.Χ.) καὶ ἴδρυθησαν εἰς τὰς χώρας του τρία ἄλλα Κράτη· τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἴδρυθησαν βραδύτερον μικρὰ Κρατίδια, ἐκ τῶν ὅποιων τὸ σπουδαιότερον εἶναι τὸ ναυτικὸν Κράτος τῆς Ἐνετίας. Ἡ Ἐνετία ἦτο πολὺ ἵσχυρὸν καὶ πλούσιον Κράτος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Εἰς τὰς Βρεττανικὰς νήσους ἐπίσης εἶχεν ἴδρυθη τὸ βασίλειον τῆς Ἀγγλίας, τὸ ὅποιον μετὰ ταῦτα πολὺ ἤκμασε.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

Διὰ τὰ ἔξατάξια σχολεῖα

Η ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 16ου ΑΙΩΝΟΣ

1. **Φεουδαρχία.** Εἰς τὴν Εύρωπην μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους (476 μ.Χ.) ἐδημιουργήθησαν πολλὰ Κράτη, ἀπὸ τὰ ἄποια σπουδαιότερον ἔγινε τὸ Κράτος τῶν Φράγκων. Τοῦτο ἐπὶ Καρόλου τοῦ Μεγάλου (800 μ.Χ.) περιελάμβανε μέγα μέρος τῆς Εύρωπης, ἐσον περίπου ἡ πολαιὰ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία. Οἱ διάδοχοι ἔμως τοῦ Καρόλου ἔχωρισαν αὐτὸς εἰς τρία Κράτη, τῆς Ἰταλίας, Γαλλίας καὶ Γερμανίας, καὶ ἔτσι κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα ὑπάρχουν εἰς τὴν Εύρωπην πολλὰ Κράτη· ἀπὸ αὐτὰ προέρχονται καὶ τὰ σῆμερινά. Οἱ Βασιλεῖς τῶν κρατῶν τούτων, ἐπειδὴ ἐστηρίζοντο εἰς τὸν στρατὸν κυρίως, ἦναγκάσθησαν νὰ παραχωρήσουν εἰς τοὺς Ἀξιωματικοὺς ἐπαρχίας τοῦ Κράτους, ἵνα τὰς διοικοῦν καὶ εἰσπράττουν τοὺς φόρους. Οἱ Ἀξιωματικοὶ οὗτοι ἀπέκτησαν ἀπέραντα κτήματα, ἐκτισαν πύργους καὶ φρούρια διὰ τὴν ἀσφάλειάν των καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἐπαρχίας των. Διετήρουν στρατὸν ἴδιον των ἀπὸ ἱππεῖς κυρίως. Αὔτοὶ καὶ αἱ οἰκογένειαι των εἶναι τώρα οἱ εὐγενεῖς, οἱ ἄρχοντες. "Ολοι οἱ ἄλλοι κάτοικοι τῶν μικρῶν τότε πόλεων καὶ τῶν χωρίων

(άστοι καὶ ἀγρόται) ἥσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπακούουν τυφλῶς εἰς αὐτοὺς καὶ νὰ καλλιεργοῦν τὰ κτήματά των λαμβάνοντες ἐλάχιστον μέρος τοῦ εἰσοδήματος· κατήντησαν δηλ. δοῦλοι (δούλοι πάροικοι). Οἱ πλούσιοι ἄρχοντες ζῶσι πολυτελῶς εἰς τοὺς πύργους των καὶ ἀδιαφοροῦν διὰ τὴν δυστυχίαν καὶ ἀθλιότητα τοῦ λαοῦ. Αἱ περιφέρειαι, τὰς ὅποιας διοικοῦν οἱ "Ἄρχοντες, λέγονται φέουσδα ἡ τιμάρια, αὐτοὶ δὲ εἶναι οἱ Φεουδάρχαι ἡ Τιμαριοῦχοι. Πολὺ συχνὰ οἱ Φεουδάρχαι ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Κράτους πολεμοῦν μεταξύ των, καμμιὰ φορὰ δὲ καὶ μὲ τὸν ἴδιον τὸν Βασιλέα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκυβερνῶντες τὰ Μεσαιωνικὰ Κράτη τῆς Εὐρώπης. Τὸ καθεστώς αὐτὸς λέγεται Φεουδαρχικὸν καὶ διετηρήθη πολλοὺς αἰώνας.

2. Ἀπολυταρχία. Εἶναι φανερὸν ὅτι ὁ Βασιλεὺς τοῦ Φεουδαρχικοῦ Κράτους δὲν εἶχε μεγάλην δύναμιν, αἱ δὲ διαταγαί του δὲν ἔξετελοῦντο. Εἶναι φανερὸν ἐπίσης ὅτι ὁ λαὸς ἦτο ἀδύνατον νὰ προοδεύσῃ καὶ εὐημερήσῃ, ἀφοῦ ἔζη εἰς τὴν ἀθλιότητα καὶ ἀμάθειαν. Διὰ τοῦτο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως (15ον καὶ 16ον αἰῶνα) ὄλοι οἱ μορφωμένοι ἄνθρωποι ἔβλεπτον καὶ ὑπεστήριζον ὅτι πρέπει τὸ καθεστώς αὐτὸς νὰ μεταβληθῇ. Καὶ πράγματι μετεβλήθη, διότι πολλαὶ εὔνοϊκαὶ περιστάσεις συνετέλεσαν. Ἀνεκαλύφθησαν δηλ. τότε νέαι χῶραι (Ἀμερικὴ) καὶ νέοι δρόμοι συγκοινωνίας μὲ τὴν Ἀνατολὴν (Ἰνδίας). Ἀνεπτύχθη πολὺ τὸ ἐμπόριον, εἰς τὸ ὅποιον ἡσχολοῦντο οἱ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ (ναυτικοὶ καὶ ἀστοί).

‘Ο Βασιλεὺς εἰσέπραττε πλέον ἀπὸ φόρους πολλὰ χρήματα, πολὺ περισσότερα ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῶν Φεουδαρχῶν. Διωργάνωσε λοιπὸν καλύτερα τὸν στρατόν του ὁ Βασιλεὺς καὶ τὸν ὥπλισε μὲ πυροβόλα ὅπλα, τὰ ὅποια τότε ἀνεκαλύφθησαν. Ο στρατὸς τοῦ Βασιλέως εἶναι πλέον τώρα μεγαλύτερος καὶ καλύτερος τοῦ στρατοῦ τῶν Φεουδαρχῶν, τῶν ὅποίον οἱ πύργοι δὲν ἀντέχουν εἰς τὴν δύναμιν τῶν τηλεβόλων. Τοιουτοτρόπως ὁ Βασιλεὺς ἐπιβάλλεται, οἱ δὲ Φεουδάρχαι γίνονταν καὶ αὐτοὶ ἀπλοὶ ὑπήκοοι τοῦ Βασιλέως, ὅπως καὶ ὅλος ὁ ἄλλος λαός. Εἰς τὰς θελήσεις τοῦ Βασιλέως ὅλοι ὑπακούουν τυφλῶς. Αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος, ὁ Ἀπόλυτος ἄρχων τοῦ Κράτους. Τὸ νέον αὐτὸ καθεστώς λέγεται Ἀπόλυταρχικὸν καθεστώς ἢ Ἀπόλυταρχία.

Η ΕΥΡΩΠΗ ΕΠΙ ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΑΣ

Τὰ Εύρωπαϊκὰ κράτη ἔκυβερνήθησαν μὲ τὸ πολίτευμα αὐτὸ 300 περίπου χρόνια. “Οπου ὁ Βασιλεὺς ἦτο καλός, καὶ τὸ Κράτος προώδευσε καὶ ὁ λαός ἦρχισε νὰ ζῇ κάπως καλύτερα.

Εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπὶ Λουδοβίκου 14ου (1643–1715 μ.Χ.) ἥκμασαν πολὺ τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι· τόσον πολύ, ὡστε ἡ ἐποχή του νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους εἰς τὰς Αθήνας καὶ νὰ ὀνομασθῇ χρυσοῦς αἰών τῶν Γραμμάτων καὶ τῆς Τέχνης. Δυστυχῶς ὅμως ὁ Λουδοβίκος ἐπεχείρησε καὶ ἔκαμε πολλοὺς καὶ μεγά-

λους πολέμους, οἱ ὅποιοι κατέστρεψαν τὴν Γαλλίαν Δὲν ἐφρόντισε καθόλου διὰ τὸν λαόν, ὁ ὅποιος ἐπ’ αὐτοῦ καὶ τῶν διαδόχων του ἐπανῆλθεν εἰς τὴν δυστυχίαν καὶ ἀθλιότητα τῆς Φεουδαρχικῆς ἐποχῆς.

Εἰς τὴν Γερμανίαν διετηρήθη ἐπὶ πολὺ τὸ Φεουδαρχικὸν καθεστώς. Τὸν 16ον αἰῶνα εἶναι ἀκόμη διηρημένη εἰς πολλὰ Κράτη. Τὸ ἵσχυρότερον εἶναι ἡ Αὔστρια, τῆς ὅποιας ὁ Βασιλεὺς εἶναι καὶ Αὐτοκράτωρ ὅλης τῆς Γερμανίας, χωρὶς ὅμως νὰ δυνηθῇ νὰ ἔνωσῃ ὅλα τὰ Κράτη. Κατὰ τὸν 18ον ὅμως αἰῶνα ἀκμάζει καὶ ἐν ἄλλῳ Γερμανικὸν Κράτος, ἡ Πρωσσία, ἡ ὅποια προοδεύει πολὺ ἐπὶ τοῦ Βασιλέως της Φρειδερίκου ποῦ Μεγάλου (1740–1786).

Ἡ Ιταλία εἶναι καὶ αὐτὴ διηρημένη εἰς πολλὰ κράτη. Τὸ ἵσχυρότερον ἀπὸ τοῦ 10ου αἰῶνος εἶναι ἡ Ἐνετία. Τὴν ἐποχὴν τῶν Σταυροφοριῶν κατέλαβε πολλὰς νήσους εἰς τὸ Αἴγαῖον καὶ Ἰόνιον Πέλαγος. Κατέλαβε καὶ τὴν Κρήτην. Τὰ ἐμπορικά της πλοῖα διασχίζουν ὅλα τὰ πελάγη τῆς Μεσογείου θαλάσσης προστατευόμενα ἀπὸ ἵσχυρὸν πολεμικὸν στόλον. Οἱ Ἐλληνες τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας εύρισκουν πολλάκις καταφύγιον εἰς τὴν Ἐνετίαν καὶ τὰς Ἐνετοκρατουμένας Ἐλληνικὰς νήσους καὶ φρούρια.

Ἡ Ρωσία ηύτυχησε νὰ εύρῃ τὸν 18ον αἰῶνα Βασιλέα (Τσάρον) ίκανώτατον, τὸν Μέγαν Πέτρον (1689–1725). Οὗτος ὠδήγησε τὸ κράτος του καὶ τὸν λαόν του εἰς τὴν πρόρδον καὶ τὸν πολιτισμόν. Κατέλαβε διὰ πολέμου πρὸς τοὺς Τούρκους μικρὰν παραλίαν τοῦ Εὔξείνου Πόντου (Αζώφ) καὶ δι-

ἄλλων πολέμων τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης (Κτίσις Πετρουπόλεως). Ἀνέπτυξε τὸ ἐμπόριον, ἵδρυσε σχολεῖα πρὸς μόρφωσιν τοῦ λαοῦ. Τὴν ἴδιαν πολιτικὴν ἡ κοιλούθησε καὶ ἡ Τσαρίνα Αἰκατερίνη ἡ Β' (1763–1795), ἡ ὁποίᾳ ἐπροστάτευσεν, ὅπως θὰ ἴδωμεν, καὶ τοὺς ὑποδούλους "Ελληνας.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἀνέκαθεν πλησίον του καὶ τὸ συνεβουλεύετο, διὰ νὰ κυβερνήσῃ, ἐν συμβούλιον ἀπὸ εὐγενεῖς καὶ ἀπὸ ἀντιπροσώπους ἐκλεγομένους ἀπὸ τὸν λαόν. Τὸ συμβούλιον αὐτὸν ἐλέγετο Κοινοβούλιον. Σιγὰ-σιγὰ ὁ βασιλεὺς ὑπεχρεώθη νὰ μὴ κάμνῃ τίποτε, ἀν δὲν ἥρωτα τὸ Κοινοβούλιον. Αὐτὸν ἐψήφιζε τοὺς Νόμους καὶ ὁ βασιλεὺς τοὺς Νόμους αὐτοὺς καὶ ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς. Τὸ πολίτευμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας τοῦ λαοῦ ἐπεβλήθη τελείως μόλις τὸν 19ον αἰῶνα εἰς τὴν Ἀγγλίαν, λέγεται Κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα.

Κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα, χωρὶς βασιλέα μάλιστα, δηλ. Κοινοβουλευτικὸν Δημοκρατικὸν Πολίτευμα ἐφήρμοσαν εἰς τὴν χώραν των πρῶτοι οἱ Ἀμερικανοὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνος (1776). Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Βορείου Ἀμερικῆς εἶναι ἡ πρώτη χώρα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφηρμόσθη κατὰ τοὺς νέους χρόνους τὸ Δημοκρατικὸν πολίτευμα.

Η ΝΕΩΤΕΡΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

A') Οι Τούρκοι.

1ον) Οι Τούρκοι κατακτοῦν ὅλας τὰς Ἐλληνικὰς Χώρας.

Αμέσως μετά τὴν ὅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453) ὁ Μωάμεθ ὁ Β' ἐπροχώρησε διὰ τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν κυρίως Ἐλλάδα καὶ κατέλαβε τὴν Στερεάν Ἐλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησον. Οἱ δε σπόται τοῦ Μιστρᾶ Παλαιολόγοι ἔφυγον εἰς τὴν Εύρωπην. Μετ' ὀλίγα ἔτη ὁ Μωάμεθ κατέλαβεν ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ κατέλυσε καὶ τὸ Ἐλληνικὸν Κράτος τῆς Τραπεζοῦντος (1461). Οἱ Κομνηνοὶ ἔφυγον καὶ αὐτοὶ εἰς διάφορα μέρη. Ἀργότερα κατεκτήθη ἡ Ἀλβανία, τὴν ὅποιαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἶχεν ύπερασπίσει ὁ ἔθνικὸς ἥρως τῶν Ἀλβανῶν Γεώργιος Καστριώτης (Σκεντέρμπεης).

Ἐπὶ τῶν διαδόχων δὲ τοῦ Μωάμεθ κατεκτήθη ἡ Συρία, ἡ Παλαιστίνη καὶ ἡ Αἴγυπτος καὶ τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς (1517–1520). Ἐπίσης ἡ Ρόδος

(1522), ἀργότερα ἡ Κύπρος (1571) καὶ τὸν 17ον αἰῶνα κατόπιν μακροχρονίου ἄγωνος (1648–1669) ἡ ἡρωϊκὴ Κρητη, ἡ ὅποια κατείχετο μέχρι τότε ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν.

Τοιουτοτρόπως ὅλαι αἱ Ἑλληνικαὶ χῶραι κατεκτήθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, πλὴν ὅλιγων φρουρίων τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν Ἰονίων νήσων κατεχομένων ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν.

2ον) Ἡ Ἀκμὴ τῆς Τουρκίας. Ἡ Τουρκία ἀπειλεῖ καὶ τὴν Εύρωπην.

Καὶ αὐτὴ ἡ Δυτικὴ Εύρωπη ἐκινδύνευσεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ὁ Σουλτάνος Σουλεΐμαν ὁ Μεγαλοπρεπὴς (1520–1566) κατέλαβε τὸ Βελιγράδιον, τὴν σημερινὴν πρωτεύουσαν τῆς Γιουγκοσλαβίας, καὶ μέγα μέρος τῆς Ούγγαρίας. Ἐπροχώρησε δὲ μέχρι τῆς Βιέννης (1529), τὴν ὅποιαν ὅμως δὲν κατώρθωσε ὥλη κυριεύσῃ. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν θάλασσαν ἔγιναν ἐπικίνδυνοι οἱ Τούρκοι. Ἐκαμαν καὶ ἴδικόν των στόλον, ἀλλὰ καὶ συνεννοήθησαν μὲ τὸν περίφημον ἀρχηγὸν τῶν πειρατῶν τῆς Τύνιδος καὶ Ἀλγερίου Χαϊρεδίν Βαρβαρόσσαν καὶ ἔγιναν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν παραλίων. Ἐλήστευον τὰ πλοῖα καὶ ἐλεηλάτουν τὰς παραλιακὰς πόλεις· ἥχμαλώτιζον ἄνδρας, γυναῖκας, παιδία καὶ τοὺς ἐπώλουν ὡς δούλους εἰς τὰς ἀνθρωπαγορὰς τῆς Ἀνατολῆς. Ὁλη ἡ Εύρωπη ὑπέφερεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους πολεμιστὰς εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἀπὸ τοὺς πειρατὰς (κουρσάρους) εἰς τὴν θάλασσαν.

Διὰ τοῦτο μὲ πρωτοβουλίαν τοῦ Πάπα τῆς Ρώμης συνεφώνησαν οἱ περισσότεροι ἡγεμόνες τῶν Χριστιανικῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης· κατέστρεψαν τὰ ὄρμητήρια τῶν πειρατῶν εἰς τὴν Ἀφρικὴν (Τύνιδα) καὶ ἐπετέθησαν κατόπιν κατὰ τοῦ ἡνωμένου Τουρκοπειρατικοῦ στόλου. Εἰς τὴν περίφημον ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου (1571) παρὰ τὴν εῖσοδον τοῦ Πατραϊκοῦ κόλπου κατέστρεψαν τελείως τὸν στόλον τῶν Τούρκων καὶ τῶν πειρατῶν. Αὕτη εἶναι ἡ πρώτη μεγάλη νίκη τῆς Χριστιανωσύνης κατὰ τοῦ Μωαμεθανισμοῦ.

”Αλλην μίαν φορὰν οἱ Τούρκοι ἡπείλησαν τὴν Εὐρώπην. Τὸ 1683 ἐπολιόρκησαν πάλιν τὴν Βιέννην. Τώρα ὅμως οἱ Εὐρωπαῖοι ἔχουν καλύτερα ὀργανωμένον στρατὸν καὶ τελειότερα ὅπλα καὶ τηλεβόλα. Οἱ Αὐστριακοὶ τοὺς ἐνίκησαν ἐπανειλημένως καὶ τοὺς ἔξεδίωξαν καὶ ἀπὸ τὴν Ούγγαρίαν.

‘Η πάρακμὴ τῆς Τουρκίας.

’Αρχὴ τῆς παρακμῆς. ’Απὸ τοῦ 16ου αἰῶνος ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τῆς μεγάλης Τουρκικῆς δυνάμεως. Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα φοβερώτατος ἔχθρὸς τῆς Τουρκίας γίνεται ἡ Ρωσία. ’Ο Μέγας Πέτρος καὶ ἡ Αἰκατερίνη ἔκαμαν πολλούς πτολέμους κατὰ τῆς Τουρκίας. Τῆς ἀφήρεσαν τὰς παραλιακὰς τοῦ Εὔξείνου Πόντου χώρας μέχρι τῆς σημερινῆς Ρουμανίας. ’Η Αἰκατερίνη μάλιστα εἶχε σχέδιον νὰ διώξῃ τὸν Σουλτᾶνον καὶ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ ἀναστήσῃ τὸ παλαιὸν Βυζαντινὸν Κοάτος μὲ αὐτοκράτορα τὸν ἔγγονόν της Κωνσταντίνον.

Αίτια τῆς παρακμῆς. Ἡ παροκμὴ τῆς Τουρκίας οφείλεται εἰς πολλὰ αἴτια:

1. Οἱ Τούρκοι ἦσαν λαὸς πολεμικὸς κυρίως δὲν ἡγάπων καθόλου τὴν μόρφωσιν. Πολλοὶ Τούρκοι ἀρχηγοὶ δὲν ἔξευφαν οὔτε νὰ γράψουν οὔτε νὰ διαβάζουν. Ἡσαν, ὅπως λέγομεν, ἀπολίτιστοι καὶ ἔμειναν ἀπολίτιστοι. Οὔτε εἰς τὸ ἐμπόριον ἐπεδόθησαν οὔτε καὶ εἰς τὴν γεωργίαν, διότι τὸ ἔθεωρουν ἔξευτελιστικόν. Εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰς Ἐπιστήμας δὲν ἤδυνήθησαν νὰ παρακολουθήσουν τὴν πρόσοδον τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν.”Εἶναν ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ διὰ τὸν πόλεμον. Διὰ τοῦτο, ἔτοις οἱ πόλεμοι καὶ αἱ κατακτήσεις μὲ τὰ πολλὰ λόφυρα, τὸ Τουρκικὸν κράτος δὲν εἶχεν, ὅπως ὅλοτε, ἄφενα τὰ οἰκονομικὰ μέσα.

2. Ὁ στρατός των, ὅπως εἴδομεν, δὲν ἦτο πλέον καλὰ ὡργανωμένος καὶ τόσον καλὰ ὡπλισμένος, ὅπως οἱ στρατοὶ τῶν Εὐρωπαίων.

3. Τὸ κράτος των δὲν εἶχε καλὴν διοίκησιν· οἱ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν (Πασάδες καὶ Βαλῆδες) ἐφρόντιζον περισσότερον διὰ τὸν ἑαυτόν των καὶ ὅχι διὰ τὸν Σουλτᾶνον καὶ τὸ Κράτος. Πολλάκις ἐπολέμουν μεταξύ των καὶ καμμιὰ φορὰ ἐστασίαζον καὶ κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Ἡ Τουρκία ἔμεινε κράτος Μεσαιωνικὸν ἀπὸ ἀπόψεως ἐσωτερικῆς διοικήσεως.

4. Οἱ διάφοροι τέλοις λαοί, οἱ ύπόδουλοι, (“Ἐλληνες δηλ. Σέρβοι, Ἀλβανοί κ.λ.π.), διὰ τῆς βίας ἦσαν πειθαρχικοί. Εύκαιριαν ἔζήτουν, διὰ νὰ κτυπήσουν τοὺς Τούρκους καὶ ἀποκτήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των.

Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ μεγάλη ἐύνομις τοῦ Τουρκικοῦ κράτους ἔρχισε βαθμηδὸν νὰ κατοπίπτῃ σχετικῶς πρὸς τὰ Εύρωπαικὰ Κράτη. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἔμως καὶ μόλιστα διὰ τοὺς ὑποδούλους ἡ Τουρκία ἔξακολουθεῖ νὰ εἴναι μέγα καὶ ἰσχυρὸν Κράτος.

Β') Οἱ Ἑλληνες εἰς τὴν δουλείαν τῶν Τούρκων.

4ον) Τὰ βάσανα τῶν ὑποδούλων.

Οἱ Ἑλληνες καὶ οἱ ἄλλοι Χριστιανικοὶ λαοί, ποὺ ὑπεδουλώθησαν, ὑπέφερον μεγάλα βάσανα ὅπὸ τοὺς κατακτητὰς Τούρκους. Τοὺς ἐπῆραν ἐν πρώτοις τὰ καλύτερα σπίτια εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰς μεγολυτέρας Ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας μετέβαλον εἰς Τζαμιό. Τοὺς ἥρπασαν ἔπειτα οἱ Τούρκοι πασάδες τὰ μεγαλύτερα καὶ εὐφορώτερα κτήματα τῶν πεδινῶν μερῶν καὶ τὰ ἔδωσαν εἰς Τούρκους μπέηδες καὶ ἀγάδες ἡ εἰς τὰ Τζαμιά των. Τὰ πρῶτα ἀπετέλεσαν τὰ τσιφλίκια, τὰ τελευταῖα δὲ ὀνομάσθησαν βακούφια. Οἱ Χριστιανοὶ γεωργοί, ἃσοι δὲν ἔφυγαν εἰς τὰ ὅρεινὰ μέρη, εἰργάζοντο εἰς τὰ κτήματα αὐτὰ ὡς δούλοπάροικοι. Ἡ ζωὴ των ἦτο ὀθλία. "Οσοι διετήρησαν μικρὰ κτήματα ἐπλήρωνον βαρυτάτους φόρους.

"Ολοι ἀνεξαιρέτως, ὄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά, ἃσαν ὑποχρεωμένοι νὰ πιληρώνουν φόρον, διὰ νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ζοῦν, νὰ φέρουν δηλ., ὅπως ἔλεγον, τὴν κεφαλήν των ἐπὶ τῶν ὅμων. Αὐτὸς εἶναι ὁ λεγόμενος κεφαλικὸς φόρος (Τουρκικὰ χαράτσι).

"Αλλὰ ὁ ἀπαισιάτερος καὶ μισητότερος φόρος ἦτο ὁ φόρος τοῦ αἵματος, τὸ παιδομάζω μα.

"Ηρπαζον δηλ. οἱ Τοῦρκοι τὰ καλύτερα καὶ εὔρωστότερα παιδιά τῶν Χριστιανῶν ἡλικίας 7—14 ἔτῶν καὶ τὰ ύπερχρέων νὰ ἀλλάξουν τὴν θρησκείαν των καὶ νὰ γίνουν Μουσουλμᾶνοι (ἔξισλαμισμός). Τὰ παιδιά αὐτὰ ἐλησμόνουν τὴν καταγωγήν των καὶ τὴν θρησκείαν των καὶ ἐγίνοντο φανατικοὶ Τοῦρκοι. Ἐσκληραγωγοῦντο ἐπὶ πολλὰ ἔτη μὲ ἀσκήσεις καὶ συνεχῆ γυμνάσια καὶ κατετάσσοντο εἰς τὰ τάγματα τῶν Γενιτσάρων (Γενιτσαρὶ νέος στρατός). Οἱ Γενίτσαροι δὲν ἐπετρέπετο νὰ νυμφευθοῦν καὶ νὰ κάμουν οἰκογένειαν· ἥσαν εἰς ὅλην των τὴν ζωὴν στρατιῶται, οἱ σκληρότεροι καὶ ἀνδρειότεροι πολεμισταὶ τῆς Τουρκίας· ἐρρίπτοντο εἰς τὸν κίνδυνον χωρὶς νὰ λογαριάζουν τὴν ζωὴν των.

'Αλλὰ καὶ ὄλλας ταπεινώσεις καὶ ἔξευτελισμοὺς ὑπέφερον οἱ Χριστιανοὶ καὶ πρὸ πάντων οἱ "Ἐλληνες. Καὶ τὸν πλέον ὅσημον Τοῦρκον ἀν συνήντων εἰς τὸν δρόμον, ἐπρεπε νὰ τὸν χαιρετίσουν μὲ ἐδαφιαίαν ὑπόκλισιν: «πολλὰ τὰ ἔτη σου, ἀφέντη». 'Ωραῖα ἐνδύματα ἦ στολίδια δὲν ἐτόλμων νὰ φορέσουν. Μὲ τὴν παραμικρὰν ἀφορμὴν τοὺς συνελάμβανον, τοὺς ἔδερνον καὶ τοὺς ἐβασάνιζον· τοὺς ὠνόμαζον περιφρονητητικῶς ραγιάδες (συρφετόν, κοπάδι). Εἰς τὰς μικρὰς ἐκκλησίας, ποὺ τοὺς ἀφησαν, δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἔχουν κώδωνας.

Μὲ ἔνα λόγον ἦ περιουσία των, ἦ ζωὴ των καὶ ἥ τιμὴ των ἦτο εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ παραμικροῦ Τούρκου. Οἱ πασάδες δὲ καὶ οἱ μπέηδες ἥσαν πραγματικοὶ τύραννοι τῆς περιφερείας των.

1. Γενίτσαρος 2. Αγάς.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πολλοὶ Χριστιανοὶ ὅλιγέψυχοι, Σλόβει κυρίως καὶ Ἀλβανοὶ καὶ πολὺ ὀλίγοι "Ελληνες, μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρουν ὅλα αὐτὰ τὰ βάσανο, ἔδεχντο νὰ ἔξι-
σλαμισθοῦν καὶ ἐγίνοντο Τοῦρκοι. Δι’ ὅλους αὐτοὺς
τούς λόγους ὁ Χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῆς Ἑλλη-
νικῆς Χερσονήσου ἡλαττώθη πολύ. Καὶ ὁ Ἑλληνι-
σμὸς λοιπὸν κατὰ τὴν μακροχρόνιον δουλείαν (400
περίπου χρόνια) ἐκινδύνευσε νὰ ἔξαφανισθῇ. Διεσώθη
ὅμως χάρις εἰς τὴν μεγάλην προσήλωσιν τοῦ Ἑλληνος
πρὸς τὴν Θρησκείαν καὶ τὴν Πατρίδο.

5ον) Ἡ διάσωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Οἱ "Ελληνες ἔμενον, ὅπως εἴδομεν, κατὰ τὸ πλεῖ-
στον πιστοὶ εἰς τὴν Θρησκείαν καὶ τὸ "Ἐθνος τῶν.
Διὰ νὰ ὀποφύγουν τὰ πολλὰ βάσανα ἔφευγον βέβαια
καὶ αὐτοὶ ὀπὸ τὰς πόλεις καὶ τὰς πεδιάδας καὶ κατέ-
φευγον εἰς τὰ ὄρεινὰ μέρη ἥ εἰς ξηρὰ καὶ ἄγονα νη-
σιά, ὅπου οἱ Τοῦρκοι δὲν ἦθελον νὰ ζοῦν. Μερικοὶ δὲ
κατέφευγον καὶ εἰς ξένας ὀκόμη χώρας (Ἴταλίαν, Ἐνε-
τίαν, καὶ ἀργότερα Ρωσίαν), ὅπου ἐπεδίδοντο εἰς τὸ
ἐμπόριον ἥ κατετάσσοντο εἰς τὸν στρατόν. Διὰ τοῦτο
καὶ ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν ἡλαττώθη
πολύ. Κάποτε μάλιστα οἱ Τοῦρκοι ἐσκέφθησαν νὰ ἔ-
χοντάσσουν ὅλως διόλου τοὺς "Ελληνος διὰ τῆς σφα-
γῆς ὅλων, ὅσοι δὲν θὰ ἦθελαν νὰ ἔξισλαμισθοῦν. Οἱ
Τοῦρκοι ὅμως ἥσαν πολεμισταὶ κυρίως καὶ ἡσχολοῦντο
διαρκῶς εἰς πολέμους καὶ δὲν εἶχαν διαθέσιμον χρόνον
πρὸς γεωργικὰς ἐργασίας. "Ενεκὰ τούτου οἱ ραγιάδες
τοὺς ἥσαν ὀπαραίτητοι, διὰ νὰ ἐργάζωνται εἰς τὰ
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κτήματά των ώς γεωργοί καὶ νὰ τοὺς διευκολύνουν εἰς τὴν ζωήν των ώς τεχνῖται, ἔμπτοροι, ναῦται, γραμματικοὶ κ.λ.π. Δὲν ἐξετέλεσαν λοιπὸν τὴν ἀπόφασίν των περὶ ὅμαδικῆς σφαγῆς· ἔδωσαν μάλιστα εἰς τοὺς ὑποδούλους καὶ μερικὰ δικαιώματα, διὰ νὰ ξεχωρίζουν ἀπὸ τοὺς Τούρκους· τοὺς ἐπέτρεψαν δηλ. νὰ ἔχουν τὴν Θρησκείαν των, νὰ ὅμιλοῦν τὴν γλῶσσάν των καὶ εἰς τὰ χωριά, ποὺ δὲν ἔζων Τούρκοι, τοὺς ἄφησαν νὰ ἐκλέγουν μόνοι των μίαν Ἐπιτροπήν, ἡ ὅποια νὰ τοὺς διοικῇ. Αὐτὰ τὰ δικαιώματα εἶναι τὰ λεγόμενα προνόμια, χάρις εἰς τὰ ὅποια οἱ Ἐλληνες κατώρθωσαν νὰ διασώσουν τὸν Εθνισμόν των νὰ διατηρήσουν δηλ. τὴν Θρησκείαν καὶ τὴν γλῶσσάν των καὶ νὰ αἰσθάνωνται διαρκῶς ὅτι ἀνήκουν εἰς τὴν αὐτὴν φυλὴν καὶ ὅτι οἱ Τούρκοι εἶναι ξένοι κατακτηταὶ τῶν χωρῶν, αἱ ὅποιαι ήσαν ἀνέκαθεν ἴδικαί των.

6ον) Θρησκευτικὰ καὶ Ἐκκλησιαστικὰ προνόμια.
‘Ο Πατριάρχης—Ἐθνάρχης τῶν Ἑλλήνων.

Πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ Ὁρθόδοξοι “Ἐλληνες εἶχον χωρισθῆ εἰς δύο μερίδας. Ἡ μία μερὶς ἦθελε τὴν ἔνωσιν Ὁρθοδόξων καὶ Καθολικῶν, διὰ νὰ ἔλθουν οἱ Καθολικοὶ ἡγεμόνες τῆς Εὐρώπης εἰς βοήθειαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τῶν Τούρκων. Ἡ ἄλλη μερὶς δὲν ἦθελε τὴν ἔνωσιν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, διότι ἔθεωρει τὸν Πάπαν καὶ τοὺς Καθολικοὺς ώς αἱρετικούς. Ο Μωάμεθ, ὅταν κατέλαβε τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀντελήφθη ὅτι εἶχε συμφέ-

ρον νὰ περιποιηθῇ τοὺς Ἀνθενωτικούς. Ἐκάλεσε λοιπὸν τὸν Ἀρχηγόν των Γεώργιον Σχολάριον καὶ διέταξε τοὺς ὀδίγους Ἔλληνας προύχοντας καὶ κληρικοὺς ποὺ ἔμειναν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν νὰ τὸν ἀναγορεύσουν Πατριάρχην.

Ο Γεώργιος Σχολάριος, ὁ πρῶτος Πατριάρχης τοῦ Τουρκοκρατουμένου Ἑλληνισμοῦ, ἔλαβε τὸ κληρικὸν ὄνομα Γεννάδιος. Ο Σουλτᾶνος ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν ὅλας τὰς τιμάς, ποὺ ἀπένειμον εἰς τὸν Πατριάρχην οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες. Διὰ Διατάγματος ἔδωσε τὸ δικαίωμα εἰς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ διατηρήσουν τὴν Θρησκείαν των καὶ νὰ ἐκτελοῦν ἐλευθέρως τὰ θρησκευτικά των καθήκοντα εἰς ὃσας Ἐκκλησίας καὶ μοναστήρια τοὺς ἄφησαν οἱ Τούρκοι. Εἰς τὸν Πατριάρχην ἔδωσε τὸ δικαίωμα νὰ χειροτονῇ ἐπισκόπους, νὰ διαχειρίζεται τὴν ἐκκλησιαστικὴν περιουσίαν καὶ νὰ δικάζῃ τοὺς κληρικούς. Νὰ δικάζῃ ἐπίσης καὶ τὰς μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν διαφοράς διὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ ἄλλων κληρικῶν, ὅσάκις αὐτοὶ δὲν ἦθελον νὰ ὑπάγουν εἰς τὸν Τούρκον δικαστὴν (κατῆν). Ολοὶ οἱ Χριστιανοὶ ἀπέφευγον τὰ Τουρκικὰ δικαστήρια καὶ κατέφευγον πάντοτε σχεδὸν εἰς τοὺς κληρικούς, διὰ νὰ λύσουν τὰς διαφοράς των. Ἐπειδὴ δὲ ὅλοι οἱ ἀνώτεροι κληρικοὶ καὶ ὁ Πατριάρχης ἦσαν Ἔλληνες, ἔθεωροῦντο καὶ ὡς Ἀρχηγοὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους. Δικαίως λοιπὸν λέγομεν ὅτι ὁ Πατριάρχης ἦτο ὅχι μόνον Θρησκευτικὸς Ἀρχηγὸς ὅλων τῶν ὑποδιούλων, ἀλλὰ καὶ Ἐθνάρχης τῶν Ἑλλήνων. Τὸ Πατριαρχεῖον γίνεται τὸ Ἐθνικὸν κέντρον τοῦ Ἐλ-Ψηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ληνισμοῦ. Ἐγκατεστάθη εἰς τὴν πτωχικὴν συνοικίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Φανάρι.

Τον) Φαναριῶται.

Εἰς τὴν συνοικίαν [τοῦ] (Πατριαρχείου Φανάρι) ἐγκατεστάθησαν, ώς ἡτο ἑπόμενον, καὶ ὅλοι οἱ σημαίνοντες Ἑλληνες. Οὗτοι ἐφρόντιζον νὰ μορφώσουν τὰ παιδιά των, διὰ νὰ καταλάβουν ἀνώτερα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα. Οἱ Φαναριῶται ἐμάνθανον καὶ ξένας γλώσσας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Τούρκοι δὲν ἤγαπων τὴν μόρφωσιν, διότι ἡσχιλοῦντο κυρίως εἰς τὰ στρατιωτικὰ ἔργα καὶ τὸν πόλεμον, ἥναγκάζοντο νὰ χρησιμοποιοῦν Ἑλληνας εἰς τὰς ὑπηρεσίας των. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν προσελαμβάνοντο οἱ Ἑλληνες ως «γραμματικοὶ» τῶν Τούρκων πασάδων καὶ μικροὶ λογιστικοὶ υπάλληλοι.

“Οταν ὅμως κατόπιν (16ον καὶ 17ον αἰῶνα) οἱ Τούρκοι ἥλθον εἰς σχέσεις πρὸς τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη, ἔχρειάζοντο ἀνθρώπους μορφωμένους γνωρίζοντας ξένας γλώσσας ως διερμηνεῖς. Οἱ διερμηνεῖς αὐτοὶ ἐγίνοντο σιγὰ σιγὰ ἔμπιστοι τῶν Τούρκων. “Εκαστος Τούρκος πασᾶς εἶχε τὸν γραμματικὸν καὶ διερμηνέα του, ἀλλὰ καὶ ἡ Κυβέρνησις εἶχε τὸν ἐπίσημον καὶ ἀνώτατον διερμηνέα τῆς. Αὐτὸς διεπραγματεύετο τὰς συνθήκας εἰρήνης μὲ τοὺς Εὐρωπαίους· ἐγνώριζε λοιπὸν ὅλα τὰ ἀπόρρητα, δηλ. τὰ μυστικὰ τοῦ Κράτους· ἡτο ὁ Μέγας διερμηνεύς, ὁ ἐξ ἀπορρήτων. Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν ἡ Κυβέρνησις ἔχρησιμοποίει κατὰ προτίμησιν Ἑλληνας

Φαναριώτας. "Οταν δὲ ἀργότερα ἡ ναυγκάσθη ἡ Τουρκία νὰ δώσῃ αὐτοδιοίκησιν εἰς τὴν Μολδαβίαν καὶ Βλαχίαν, τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν, Φαναριώτας ἐστελλε νὰ διοικήσουν ως Ἡγεμόνες τὰς χώρας αὗτάς.

Οἱ Μεγάλοι Διερμηνεῖς καὶ Ἡγεμόνες ὑπηρέτουν βέβαια πιστῶς τοὺς Τούρκους· ἐπων ὅμως καὶ ὅπως ἡδύναντο, ὑπεστήριζον καὶ εὔηργέτουν τοὺς ὁμοφύλους των Ἐλληνας. Ἐλληνας δηλ. προσελόμβανον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των καὶ τοὺς ἔχρησιμοποίουν διὰ τὴν διοίκησιν τῶν Ἡγεμονιῶν των. Ἐλληνας, ἀξιώματικοὺς κυρίως ὀλλὰ καὶ στρατιώτας, εἶχον εἰς τὰς φρουράς των σχολεῖα Ἐλληνικὰ ἰδρυον εἰς τὰς πόλεις καὶ ἐπλήρωνον διὰ τὴν λειτουργίαν των κ.λ.π. Οἱ Ἡγεμόνες δηλ. ἔκαμαν τὰς πρωτευούσας τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας Βουκουρέστιον καὶ Ἰάσιον κέντρα Ἐλληνικά, ὅπου κατέφευγον καὶ πολλοὶ Ἐλληνες ἐκ τῶν κυρίως Ἐλληνικῶν χωρῶν. Μεγάλοι διερμηνεῖς καὶ Ἡγεμόνες ἔγιναν Μαυροκορδᾶτοι, Μουροῦζαι, Σοῦτσοι, Καρατζάδες, Ὑψηλάνται κ.λ.π. Ἐκ τῶν 30 ἥγεμόνων τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας δύο μόνον δὲν ἤσαν Ἐλληνες.

8ον) Πολιτικὰ προνόμια. Κοινότητες.

Εἴδομεν ὅτι οἱ Ἐλληνες τῶν πεδινῶν μερῶν κατέφευγον εἰς τὰ ὅρεινὰ ἢ εἰς ξηρὰ καὶ ἄγονα νησιά, ὅπου δὲν ἤθελον νὰ κατοικοῦν Τούρκοι. Ἐκεῖ ἤσχολοῦντο κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν γεωργίαν καὶ κηπουρικὴν καὶ εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἀργότερα ἐπεδόθησαν καὶ εἰς τὴν βιοτεχνίαν καὶ βιομηχανίαν, κατειργάζοντο δηλ. τὰ δέρματα καὶ τὰ

μαλλιά τῶν ζώων καὶ ἐδημιούργησαν βιομηχανίαν δερμάτων, γουναρικῶν καὶ ἔριουργίαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ "Ηπειρον· ἔσκαπτον τὴν γῆν, διὰ νὰ εὔρουν καὶ κατεργασθοῦν μέταλλα διάφορα, ὅπως λ.χ. ἄργυρον εἰς τὴν Χαλκιδικήν. Εἰς τὴν Χίον, τὴν ὥραιάν καὶ εὔφορον νῆσον, ἐκαλλιέργουν κηπουρικὰ εἰδη καὶ τὰ περίφημα μαστιχόδενδρα. Εἰς τὰ Ἀμπελάκια τῆς Θεσσαλίας κατειργάζοντο τὸν βάμβακα.

Εἰς τὰ μέρη αὐτὰ δὲν ἦσαν ἐγκατεστημένοι μονίμως Τούρκοι. Οἱ "Ἐλληνες λοιπὸν κάτοικοι, ὅπως ἦσαν συνηθισμένοι ἀπὸ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχήν, ἔξελεγον μίαν Ἐπιτροπὴν ἀπὸ συγχωριανούς των, διὰ νὰ φροντίζουν διὰ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὰ νεκροταφεῖα, νὰ λύουν τὰς μικροδιαφοράς των καὶ ἐν γένει νὰ διοικοῦν.

Οἱ ἀποτελοῦντες τὴν Ἐπιτροπὴν ὡνομάζοντο Προεστοὶ ἢ Δημογέροντες (οἱ Τούρκοι τοὺς ἔλεγον Κοτζαμπάσηδες). Οὗτοι ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀνέλαβον νὰ εἰσπράττουν καὶ τοὺς φόρους καὶ νὰ τοὺς δίδουν ὅλους μαζὶ εἰς τοὺς Τούρκους. Τοῦτο ἦτο μεγάλη εὔκολία διὰ τοὺς Τούρκους καὶ δι³ αὐτὸς τοὺς ἀφησαν νὰ διοικοῦν μόνοι των τὰ χωριά των ἢ πολλὰ χωριά μαζὶ διὰ τῶν Δημογερόντων. Ἡ αὐτοδιοίκησις αὕτη εἶναι τὰ λεγόμενα πολιτικὰ προνόμια τῶν "Ελλήνων. Τὰ χωριά ποὺ εἶχον τὸ προνόμιον νὰ ἐκλέγουν ἴδιούς των ἄρχοντας, διὰ νὰ διοικοῦν τὰ «κοινά», ἐλέγοντο Κοινότητες.

Οἱ Δημογέροντες ἐκαλοῦντο καμμιὰ φορὰ ὑπὸ τοῦ Τούρκου πασᾶ Διοικητοῦ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἐπαρχίας, διὰ νὰ σκεφθοῦν μαζὶ διὰδιάφορα

ζητήματα. Κολακεύοντες κοι δωροδοκοῦντες οἱ προεστοὶ τοὺς ἐπισήμους Τούρκους ἀπέκτων μεγάλην δύναμιν· τοὺς ἔφοβοῦντο πολλάκις καὶ αὐτοὶ οἱ Τούρκοι.

Μὴ ἐνοχλούμενοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἐμπορευόμενοι τὰ προϊόντα τῆς γῆς ἢ τῆς ἐργασίας των οἱ κάτοικοι τῶν Κοινοτήτων ἐπλούτησαν. Τὰ Μαδεμοχώρια (360 χωριά) τῆς Χαλκιδικῆς ἐπλήρωναν κατ' ἔτος ὡς φόρον 220 ὄκ. ἀργύρου. Τὰ Ἀμπελάκια τῶν Τεμπῶν εἶχον ὑποκαταστήματα ἐμπορικὰ εἰς τὴν Βιέννην, τὴν Τεργέστην, τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν Σμύρνην, κ.λ.π. Ἀλλαι Κοινότητες εἶναι τὰ 24 χωριά τοῦ Πηλίου, ὅπου κατειργάζοντο τὴν μέταξαν καὶ μάλλινα σκεπάσματα, τὰ Ζαγοροχώρια τῆς Ἡπείρου, ἡ Λεβάδεια, αἱ Ἀθηναὶ, ἡ Χίος, αἱ Πελοποννησιακαὶ Κοινότητες καὶ αἱ Κοινότητες τῶν Νήσων, διὰ τὰς ὁποίας θὰ κάμωμεν ἴδιαίτερον λόγον.

Τὸν πλοῦτον των οἱ κάτοικοι τῶν Κοινοτήτων ἔχρησιμοποίησαν καὶ διὰ νὰ προπαρασκευάσουν καὶ ἐνισχύσουν τὴν ἐπανάστασιν.

9ον) Αἱ Ναυτικαὶ Κοινότητες. Ναυτιλία καὶ Ἐμπόριον.—Κοινότητες Ἐξωτερικοῦ.

Εἰς τὰς νήσους, ὅπου πλὴν τῆς Κρήτης δὲν ὑπῆρχον Τούρκοι, διότι δὲν τοὺς ἤρεσεν ὁ ναυτικὸς βίος, οἱ Ἑλληνες ἤσχολοῦντο εἰς τὴν ἀλιείαν, τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ μικρὸν ἐμπόριον εἰς τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διὰ ξηρᾶς συγκοινωνία

καὶ βραδεῖα ἡτο (δὲν ύπηρχον τότε σιδηρόδρομοι καὶ αὐτοκίνητα) καὶ ὅχι τόσον ἀσφαλής (ληστεία), διὰ τοῦτο τὸ διὰ θαλάσσης ἐμπόριον ἀνεπτύχθη πολύ. Οἱ "Ελληνες ναυτικοὶ ἥσαν συγχρόνως καὶ ἐμπόροι. Τολμηροὶ καὶ ἐπιτήδειοι, καθώς ἥσαν, κατεσκεύασαν μεγαλύτερα πλοῖα καὶ ἔφθανον μέχρι τῶν παραλίων τοῦ Εὔξείνου καὶ μέχρι τοῦ Γιβραλτάρ. Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἐπλεον καὶ πέραν τοῦ Γιβραλτάρ εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν Ὡκεανόν. Οἱ κάτοικοι τῶν νήσων καὶ τῶν παραλιακῶν πόλεων, ποὺ ἡσχολοῦντο εἰς τὸ ἐμπόριον, εἶχον καὶ αὐτοὶ αὐτοδιοίκησιν. Ἀπετέλουν τὰς λεγομένας Ναυτικὰς Κοινότητας.

Εἰς πολλὰς ἔξ ἄλλου παραλιακὰς πόλεις τῆς Εὐρώπης ἐγκατεστάθησαν "Ελληνες φεύγοντες ἀπὸ τὴν πατρίδα των ἡσχολοῦντο καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ μὲ τούτους κυρίως ἔκαμνον τὸ ἐμπόριον των οἱ "Ελληνες ἐμποροπλοίαρχοι. Γύρω ἀπὸ τοὺς πρώτους αὐτοὺς ἐμπόρους ἐγκατεστάθησαν σιγὰ σιγὰ καὶ ἄλλοι ἐκπατριζόμενοι "Ελληνες καὶ τοιουτοτρόπως ὁλόκληροι συνοικίαι Ἐλληνικαὶ ἐδημιουργήθησαν. Αἱ μικραὶ αὗται Ἐλληνικαὶ παροικίαι συνετήρουν ἐκκλησίας, ἵδρυον σχολεῖα Ἐλληνικά. Αὕται εἶναι αἱ "Ελληνικαὶ Κοινότητες τοῦ Ἑρικοῦ, αἱ ὁποῖαι διατηροῦνται μέχρι σήμερον εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Ρουμανίαν καὶ ἄλλαχοῦ. Ἀκμάζουσαι Ἐλληνικαὶ Κοινότητες ἥσαν εἰς Ἐνετίαν, Τεργέστην, Γένουσαν, Βιέννην, Λειψίαν, Μόσχαν καὶ Ὁδησσόν. Διὰ τούτων ἀνεπτύχθη πολὺ τὸ Ἐλληνικὸν ἐμπόριον τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας.

Πολὺ ἐβοήθησεν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἐμπορίου καὶ ἡ προστασία τῆς Ρωσίας. Ἀπὸ τοῦ 1774 ἡ Αἰκατερίνη ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς "Ἐλληνας ἐμποροπλοιάρχους νὰ πλέουν μὲν Ρωσικὴν σημαίαν καὶ ὑπεχρέωσε τοὺς Τούρκους νὰ ἀφίνουν τὰ Ἐλληνικὰ πλοῖα νὰ περνοῦν ἐλευθέρως τὸν Ἐλλήσποντον καὶ τὸν Βόσπορον. Ἀπὸ τότε τὰ σιτάρια τῆς Ρωσίας μετέφερον εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην ἀποκλειστικῶς σχεδὸν "Ἐλληνες ἐμποροπλοιάρχοι, οἱ ὅποιοι κατεσκεύαζον πλέον μεγαλύτερα καὶ περισσότερα πλοῖα. Εἰς τὰ νησιὰ ὑπῆρχον πολλοὶ πλούσιοι· οἱ Κουντουριῶται τῆς "Υδρας εἶχόν τόσον πολλὰ χρήματα, ὥστε ἐφύλασσον τὰ χρυσᾶ νομίσματα εἰς δεξαμενὰς (στέρνας).

Καὶ τὰ χρήματα αὐτά, ὅπως καὶ τὰ πλοῖα, ἔχρησιμοποιήθησαν, ὡς θὰ ἴδωμεν, κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Κατὰ τὸ 1820 ὑπῆρχον ὑπερτετρακόσια μικρὰ καὶ μεγάλα πλοῖα ἐμπορικὰ Ἐλληνικὰ εἰς τὰς κυριωτέρας ναυτικὰς κοινότητας, τῆς "Υδρας δηλ., τῶν Σπετσῶν, τῶν Ψαρῶν, τῆς Μυκόνου, τῆς Κάσου, καὶ τοῦ Γαλαξειδίου.

Διὰ τῶν Κοινοτήτων καὶ τοῦ ἐμπορίου ὡργανώθησαν αἱ οἰκονομικαὶ δυνάμεις τοῦ Τουρκοκρατουμένου Ἐλληνισμοῦ, ἐπὶ τῶν ὅποιών ἐστηρίχθη ἡ μεγάλη Ἐπανάστασις.

Πολεμικαὶ Δυνάμεις τοῦ Τουρκοκρατουμένου
Ἐλληνισμοῦ.

10ον) I.—Κατὰ Ξηράν. Ἀρματολοὶ καὶ Κλέφτες.

Τὸν καιρὸν τῆς Φραγκοκρατίας εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ Στερεάν Ἐλλάδα πολλοὶ Ἐλληνες κατετάσσοντο εἰς τὸν στρατὸν τῶν Φράγκων καὶ τῶν Ἐνετῶν καὶ εἶχον ὡς ἐπάγγελμα τὸν πόλεμον. Αὐταὶ, ὅταν ἥλθον οἱ Τούρκοι, ἦτο ἀδύνατον ὥντας ὑπομείνωσι τὰ βάσανα τῆς δουλείας· ἢ κατέφευγον λοιπὸν εἰς τὰ Ἐνετικὰ φρούρια καὶ ἐγίνοντο στρατιῶται τῶν Ἐνετῶν, οἱ δποῖοι πολὺ συχνὰ ἐπολέμουν μὲτοὺς Τούρκους, ἢ ἐγκατέλειπον τὰ χωριά των καὶ ἔζων ἐλεύθεροι εἰς τὰ ὅρη μὲ τὰ ὅπλα των ὑποφέροντες τὴν πεῖναν, τὸ ψῦχος καὶ τὰς ταλαιπωρίας. Μούτους ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλοι νέοι Ἐλληνες καὶ ἔτσι σιγὰ σιγὰ τὰ Ἐλληνικὰ βουνὰ ἐγέμισαν ἀπὸ πολεμιστάς, οἱ δποῖοι κατήρχοντό εἰς τὰς πεδιάδας καὶ ἐπετίθεντο κατὰ τῶν Τούρκων φονεύοντες αὐτοὺς καὶ διαρπάζοντες τά ἀγαθά των· ἔτσι ἐξεδικοῦντο αὐτοὺς διὰ τὰ βάσανα., εἰς τὰ δποῖα ὑπέβαλλον τοὺς ὀμάχους ὁμοφύλους των Αὐτοὶ ὠνομάσθησαν κλέφτες.

Ἐκεῖ εἰς τὰ βουνὰ οἱ κλέφτες ἀπετέλουν ὀμάδας. ἕκάστη ὁμάδας ἀνεγνώριζεν ἓνα ὡς ἀρχηγόν, τὸν καπετάνιον· αὐτὸς εἶχε τὸν ὑπασπιστήν του, πρωτοπαλλήκαρον, οἱ δὲ ἄλλοι ἦσαν τὰ παλλη-

κάρια τῆς ὁμάδος· ἔκαστη ὁμάς εἶχεν ἴδικήν της σημαίαν. "Εζων βέβαια οἱ κλέφτες σκληρὸν βίον· διαρκῶς εἰς τὰ ὅπλα καὶ τὰς ἀσκήσεις κατεγίνοντο· εἰς τὴν σκοπιοβολὴν ἥσαν θαυμάσιοι· ἐπερνοῦσαν τὴν σφαῖραν ἀπὸ δακτυλίδι· μερικοὶ ἔτρεχον γρηγορώτερα ἀπὸ ἵππουν. Περίφημοι κλέφτες εἰς μὲν τὴν Πελοπόννησον ἥσαν ὁ Ζαχαριᾶς καὶ οἱ Κολοκοτρωναῖοι, εἰς δὲ τὴν Ρούμελην (Στερεάν 'Ελλάδα) καὶ τὸν Ὀλυμπὸν ὁ Μαλάμος, οἱ Κατσαντωναῖοι, ὁ Βλαχάβας, ὁ Νικοτσάρας καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Οἱ κλέφτες ἔγιναν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Τούρκων. Διὰ τοῦτο καὶ ἐπειδὴ παρ' ὅλας τὰς καταδιώξεις καὶ τὰ μαρτύρια, μὲ τὰ ὅποια ἐβασάνιζον τοὺς τυχὸν συλλαμβανομένους, δὲν ἦδύναντο νὰ τοὺς ἔξοντάσουν, ἡναγκάζοντο νὰ ἔρχωνται εἰς συνενόησιν μὲ αὐτούς. Τοὺς ἀνεγνώριζον δηλ. ἐπισήμως ὡς στρατιωτικὰ σώματα καὶ τοὺς ἀνέθετον τὴν φύλαξιν ἀπὸ τὰ κακοποιὰ στοιχεῖα καὶ τὴν ἀσφάλειαν ὁλοκλήρων ἐπαρχιῶν· τοὺς ἐπλήρωνον δὲ καὶ μισθὸν ἀπὸ τοὺς φόρους τῆς ἐπαρχίας. Τοὺς ἔχρησιμοποίουν δηλ. ὅπως σήμερον τὸ Κράτος τὴν χωροφυλακήν. Αὔτοὶ ἐλέγοντο ἀρματολοὶ (ἀρματολό(γ)οι—ἄνθρωποι τῶν ὅπλων) καὶ ἡ ἐπαρχία ἀρματολίκι. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ ἀρματολοὶ δὲν εἶχον καμμίαν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς Τούρκους, πολὺ συχνὰ δὲ ἐμάλλωναν μὲ αὐτούς καὶ ἀνέβαινον πάλιν εἰς τὰ βουνὰ καὶ ἐγίνοντα κλέφτες. Διὰ τοῦτο τὰ ὄνόματα ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες εἶχον τὴν αὐτὴν σχεδὸν σημασίαν. Αὔτοὶ ἀπετέλεσαν

Μανιάτης πολεμιστής.

κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τὸν πυρῆνα τοῦ κατὰ ξηρὰν στρατοῦ.

’Αλλὰ καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος διετηρήθη ζωηρὸν τὸ πολεμικὸν φρόνημα καὶ οἱ κατοικοῦντες εἰς αὐτὰ ἡσχολοῦντο διαρκῶς μὲ τὰ ὅπλα καὶ ἤσαν κατὰ

τὴν Ἐπαναστασιν οἱ καλυτεροὶ πολεμισταὶ εἰς τὴν
Μάνην δηλ., εἰς τὸ Σούλι καὶ εἰς τὰ Σφακιὰ τῆς Κρήτης. Ἡ Μάνη η ποτὲ δὲν ὑπετάγη εἰς τοὺς Τούρκους· ἐπλήρωνε μόνον μικρὸν φόρον· ἦτο χωρισμένη εἰς καπετανίας καὶ ὡχυρωμένη μὲν πύργους· ἕκαστη οἰκογένεια εἶχε τὸν πύργον της. Ἐπειδὴ ὁ τόπος ἦτο ξηρὸς καὶ ἄγονος, οἱ κάτοικοι ἦσαν πολὺ σκληραγωγημένοι· εἶχον πολὺ ἀνεπτυγμένον τὸ αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας· ἥσχολοῦντο διαρκῶς εἰς πολέμους· ἐπολέμουν πολλάκις καὶ μεταξύ των. Ἀπὸ τοῦ 1770 ἡναγκάσθησαν οἱ Μανιᾶται νὰ δεχθοῦν νὰ διορίζῃ τὸν Ἀρχηγόν των (Μπέην) ὁ Σουλτάνος. Διὰ τὸ Σούλι καὶ τοὺς Σούλιώτας θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Οἱ Σφακιανοὶ τέλος ἦσαν οἱ πολεμικώτεροι Κρῆτες· τοὺς ἐφοβοῦντο καὶ αὐτοὶ οἱ Τούρκοι.

11ον) II.—Κατὰ θάλασσαν. Ὁ Πολεμικὸς στόλος.

Τὰ ἐμπορικὰ πλοϊα τῶν Ἐλλήνων ἔπλεον, ὅπως εἴδομεν, ἀπὸ τοῦ Εὔξείνου Πόντου καὶ τῆς Συρίας μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὡκεανοῦ. Πολλοὶ μάλιστα τολμηροὶ πλοίαρχοι ἐφθασαν καὶ μέχρι τῆς Ἀμερικῆς. Πολὺ συχνὰ ὅμως συνήντων τοὺς πειρατὰς τοῦ Ἀλγερίου καὶ τῆς Τύνιδος, οἱ ὅποιοι ἐπετίθεντο διὰ νὰ τοὺς ληστεύσουν. Ἡσαν ὑποχρεωμένοι λοιπὸν νὰ εῖναι ὀπλισμένοι καὶ νὰ πολεμοῦν κατὰ τῶν πειρατῶν. Ἐξώπλιζον δὲ τὰ πλοϊά των καὶ μὲ μικρὰ τηλεβόλα (κανόνια). Πολλάκις ἐπήγαιναν δύο-τρία πλοϊα μαζὶ καὶ, ἀν τοὺς ἐκτύπτων οἱ πειραταί, ἐγίνετο τότε πρα-

γυματική ναυμαχία. "Ετσι συνήθισαν εἰς τὸν κατά θάλασσαν πόλεμον, θαρραλέοι δὲ καὶ ριψοκίνδυνοι, καθὼς ἡσαν, ἔγιναν πολὺ καλύτεροι ἀπὸ τοὺς πειρατὰς ναυμάχοι. Πολλοὶ πλοιάρχοι ἡσαν ὁ φόβος καὶ τρόμος τῶν πειρατῶν. Τοιοῦτος ἦτο ὁ κατόπιν ἐνδοξος ναύαρχος τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου τῆς Ἐπαναστάσεως Ἀνδρέας Μιαούλης.

Τοιουτοτρόπως ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὸ 1821 εύρεθη μὲ πολεμικὸν στόλον, τοῦ ὅποίου ἐπέβαινον ἔξησκημένοι εἰς τὸν πόλεμον ναῦται καὶ τὸν ὅποιον ἐκυβέρνων ἐπιτήδειοι καὶ μορφωμένοι εἰς τὰ ναυτικὰ πλοιάρχοι. Τὰ τρία μόνον νησιά "Υδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρὰ εἶχον τὸ 1821 καὶ παρέταξαν εἰς ναυμαχίας 146 πλοῖα¹. Τὰ μεγαλύτερα τῆς "Υδρας ἡσαν τὸ τρικάταρτον τοῦ Τομπάζη 20 κανονίων καὶ τὸ δικάταρτον τοῦ Μιαούλη 18 κανονίων. Οἱ Τούρκοι εἶχον πολὺ μεγαλύτερα πολεμικὰ πλοῖα, φρεγάτας δηλ. μὲ 60—80 κανόνια καὶ «πλοῖα τῆς γραμμῆς» μὲ 100—200 κανόνια. Οἱ ναῦται των ὅμως καὶ οἱ πλοιάρχοι δὲν ἡσαν οὔτε ναυτικοὶ ἐπιτήδειοι οὔτε τόσον ἔξησκημένοι.

Οἱ Ἀρματολοὶ καὶ Κλέφτες καὶ οἱ Μανιᾶται καὶ Σουλιῶται εἰς τὴν ξηρὰν καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Ναυτικὸν εἰς τὴν θάλασσαν ἡσαν αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐθνους, ἐπὶ τῶν ὅποιων ἐστηρίχθη ἡ Ἐπανάστασις.

Σημ. 1. Ἐπίσημος πίναξ Β. Δ. 1856—Κατὰ τὸν Ἱστορικὸν Σπ. Τρικούπην εἶχον 176 πλοῖα.

12ον) Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίᾳ.

Οσοι ἐκ τῶν μορφωμένων Ἐλλήνων κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν μετὰ τὴν ἄλωσιν κατέφυγον εἰς τὴν Δυτικὴν Εύρωπην, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἰταλίαν. Πολὺ συνετέλεσαν εἰς τὴν λεγομένην Ἀναγέννησιν τῶν Γραμμάτων, διότι μετέφερον ἐκεῖ καὶ τὰς βιβλιοθήκας των μὲ πολύτιμα χειρόγραφα τῶν Ἀρχαίων Ἐλλήνων συγγραφέων. Ο Βησσαρίων, ὁ Πλήθων, ὁ Τραπεζούντιος, ὁ Ἀργυρόπουλος ἴδρυσαν εἰς διαφόρους Ἰταλικὰς πόλεις σχολὰς καὶ κατέλαβον μεγάλα ἀξιώματα.

Τὴν Ἐλλάδα λοιπὸν ἐπὶ 200 περίπου χρόνια μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐκάλυψεν ὅχι μόνον δουλείας, ἀλλὰ καὶ ἀμαθείας σκότος. Σχολεῖα δὲν ἐπέτρεπον οἱ Τοῦρκοι νὰ ἴδρυθοῦν. Ὁλίγα μόνον γράμματα ἐμάνθανον εἰς τὰς Ἑκκλησίας καὶ τὰ Μοναστήρια, ὅπου κρυφίως, κατὰ τὴν νύκτα, ἔστελλον τὰ παιδιά των οἰ "Ἐλληνες. Πολὺ ὡραῖον εἶναι τὸ σχετικὸν ποίημα τοῦ I. Πολέμη «Τὸ κρυφὸ Σχολειό».

Καμμία λοιπὸν πνευματικὴ κίνησις δὲν ὑπῆρχε τότε εἰς τὴν Ἐλλάδα. Εἰς τὴν Κρήτην μόνον, ἡ ὅποια μέχρι τοῦ 1669 κατείχετο ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, ἐδημιουργήθησαν ἔργα πνευματικά, ποιήματα κυρίως, ὡς ὁ Ἐρωτόκριτος κ. ἄ. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπῆρχε βέβαια πάντοτε περὶ τὸ Πατριαρχεῖον μικρὰ πνευματικὴ κίνησις.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος ὁ λόγιος Πατρί-
άρχης Κύριλλος Λούκαρις ᾔρχισε νὰ ὑπο-
στηρίζῃ τὰ γράμματα καὶ πρὸς τοῦτο ἴδρυσε τὸ πρῶ-
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὸ κρυφὸ σκολειό.

τον τυπογραφεῖον. Διὰ τὰς ἐνεργείας του αὐτὰς ἐ-
συκοφαντήθη ὑπὸ τῶν Καθολικῶν εἰς τοὺς Τούρκους,
οἵ ὅποιοι τὸν ἔξωρισαν καὶ τέλος τὸν ἐφόνευσαν.

Τὰ σχολεῖα. Τὰ πρῶτα Ἑλληνικὰ σχολεῖα ἰδρύθη-
σαν εἰς τὰς Κοινότητας τοῦ Ἐξωτερικοῦ (Ἐνετία 1621).

Μόλις κατὰ τὸ τέλος τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος
ἐπέτρεψαν οἱ Τούρκοι νὰ ἰδρυθῇ εἰς τὸ Φανάριον τῆς
Κωνσταντινουπόλεως ἡ Πατριαρχικὴ Σχολή, ἡ πε-
ρίφημος μέχρι σήμερον Μεγάλη τοῦ Γένους
Σχολεῖα μὲν ἔξοδα τῶν πλουσίων Ἑλλήνων ἐμπόρων
τοῦ Ἐξωτερικοῦ. Τὰ Ἰωάννινα, ἡ Λεβάδεια, αἱ Ἀθῆναι,
ἡ Πάτμος, ἡ Δημητσάνα εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπέ-
κτησαν σχολεῖα. Ἀπὸ τὰ σχολεῖα δὲ αὐτὰ ἔξηρχοντο
διδάσκαλοι, οἵ ὅποιοι ἐδίδασκον εἰς τὰς κωμοπόλεις
καὶ τὰ χωρία τῶν περιφερειῶν, ὅπου ὑπῆρχεν αὐτο-
διοίκησις.

Εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα Ἰωαννίνων—Πάτμου—Ἀ-
θηνῶν καὶ Κωνσταντινουπόλεως ἐδίδασκον πολὺ μορ-
φωμένοι Ἑλληνες, οἵ λεγόμενοι Διδάσκαλοι τοῦ Γέ-
νους.

Οἱ Λόγιοι. Οἱ καλύτεροι λόγιοι Ἑλληνες τοῦ
17ου καὶ 18ου αἰῶνος εἶναι ὁ Φαναριώτης Ἄλεξαν-
δρος Μαυροκόρδατος, ὁ ἐξ ἀπορρήτων, ὁ
ὅποιος ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα, καὶ ὁ νιός του
Νικόλαος, ἥγεμὼν τῆς Βλαχίας, ὁ ὅποιος ἴδρυσε
σχολεῖα Ἑλληνικὰ ἐκεῖ. Ἐπειτα οἱ Ἐκκλησιαστικοὶ
συγγραφεῖς καὶ φιλόσοφοι Κερκυραῖοι Εὐγένιος
Βούλγαρις καὶ Νικηφόρος Θεοτόκης,

οἱ ὄποιοὶ ἔγιναν γνωστοὶ καὶ ἐτιμήθησαν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην· ἔξαιρετικῶς τοὺς ἐτίμησεν ἡ Αἰκατερίνη τῆς Ρωσίας, ἡ ὄποια τοὺς ἔδωσε καὶ τὸ ἀνώτερον Ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα τοῦ Ἐπισκόπου.

Ἄλλὰ ὁ μεγαλύτερος Ἐλλήν λόγιος, ὁ ὄποιος πολὺ ὠφέλησε τὴν Ἐλλάδα, εἶναι ὁ εἰς Σμύρνην γεννηθεὶς Χῖος τὴν καταγωγὴν Ἀδαμάντιος Κοραῆς (1748–1833 μ.Χ.). Οὗτος ἐσπούδασεν εἰς τὴν Γαλλίαν ἰατρός, ἀλλὰ ἔγκατέλειψε τὴν ἰατρικὴν καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἀρχαίων Ἐλλήνων Συγγραφέων. Ἡτο πολὺ φιλόπατρις καὶ εἰς τὰ βιβλία του ἔδιδε συμβουλὰς χρησιμωτάτας εἰς τοὺς Ἐλληνας. Ἡθελε νὰ ἔξαπλωθῇ ἡ παιδεία εἰς τὴν Ἐλλάδα καὶ νὰ φωτισθοῦν οἱ Ἐλληνες ἀπὸ τὰ διδάγματα τῶν προγόνων των. Ἐγραψε καὶ ποιήματα, εἰς τὰ ὄποια παρεκίνει τοὺς Ἐλληνας νὰ λάβωσι τὰ ὄπλα κατὰ τῶν Τυράννων. Γέρων πλέον ηὔτυχησε νὰ ἴδῃ πραγματοποιούμενον τὸ ὄνειρόν του, τὴν ἐλευθερίαν δηλ. τῆς Πατρίδος. Εἰς τὰ προπύλαια τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἐστήθη μαρμάρινος ἀνδριάς τοῦ Κοραῆ, ἐλάχιστον δειγμα τῆς εὐγνωμοσύνης, ποὺ τοῦ δόφείλει ἡ Ἐλευθέρα Ἐλλάς.

Τὰ σχολεῖα καὶ οἱ διδάσκαλοι, ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ Κλῆρος συνετέλεσαν νὰ διατηρηθῇ κατὰ τὰ χρόνια τῆς δουλείας τὸ ἔθνικὸν φρόνημα τῶν Ἐλλήνων καὶ ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς ὑποδούλους τὸν πόθον καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς Ἐλευθερίας.

13ον) Ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων:
κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας.

Οἱ Ἑλληνες ποτὲ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς δουλείας δὲν ἔμειναν ἡσυχοι;. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἀλωσιν ἐκυκλοφόρησε τὸ γνωστὸν δημοτικὸν ᾄσμα, ποὺ κατέληγε μὲ τὸν στίχον:

Πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς πάλι δικά μας θᾶναι.

Ἐπαναστάσεις κατὰ τῶν Τούρκων ἔκαμαν, τοπικὰς ὅμως (εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ εἰς τὴν Μάνην), ἀμέσως μετὰ τὴν κατάκτησιν ἐπὶ τοῦ Μωάμεθ τοῦ κατακτητοῦ. Ὁταν ἀργότερα ἡ Χριστιανικὴ Εὐρώπη πολεμῇ κατὰ τῶν Τούρκων, οἱ Ἑλληνες μετέχουν μὲ ἐνθουσιασμόν, εἰς τὴν Ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου (1571) χιλιάδες Ἑλληνες ἥσαν ναῦται καὶ πολεμισταὶ εἰς τὰ πλοῖα τῶν Χριστιανῶν τῆς Δύσεως. Ἀργότερα τὸν 17ον αἰῶνα, ὅταν ἡ Ἐνετία πολεμῇ κατὰ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Κρήτην καὶ τὴν Πελοπόννησον, ἀγωνίζονται καὶ οἱ Ἑλληνες μετὰ τῶν Ἐνετῶν. Κατὰ τὸν 18ον δὲ αἰῶνα οἱ Ἑλληνες στρέφουν τὰς ἐλπίδας των πρὸς τὴν ὁμόδοξον Ρωσίαν τοῦ Μεγάλου Πέτρου καὶ τῆς Αἰκατερίνης.

Τὸ κίνημα τοῦ 1769—70.

Ἡ Αἰκατερίνη εἶχεν, ὡς εἴδομεν, τὰ σχέδια τῆς περὶ διαλύσεως τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἰδρύσεως τοῦ παλαιοῦ Κράτους μὲ βασιλέα τὸν ἔγονόν της, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε δώσει τὸ προσφιλὲ εἰς τοὺς Ἑλληνας ὄνομα Κωνσταντίνος. Ἡθελε λοιπὸν

νὰ ἔξεγείρῃ καὶ τοὺς "Ελληνας, διὰ νὰ νικήσῃ εὔκολώτερον τοὺς Τούρκους." Οταν τὸ 1768 ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ἔστειλεν εἰ: τὴν Ἑλλάδα τὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς "Ελληνα ἐκ Μακεδονίας Παπάζωλην. Αὐτὸς ἦλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ συνενοήθη μὲ τοὺς Μανιάτας ἀρχηγοὺς καὶ τὸν πρόκριτον τῆς Καλαμάτας Παναγιώτην Μπενάκην. Τοὺς παρεκίνει νὰ ἐπαναστατήσουν καὶ τοὺς ὑπέσχετο ὅτι ἡ Αἰκατερίνη θὰ στείλῃ στόλον, στρατὸν καὶ ἄφθονα πολεμεφόδια καὶ χρήματα. Καὶ πράγματι (1770) ἦλθον μερικὰ πλοῖα Ρωσικὰ εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον καὶ ἡ Μάνη καὶ ἡ Μεσσηνία ἐπανεστάτησαν.

• Σουλτᾶνος ὅμως ἔστειλε γρήγορα μεγάλον στρατόν, 15 χιλ. Ἀλβανούς, καὶ τὰ μικρὰ στρατιωτικὰ σώματα τῶν Ἑλλήνων ἤττιθησαν ἐγκαταλειφθέντα ἀμέσως ὑπὸ τῶν Ρώσων. Οἱ Ἀλβανοὶ ἔμειναν εἰς Πελοπόννησον 10 σχεδὸν χρόνια καὶ ἐλεηλάτουν καὶ κατέστρεφον τὴν χώραν, δὲν ὑπήκουον δὲ οὕτε καὶ εἰς τὸν Σουλτᾶνον, ποὺ τοὺς διέταξε νὰ φύγουν. Ἔγιναν πραγματικὴ μάστιξ διὰ τοὺς "Ελληνας, οἱ δόποιοι ἔφευγον εἰς τὰ ὅρη. • Σουλτᾶνος τέλος ἤναγκάσθη νὰ στείλῃ μέγαν στόλον καὶ στρατόν, διὰ νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ, μὲ ναύαρχον τὸν Χασάν πασᾶν. Ο Χασάν, διὰ νὰ πολεμήσῃ καλύτερα τοὺς Ἀλβανούς, ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν Κλεφτῶν τῆς Πελοποννήσου. Μαζὶ μὲ αὐτοὺς ἐνίκησε τοὺς Ἀλβανούς ἔξω ἀπὸ τὴν Τρίπολιν καὶ ἐφόνευσε 4 χιλ. ἐξ αὐτῶν· οἱ ἄλλοι ἔφυγον. Ἄλλὰ δὲ Χασάν ἐκτύπησε ὑστερα καὶ τοὺς Κλέφτες αὐτοὺς ποὺ τὸν ἐβοήθησαν καὶ τότε (1780) ἔγινεν δὲ λε-

γόμενος «Χαλασμὸς τῶν Κολοκοτρωναίων» εἰς τὴν Καστάνιτσαν τῆς Μάνης. Ὁ Κωνσταντῖνος Κολοκοτρώνης ἐφονεύθη, ὁ δὲ νίος του Θοδωράκης, 10 ἔτῶν παιδὶ τότε, μόλις ἐσώθη ἀπὸ τὰ διασωθέντα παλληκάρια τοῦ πατρός του.

Τὸ κίνημα αὐτὸν ἦτο μεγάλη συμφορὰ διὰ τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Ρῶσοι φεύγοντες ἔκαυσαν μὲ τὰ πυρπολικὰ τὸν Τουρκικὸν στόλον εἰς Τσεσμὲν ἀπέναντι τῆς Χίου, ἀλλ’ αὐτὸν δὲν ὠφέλησεν εἰς τίποτε. Οἱ "Ελληνες διστάζουν πιὰ νὰ ἀκούσουν παρακινήσεις δι' ἐπανάστασιν.

14ον) Λάμπρος Κατσώνης:

"Οταν μετ' ἐλίγα ἔτη (1788) ἡ Αἰκατερίνη ἔκῃ ρυξε πάλιν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, ἥθελησε νὰ κινήσῃ καὶ πάλιν τοὺς "Ελληνας. Αὔτοὶ ὅμως ὕστερα ἀπὸ τὴν συμφορὰν τοῦ 1769—70 δὲν ἔκινήθησαν. Εἰς "Ελλην ἐν τούτοις ἀπὸ τὴν Λεβάδειαν ἀξιωματικὸς τοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ, ὁ Λάμπρος Κατσώνης, ἔρχεται εἰς τὴν "Ελλάδα μὲ τρία πλοϊα, ποὺ τοῦ ἔδωσαν οἱ "Ελληνες τῆς Τεργέστης, καὶ ἀρχίζει μὲ τὰ μικρά του αὐτὰ πλοϊα σκληρὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων εἰς τὴν θάλασσαν (1788). Γρήγορα τὰ τρία πλοϊα τὰ ἔκαμε 15 καὶ ἔγινε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Τούρκων. Συνεννοήθη καὶ μὲ τὸν πέριφημον ἀρματολὸν τῆς Στερεᾶς Ἀνδρίτσον, τὸν ἐπῆρεν εἰς τὰ πλοϊά του μὲ 500 παλληκάρια καὶ ἦτο πλέον κύριος τοῦ Αίγαίου Πελάγους. Ἐτόλμησε νὰ ναυμαχήσῃ καὶ μὲ δλόκληρον τὸν

Τουρκικον στόλον εις τὴν στενὴν θάλασσαν μεταξὺ⁴⁷
”Ανδρου και Εύβοίας και τὸν ἐνίκησε. Τὴν στιγμὴν
ὅμως πρὸ ἔφευγεν ὁ Τουρκικὸς στόλος, ἔφθασεν ἀπὸ τὸ

Λάμπρος Κατσώνης

ἀντίθετον μέρος ὁ Ἀλγερινὸς στόλος και ὁ Λάμπρος
εὑρέθη μεταξὺ δύο πυρῶν. Ἐπολέμησε και πάλιν ἡ-
ρωϊκῶς, ἀλλὰ ύπεκυψεν εἰς τὴν ἀνωτέραν δύναμιν
τῶν δύο στόλων. Ἐχασε τὰ περισσότερα πλοῖα του,

ἐσώθη ὅμως μὲ τούς περισσοτέρους κλέφτες εἰς τὴν νῆσον Μῆλον.

‘Η Αίκατερίνη ἔκλεισε τότε εἰρήνην (1792) μὲ τοὺς Τούρκους καὶ παρήγγειλεν εἰς τὸν Λάμπρον νὰ σταματήσῃ τὸν πόλεμον. ‘Ο ύπερήφανος ὅμως Κατσώνης εἶπε τότε: «ἄν ή Αίκατερίνη ἔκλεισε τὴν εἰρήνην της, ὁ Λάμπρος δὲν υπέγραψε τὴν ἴδικήν του».

‘Απὸ τὴν Μῆλον μὲ ἄλλα πλοῖα ἐπέρασεν εἰς τὴν Μάνην καὶ ὡχυρώθη ἐκεῖ εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πόρτο-Κάγιο ἀποφασισμένος νὰ ἔξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον. ‘Υπεχρεώθη ὅμως νὰ φύγῃ καὶ ἀπὸ τὴν Μάνην. Κατέφυγε τότε εἰς τὰς Ιονίους νήσους καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Ρωσίαν. ‘Ο Ανδρέτσος μὲ τὰ παλληκάρια του ἐπέρασεν ὅλην τὴν Πελοπόννησον συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν περίφημον τότε κλέφτην Ζαχαριᾶν καὶ τὰ παλληκάρια του. ‘Εφθασε πολεμούμενος ἀπὸ πολὺ πλῆθος Τούρκων εἰς τὸ Ρίον, ἐπέρασεν εἰς τὴν Στερεάν καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Κεφαλληνίαν. ‘Ἐπειτα συνελήφθη καὶ ἐστάλη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐφονεύθη μὲ βασανιστήρια.

Οἱ ‘Ἐλληνες εἶδον πλέον καθαρὰ ὅτι δὲν πρέπει νὰ περιμένουν βοήθειαν ἀπὸ τοὺς ξένους. Εἶδον ὅμως ὅτι καὶ μόνοι των είναι δυνατὸν νὰ νικήσουν τοὺς Τούρκους, τοὺς ὃποιους ἐνόμιζον ἔως τότε ὅτι είναι ἀδύνατον νὰ νικήσουν. Διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των, ἐπρεπε νὰ στηριχθοῦν εἰς τὰς ἴδικάς των μόνον δυνάμεις.

15ou) Οἱ Σουλιῶται. Οἱ ἀγῶνες τῶν κατὰ τοῦ Ἀλῆ.

Τὴν ἴδεαν ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶναι ἀήττητοι καὶ ἐτί δύνανται νὰ καταπολεμηθοῦν καὶ ἀπὸ μόνους τοὺς Ἐλληνας ἐνίσχυσαν καὶ οἱ περίφημοι ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, οἱ ὅποιοι ἐγέμισαν θάρρος καὶ ὑπερηφάνειαν τοὺς Ἐλληνας.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 17ou αἰῶνος μερικοὶ Ἐλληνες τῆς Ἡπείρου μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρουν τὰ βάσανα τῆς δουλείας κατέφυγον εἰς τὰ ἀπόμερα καὶ ἀπόκρημνα βουνὰ τῆς νοτίου Ἡπείρου καὶ ἔκτισαν τὸ χωρίον Σούλι. Ἀργότερα ἔκτισαν καὶ ἄλλα χωρία (Κιάφαν, Σαμωνίβαν κ.λ.π.) καὶ ἔζων ἐκεῖ ἥσυχοι καὶ ἐλεύθεροι ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν. Οἱ Τοῦρκοι δὲν τοὺς ἤνωχλουν, ἀφοῦ ἡ ζωή των ἦτο πολὺ σκληρὰ καὶ εἰσοδήματα δὲν εἶχον. Ἐν τούτοις ἐπλήρωνον καὶ αὐτοὶ μικρὸν φόρον· ἥσαν ὅμως εὐχαριστημένοι. Κατεγίνοντο κυρίως εἰς τὰ ὅπλα. Καὶ αἱ γυναῖκες των ἐγνώριζον ἀπὸ ὅπλα καὶ ἐλάμβανον μέρος συχνὰ εἰς τὸν πόλεμον. Τὸ καριοφίλι ἦτο ὁ ἀχώριστος σύντροφος τῶν ἀνδρῶν. Καὶ εἰς τὴν Ἔκκλησίαν ἀκόμη μὲ τὰ ὅπλα ἐπήγαινον· ἐπρεπε νὰ εἶναι ἔτοιμοι εἰς κάθε στιγμὴν νὰ πολεμήσουν μὲ τοὺς ἀγρίους Τουρκαλβανούς ποὺ ἕκαμνον ἐπιδρομὰς διὰ λαφυραγωγίαν. Αὔτοὶ πολλάκις ἐλαθον πικρὰν πεῖραν τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς εἰς τὸν πόλεμον ἐπιτηδειότητος τῶν Σουλιωτῶν. Ἡτο λοιπὸν τὸ Σούλι πραγματικὸν στρατόπεδον. Οἱ Τουρκαλβανοὶ τοὺς ἔτρεμον καὶ οἱ Ἐλληνες τοὺς ειχον κρυφὸ καμάρι.

Κατὰ τὸ τέλος ὅμως τοῦ 18ou αἰῶνος παρουσιά-

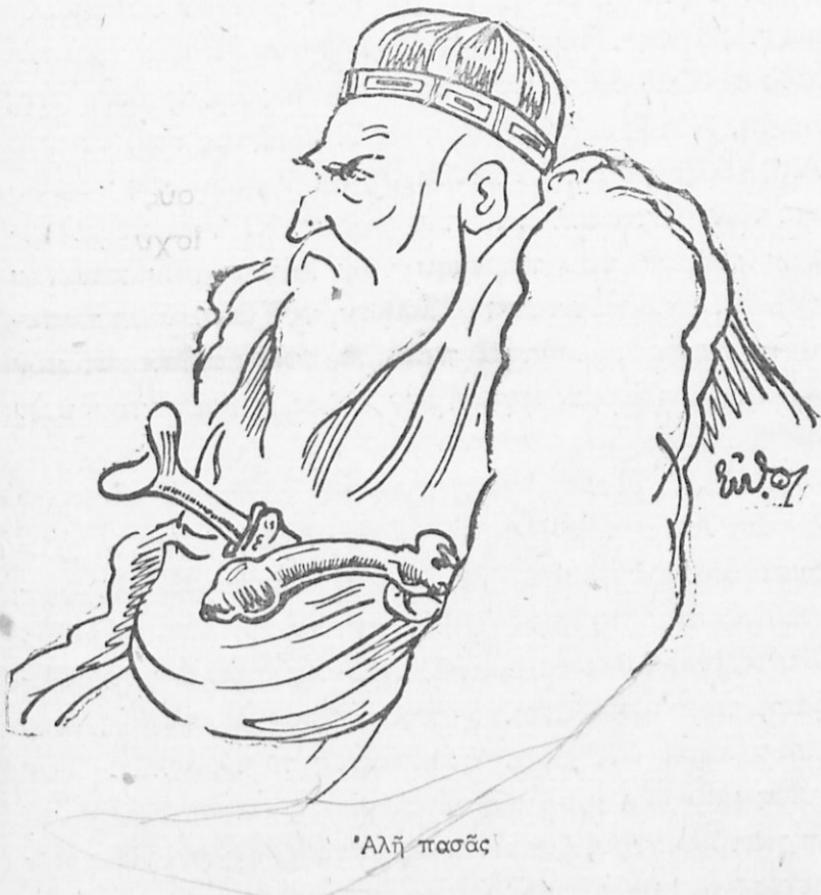
σθη ὁ φοβερὸς ἔχθρος των, ὁ Ἀλῆ πασᾶς. Ἡτο Ἀλβανὸς ἀπὸ τὸ Τεπελένι. Φιλόδοξος, πονηρότατος καὶ σκληρός, καθὼς ἦτο, κατώρθωσε μὲ κακουργήματα καὶ δόλον νὰ διορισθῇ ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων τὸ 1788. Ἀπὸ τότε ἡ δύναμις του ἔγινε πολὺ μεγάλη. Κατεδίωξε μὲ σατανικὴν ἐπιτηδειότητα καὶ ἀγρίαν σκληρότητα ὅλους τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ Τούρκους ἔχθρούς του. Ἐστράφη κατὰ τῶν Ἑλλήνων Ἀρματολῶν τῆς Ἡπείρου, Θεσσαλίας καὶ Στερεάς καὶ πολλοὺς ἔξωλόθρευσεν, ὅπως τοὺς Κατσαντωναίους καὶ τὸν Βλαχάβαν. Ἐκαμεν ἴσχυρότατον στρατὸν καὶ ἐσκέφθη νὰ κάμῃ ἰδικόν του ἀνεξάρτητον ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον Κράτος. Τοιοῦτος λοιπὸν ποὺ ἦτο ὁ Ἀλῆς, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνεχθῇ ἐλευθέρους τόσον κοντὰ εἰς τὰ Ἰωάννινα τοὺς Σουλιώτας. Ἐζήτησε καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον τὴν ἄδειαν νὰ καταστρέψῃ τὸ Σούλι.

16ον) Πρῶτος καὶ δεύτερος πόλεμος (1791 καὶ 1792).

Κατὰ τὸν πρῶτον πόλεμον (1791) οἱ Ἀλβανοὶ πολεμισταὶ τοῦ Ἀλῆ (3 χιλ. περίπου) ὑπεχώρησαν εἰς τὴν πρώτην πρὸς τοὺς Σουλιώτας συμπλοκήν. Οἱ Σουλιώται τοὺς κατεδίωξαν καὶ εἰς τὴν πεδιάδα καὶ τοὺς ἐκυνήγησαν μέχρι σχεδὸν τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ Ἀλῆς εἶδεν ὅτι οἱ Σουλιώται δὲν εἶναι εὔκολος λεία. Διὰ τοῦτο ἔβαλεν εἰς ἐνέργειαν τὴν πανουργίαν καὶ τὸν δόλον.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἤτοι μασεν ὅλον τὸν στρατόν

του, διέδωσεν ὅμως ὅτι σκέπτεται νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου. Διὰ νὰ γίνῃ δὲ πιστευτός, ἔστειλεν ἐπιστολὴν εἰς τοὺς Σουλιώτας, τοὺς παρεκάλει νὰ τοῦ στείλουν καὶ αὐτοὶ βοήθειαν καὶ

τοὺς ὑπεσχέθη μεγάλους μισθούς. Μὴ ὑποπτευθέντες οἱ Σουλιώται ἔστειλαν 70 πολεμιστὰς μὲ τὸν Λάμπρον Τζαβέλλαν, ὁ ὅποῖος εἶχε πάρει μαζί του καὶ τὸν νεαρὸν υἱόν του Φῶτον. Ὁ Ἀλῆς διέταξε

νὰ τοὺς συλλάβοῦν. Ἐπείδὴ ὅμως τοὺς ἐφοβοῦντο, καὶ τόσον ὀλίγοι ποὺ ἡσαν, μετεχειρίσθησαν πάλιν τὴν πανουργίαν καὶ τὸν δόλον. Τοὺς εἶπον οἱ Ἀλβανοὶ στρατιῶται νὰ «παραβγοῦν» τάχα εἰς τὸ πήδημα. Ἀφησαν τὰ ὄπλα των καὶ ἥρχισαν νὰ πηδοῦν «εἰς τὶς τρεῖς». Τότε ὅμως ἐρρίφησαν ἐπάνω των καὶ τοὺς συνέλαβον πλὴν ἑνός, ὁ ὄποιος ὡς ἐκ θαύματος ἐσώθη. Αὐτὸς εἰδοποίησε τοὺς Σουλιώτας καὶ, ὅταν ὁ Ἀλῆς ἔφθασεν εἰς τὸ Σούλι, εύρηκεν ὅλους εἰς τὰς θέσεις των μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας. Ὁ Ἀλῆς εἶχε πικρὰν πεῖραν τοῦ πολέμου τῶν Σουλιωτῶν καὶ δὲν ἐπετέθη. Ἐκάλεσε τὸν Τζαβέλλαν, τοῦ ὑπεσχέθη πλούτη καὶ τιμάς, ἃν τοῦ παρέδιδε τὸ Σούλι, καὶ τὸν ἄφησεν ἐλεύθερον, ἐκράτησεν ὅμως ὅμηρον τὸν υἱόν του Φῶτον.

«Οταν ὁ Τζαβέλλας ἐπῆγεν εἰς τὸ Σούλι, ἔστειλεν εἰς τὸν Ἀλῆν τὴν ἔξῆς ἐπιστολήν. «Ἀλῆ πασᾶ, χαίρομαι ὅπου ἐγέλασσα ἑνα δόλιον· εἴμαι ἔδῶ νὰ διαφεντέψω τὴν πατρίδα μου ἑναντίον εἰς ἑνα κλέπτην. Ὁ υἱός μου θέλει ἀποθάνει, ἐγὼ ὅμως θέλω τὸν ἐκδικήσω, πρὶν ἀποθάνω. Κάποιοι Τούρκοι, καθὼς ἐσύ, θέλουν εἰπεῖ ὅτι εἴμαι ἀσπλαχνος πατέρας..... Ἐὰν δὲν υἱός μου δὲν μένη ευχαριστημένος νὰ ἀποθάνῃ διὰ τὴν πατρίδα του, δὲν είναι ἀξιος νὰ ζήσῃ καὶ νὰ γνωρίζεται ὡς υἱός μου. Προχώρησε λοιπόν, ἀπιστε, εἴμαι ἀνυπόμονος νὰ ἐκδικηθῶ. Ἔγὼ ὁ ὡμοσμένος ἐχθρός σου Καπετὰν Λ. Τζαβέλλας».

«Ο Ἀλῆς λυσσῶν ἀπὸ τὸν θυμόν του ἐκάλεσε τοὺς ὄπλαρχηγούς του καὶ ὑπεσχέθη πλούτη καὶ τιμάς,

ἄν κυριεύσουν τὸ Σούλι· εἰς ὅσους δὲ στρατιώτας πρωτοεισέλθουν εἰς τὸ Σούλι 500 γρόσια. Τρεῖς χιλιάδες ἐκ τῶν Τουρκαλβανῶν του ὥρκισθησαν νὰ μὴ βάλουν τὰ ξίφη εἰς τὴν θήκην, ᄀ̄ν δὲν κυριεύσουν τὸ Σούλι· ὅλος ὁ στρατὸς (10 χιλ. περίπου) ὥρμησε κατὰ τῶν Σουλιωτῶν. Ἐπὶ τέσσαρας ὥρας ἐπετίθεντο μὲ ἀλαλαγμούς, ἀλλὰ οἱ Σουλιώται ἥσαν ἀκλόνητοι· εἰς τὰς θέσεις των. Τὸ πυκνὸν πῦρ τῶν Σουλιωτῶν ἐθέριζε τοὺς Ἀλβανούς. Ὁ Ἀλῆς ἐλύσσεται καὶ ἄφριζε ἀπὸ τὸν θυμόν του. Τέλος εἰς τὴν μάχην ἔλαβον μέρος καὶ αἱ γυναῖκες τῶν Σουλιωτῶν μὲ τὴν σύζυγον τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα Μόσχων ἐπὶ κεφαλῆς. Οἱ Σουλιώται ἔξηλθον τότε ἀπὸ τὰ ταμπούρια των καὶ γυναῖκες καὶ ἄνδρες ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἀλβανῶν. Πανικόβλητοι αὐτοὶ ἐτράπησαν εἰς ἐπονείδιστον φυγήν. Περισσότεροι τῶν 2 χιλιάδων ἐφονεύθησαν, ἐνῷ ἄλλοι τόσοι τούλαχιστον διασκορπισθέντες εἰς τὰ διάφορα χωρία ἐφονεύθησαν ἢ ἔξηφανίσθησαν ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας. Ἀπὸ τοὺς Σουλιώτας ἐφονεύθησαν μόνον 74 καὶ ἐτραυματίσθησαν 97. Ὁ Ἀλῆς ἐτρόμαξε καὶ αὐτός· τρία ἄλογα «ἔσκασεν» (ἥτο μὴν Ἰούλιος), ἕως ὃτου φθάσῃ εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ εύρεθῇ ἐν ἀσφαλείᾳ. Ἐκαμεν εἰρήνην καὶ ἀπηλευθέρωσε τὸν Φῶτον Τζαβέλλαν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους. Δὲν ἐτόλμησεν ὁ Ἀλῆς νὰ προσβάλῃ τὸ Σούλι ἐπὶ 8 ἑτη.

17ον) Πολιορκία καὶ καταστροφὴ τοῦ Σουλίου.

Τὸ 1800 ὁ Ἀλῆς ἐπιτίθεται πάλιν. Τὴν φοράν

ὅμως αὐτὴν ἔφαρμόζει ἄλλο σχέδιον. Ἐντὶ νὰ ἐπιτεθῇ, ὅπως εἶχε κάμει εἰς τὸν δεύτερον πόλεμον, κτίζει καὶ ὁχυρώνει πύργους εἰς ὅλους τοὺς πρὸς τὰ χωρία τοῦ Σουλίου δρόμους καὶ δὲν ἀφίνει τοὺς Σουλιώτας νὰ ἔξελθουν εἰς τὰ κτήματά των καὶ τὰ βοσκοτόπια των. Κατέστρεψεν ἔπειτα τὰς πηγὰς τῶν νερῶν καὶ οἱ Σουλιώται ἥρχισαν νὰ ἔχουν ἔλλειψιν τροφῶν καὶ ὕδατος. Ἡ πολιορκία τοῦ Σουλίου διήρκεσε τρία χρόνια. Οἱ Σουλιώται ὑπέφερον μὲν ἥρωϊσμὸν καὶ αὐταπάρνησιν ὅλα τὰ δεινὰ τῆς πολιορκίας. Ἐπανειλημμένως δὲ Ἀλῆς θαυμάσας καὶ ὁ ἴδιος τὸν ἥρωϊσμόν των τοὺς ἔκαμε προτάσεις εἰρήνης καὶ εἰς ὅλους μαζὶ καὶ εἰς ἔκαστον ἐκ τῶν ἀρχηγῶν. Ἰδοὺ ὅμως καὶ αἱ ἀπαντήσεις:

«Βεζύρη Ἀλῆ πασᾶ, σὲ χαιρετοῦμεν.

Ἡ πατρίς μας εἶναι ἀσυγκρίτως γλυκυτέρα καὶ ἀπὸ τὰ πουγγιά σου καὶ ἀπὸ τοὺς εὔτυχεῖς τόπους ποὺ ὑπόσχεσαι νὰ μᾶς δώσῃς. Ὁθεν ματαίως κοπιάζεις, ἐπειδὴ ἡ ἐλευθερία μας δὲν πωλεῖται οὕτε ἀγοράζεται μὲν ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς παρὰ μὲ τὸ αἷμα καὶ τὸν θάνατον ἔως τοῦ τελευταίου Σουλιώτου.

«Ολοι οἱ Σουλιώται μικροί καὶ μεγάλοι».

Ἴδοὺ καὶ ἡ ὑπερήφανος ἀπάντησις ἐνὸς τῶν ἀρχηγῶν, τοῦ Τζήμα Ζέρβα.... «Σ' εύχαριστῷ, Βεζύρη, διὰ τὴν ἀγάπην ὅπου ἔχεις εἰς ἐμένα, ἀλλὰ τὰ 800 πουγγιά¹ παρακαλῶ νὰ μὴ μοῦ τὰ στείλης, ἐπειδὴ

(1) 1 πουγγι = 500 γρ.

1 γρόσι = 21 1/2 χρυσᾶ λεπτά.

δὲν ξέρω νὰ τὰ μετρήσω· καὶ ἀν ἡξερα, πάλιν δὲν
ἥμουν εὐχαριστημένος νὰ σοῦ δώσω οὕτε μίαν πέ-
τραν τῆς πατρίδος μου. Τὴν τιμὴν δποὺ
μοῦ ὑπόσχεσαι μοῦ εἶναι ἄχρηστος. Πλούτη καὶ τι-
μὴ εἰς ἐμὲ εἶναι τὰ ἀρματά μου, μὲ τὰ δποῖα φυλάττω
καὶ τιμῶ τὴν πατρίδα μου, ἀθανατίζω καὶ τὸ ὄνομά
μου».

Σούλι: 4 Μαΐου 1801

TZHMAΣ ZEPVΑΣ

Τὸ ἐπόμενον ὅμως ἔτος οἱ Σουλιῶται ἥρχισαν νὰ
καταπονοῦνται ἀπὸ τὰς στερήσεις. Ἐχασαν πολλὰς
όχυρὰς θέσεις των καὶ τέλος ἀπεσύρθησαν εἰς ἓνα ὄχυ-
ρὸν πύργον ἐπὶ βράχου, τὸ Κούγκι. Ἐκεῖ ἐτρέφοντο
μὲ χόρτα καὶ ρίζας. Νερὸ δὲν εἶχον· σφουγγάρια ἐ-
κρέμαζον μὲ σχοινιά, διὰ νὰ πάρουν μὲ αὐτὰ τὸ νερὸ
τῆς βροχῆς ἀπὸ τὰς κοιλότητας τῶν ἔξω τοῦ φρου-
ρίου βράχων τὸ καλοκαίρι. Ὁταν ἥρχισεν ὁ χειμών,
ὑπέφερον καὶ ἀπὸ τὸ ψῦχος. Παρ’ ὅλα ὅμως αὐτὰ δὲν
ἥθελαν νὰ ἀκούσουν περὶ παραδόσεως. Ἐπὶ τέλους
ὅμως ὅσοι ἀπέμειναν ἔκαμαν συνθήκην μὲ τὸν Ἀλῆν,
νὰ τοὺς ἀφῆῃ ἐλευθέρους μὲ τὰ ὅπλα των νὰ φύγουν
εἰς τὰς Ιονίους νήσους. Τὸν Δεκέμβριον λοιπὸν τοῦ
1803 μὲ δάκρυα εἰς τὰ μάτια ἐγκατέλειψαν τὴν πα-
τρίδα των χωρισμένοι εἰς τρία σώματα μὲ ἀρχηγοὺς
τὸν Φῶτον Τζαβέλλαν, τὸν Κουτσο-
νίκαν καὶ τὸν Κίτσον Μπότσαρην.

Εἰς τὸ Κούγκι ἔμεινεν ὁ καλόγηρος Σαμουὴλ
μὲ τρεῖς Σουλιῶτας διὰ νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην.

“Οταν ὅμως ἔφθασαν οἱ Τούρκοι καὶ ὥριμησαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς, ὅπου ἦτο ὁ Σαμουὴλ μὲ τοὺς συντρόφους του, καὶ ἔγινε φανερὸν ὅτι θὰ τοὺς ἐφόνευον, ὁ Σαμουὴλ ἐπυροβόλησεν εἰς τὸ τελευταῖον βαρέλι πυρίτιδος, ποὺ τοὺς εἶχεν ἀπομείνει, καὶ ἐτάφη εἰς τὰ ἐρείπια μαζὶ μὲ τοὺς εἰσελθόντας Τούρκους.

Αὐτὸ τὸ γεγονός ἐθεώρησεν ὁ ἄπιστος Ἀλῆς ως παράβασιν τῆς συνθήκης καὶ διέταξε νὰ καταδιώξουν τοὺς Σουλιώτας. Μόνον τὸ σῶμα τοῦ Τζαβέλλα ἔφθασεν εἰς Πάργαν. Οἱ Ἀλβανοὶ τοῦ Ἀλῆ ἐπρόφθασαν τὸ σῶμα τοῦ Κουτσονίκα εἰς τὸ Ζάλογγον. Οἱ Σουλιώται ἐπολέμησαν ως γίγαντες ἐπὶ 2 ἡμέρας. Ἐσώθησαν ὅμως τὰ πολεμεφόδια καὶ οἱ Τουρκαλβανοὶ ἤρχισαν τὴν σφαγὴν τῶν ἀόπλων πλέον ἀνδρῶν. Αἱ γυναῖκες τότε, διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀπίστων, ἔρριψαν τὰ παιδιά των πρῶτα εἰς τὸν κρημνὸν καὶ κατόπιν ἐπιάσθησαν εἰς τὸν χορὸν καὶ εἰς ἕκαστον γῦρον ἡ πρώτη ποὺ ἐπλησίαζεν εἰς τὸν κρημνὸν ἐρρίπτετο κάτω εἰς τὸ βάραθρον. Αὐτὸς εἶναι ὁ τραγικὸς ἀλλὰ ἡρωϊκὸς χορὸς τοῦ Ζαλόγγου. Τὸ τρίτον σῶμα ἐπολιορκήθη ἐπὶ 4 μῆνας εἰς τὸ παρὰ τὸν ποταμὸν Ἀχελῶον μοναστήριον τοῦ Σέλτσου. Δὲν ἐσώθησαν ἀπὸ αὐτὸ παρὰ μόνον 45.

’Απὸ τοὺς ἔξελθόντας Σουλιώτας 1000 περίπου ἐπέρασαν εἰς τὰ Ἐπτάνησα καὶ ἀπὸ ἐκεī ἔβλεπον νοσταλγίαν τὰ βουνὰ τῆς ἀγαπητῆς των Πατρίδος, τὴν ὅποιαν τόσον ἐδόξασαν. Διότι. ἀν κατεστράφῃ

τὸ Σούλι, ἡ δόξα του ὅμως ἔμεινεν αὐθάνατος. "Ολοὶ οἱ "Ελληνες μὲ συγκίνησιν, ἀλλὰ καὶ ὑπερηφάνειαν διηγοῦνται τὴν αὐτοθυσίαν καὶ τὸν ἡρωϊσμὸν τῶν Σουλιωτῶν. Οἱ Σουλιῶνται ἔγιναν παράδειγμα εἰς τοὺς "Ελληνας κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν, ποὺ ἡρχισε μετὰ 17 ἔτη.

Παραμοναὶ τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως.

18ον) Οἱ "Ελληνες καὶ ἡ Εύρωπη

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν συνέβαινον εἰς τὴν Εύρωπην σπουδαιότατα γεγονότα, τὰ όποια συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἀλλάξῃ πρὸς τὸ καλύτερον ἡ ζωὴ τῶν λαῶν. Εἰς τὴν Γαλλίαν δηλ. ὁ λαὸς ἐπανεστάτησε κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας τοῦ Βασιλέως καὶ ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις κατήργησε τὰ προνόμια τῶν εὐγενῶν καὶ μετέβαλε τὸ πολίτευμα εἰς Δημοκρατικόν. Αἱ ἴδεαι, ἐπὶ τῶν ὅποιων ἐστηρίχθη καὶ τὰς ὅποιας ἐπέβαλεν ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, ἀποτελοῦν τὰ λεγόμενα Δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολίτου. Ταῦτα εἶναι τὰ ἔξῆς:

1. "Ολοὶ οἱ ἄνθρωποι πλάσματα τοῦ εἶναι θεοῦ ἔσοι μεταξύ των καὶ ἐλεύθεροι. Κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ὑποδουλώσῃ τὸν ἄλλον· νὰ τὸν στερήσῃ δηλ. τῆς ἐλευθερίας του ἢ τῶν μέσων τῆς συντηρήσεώς του, δηλ. τῆς ἰδιοκτησίας του. "Ο ἄνθρωπος δύναται νὰ πρεσβεύῃ οἰανδήποτε Θρησκείαν θέλει, νὰ δημιλῇ ἐλευθέρως καὶ νὰ δημοσιεύῃ τὰς σκέψεις του.

Ἐχει, οπως ἐλεγον, προσωπικὴν ἐλευθερίαν, ἐλευθερίαν σκέψεως καὶ ἐλευθερίαν λόγου.

2. "Ολος ὁ λαὸς ἐν τῷ συνόλῳ του ἀποτελεῖ τὸ Κράτος. 'Ο λαὸς ἐκλέγει ἀντιπροσώπους, οἱ ὅποιοι νομοθετοῦν. Εἰς τοὺς νόμους τούτους ὅλοι πρέπει νὰ ὑπακούουν, ἀφοῦ συμφώνως πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ οἱ νόμοι ἐτέθησαν (Νομοθετικὴ ἐξουσία). Τὰ ὅργανα τοῦ Κράτους ('Υπουργοί, ὑπάλληλοι) ἐπιβλέπουν τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων ὑπὲ τῶν πολιτῶν καὶ ἐκτελοῦν αὐτοὺς ('Εκτελεστικὴ ἐξουσία), οἱ δὲ δικασταὶ καταδικάζουν ὅσους δὲν τοὺς ἐφαρμόζουν (Δικαστικὴ ἐξουσία).

3. Οἱ πολῖται ὅλοι εἶναι οἵσοι ἔναντι τῶν νόμων. "Ολοι πληρώνουν φόρους ἀναλόγως τοῦ εἰσωδήματος, ποὺ ἔχουν. "Ολοι δύνανται νὰ καταλάβουν ἀξιώματα καὶ θέσεις ἀναλόγως τῆς ἀξίας των.

4. Κανεὶς πολίτης δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φυλακισθῇ χωρὶς δικαστικὴν ἀπόφασιν καὶ φυλακίζεται, μόνον ἀν παραβῆτοὺς νόμους.

Δι' ὅλα αὐτὰ τὰ δικαιώματα, ποὺ μᾶς φαίνονται σήμερον τόσον φυσικά, ἡγωνίσθησαν πολὺ οἱ λαοί, διὰ νὰ τὰ ἀποκτήσουν. Παλαιότερα, δηλ. ἐπὶ τῆς Ἀπολυταρχίας καὶ Φεουδαρχίας, νόμος ἦτο ἡ θέλησις τοῦ Βασιλέως. Τὰ ἀξιώματα καὶ τὰς θέσεις τὰς ἔδιδε μόνον εἰς τοὺς εὐγενεῖς. Αὔτοὶ δὲν ἐπλήρωνον φόρους, ἔμενον δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀτιμώρητοι, ἃν ἥδικουν. 'Ο Βασιλεὺς ἐφυλάκιζεν ὅποιον ἥθελε καὶ

ξέσπατα λογοῦσε τὰ χρήματα τοῦ Κράτους, χωρὶς νῷ δίδῃ λογαριασμὸν εἰς κανένα. Μόνον οἱ εὐγενεῖς, ποὺ ἦσαν τὰ $\frac{2}{100}$ τοῦ λαοῦ, ἔζων καλά, ἐνῷ ὅλος ὁ ἄλλος λαὸς ἔζη εἰς τὴν δυστυχίαν καὶ ἀθλιότητα.

Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις (1789) καὶ αἱ ἴδεαι, τὰς ὅποιας ἐφήρμοσεν, ἔκαμαν τεραστίαν ἐντύπωσιν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Εἰς ὅλα τὰ Κράτη ὁ λαὸς ἥρχισε νὰ κινῆται κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας καὶ νὰ ζητῇ ἐλεύθερον πολίτευμα.

Οἱ Ἑλληνες ἔμαθον μὲ ἀγαλλίασιν ὅτι ὁ λαὸς ἐνίκησε καὶ ἀπέκτησε πολιτικὰς ἐλευθερίας εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁχι μόνον ἐστεροῦντο ὅλοι αὐτοὶ ὅλων τῶν δικαιωμάτων τούτων τοῦ ἀνθρώπου, ὀλλὰ ἔζων ὑπὸ φρικτὴν τυραννίαν ξένου καὶ ἀπολιτίστου καὶ σκληροῦ λαοῦ. Οἱ ἔμποροι, οἱ ἀνώτεροι κληρικοί, οἱ Φαναριῶται, οἱ σπουδάζοντες νέοι, ὅλοι οἱ ὅπωσδήποτε μορφωμένοι Ἑλληνες μίαν εἶχον ἐπιθυμίαν καὶ μίαν ἔξεφραζον εὐχήν: νὰ ἐφαρμοσθοῦν αὐτὰ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀφοῦ ἀποκτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τοῦτο ἀποδεικνύει πλήρως ἡ ζωὴ καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ πρωτομάρτυρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας καὶ προδρόμου τῆς Μεγάλης Ἐπαναστάσεως Ρήγα Φεραίου.

19ον) Ρήγας Φεραίος (1757—1798).

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Βελεστίνον τῆς Θεσσαλίας παρὰ τὰς ἀρχαίας Φεράς. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ζαγορὰν τοῦ Πηλίου καὶ ἔγινε διδάσκαλος. Νέος ἔφυγεν εἰς τὸ Βουκουρέστιον τῆς Βλαχίας καὶ ἔγινε γραμματεὺς

τοῦ ἡγεμονος Νικολάου Μαυρογένους. Ἐκεῖ ήτο, ὅταν
 ἔξερράγη εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ Ἐπανάστασις. Ἡ ψυχή
 του ἐνεθουσιάσθη ἀπὸ τὸ κήρυγμα τῶν δικαιωμάτων
 τοῦ ἀνθρώπου. Ἐμαθε γαλλικά, διὰ νὰ τὴν ἐννοήσῃ
 βαθύτερον. Πρὸ πολλοῦ ἄλλως τε εἶχε θέσει ὡς σκο-
 πὸν τῆς ζωῆς του νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα του
 ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἡρχισε νὰ γράφῃ καὶ νὰ συνεν-
 νοῆται μὲ δόλους τοὺς ἐπισήμους Ἑλληνας· ἀνωτέρους
 κληρικούς, πλουσίους ἐμπόρους, διδασκάλους τοῦ
 Γένους, Κλέφτας καὶ Ἀρματολούς. Καὶ μὲ ἐπισήμους
 μάλιστα Τούρκους συνεννοήθη, ἕπως μὲ τὸν φίλον
 του πασᾶν τοῦ Βιδινίου Πασβάντογλουν, τοῦ δποίου
 εἶχε σώσει τὴν ζωήν. Ἡθελε νὰ ἐλευθερώσῃ δόλους τοὺς
 Χριστιανικούς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς. Ἐγραψε ποιή-
 ματα, τὰ δποῖα δλητ ἡ Ἑλλάς ἐδιάβαζε μὲ ἀγαλλίασιν
 καὶ ἐνθουσιασμόν. Ο Θούριος τοῦ Ρήγα ἀκόμη
 μέχρι σήμερον συγκινεῖ πᾶσαν Ἑλληνικὴν καρδίαν:

‘Ως πότε, παλληκάρια, νὰ ζῶμεν σιὰ στενὰ
 μονάχοι σὰν λιοντάρια στὶς ράχες, στὰ βουνά;
 Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
 παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακή.

Ἐπῆγεν εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἔκαμε τὴν πόλιν αὐ-
 τὴν κέντρον τῶν ἐνεργειῶν του. Τῇ συνδρομῇ πλου-
 σίων ἐκεῖ Ἑλλήνων ἔξέδωκε τὴν Χάρταν τῆς
 Μεγάλης Ἑλλάδος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κων-
 σταντινούπολιν.

Τότε (1797) ἦτο εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἔνδοξος πλέον
 διὰ τὰς μεγάλας κατὰ τῶν Αὐστριακῶν νίκας του,

ὸ στρατηγὸς τῆς Γαλλίας Ναπολέων Βοναπάρτης.
’Απεφάσισεν δὲ Ρήγας νὰ σπεύσῃ, νὰ τὸν συναντήσῃ καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομήν του διὰ τὴν πρα-

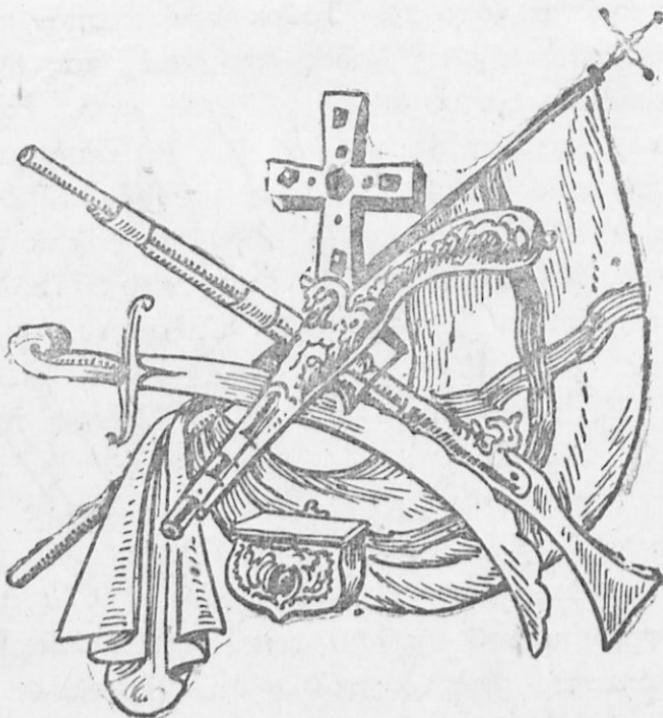

Ρήγας Φεραίος

γματοποίησιν τοῦ σχεδίου του. Κατέβη λοιπὸν εἰς τὴν Τεργέστην, διὰ νὰ περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς Ἐνετίαν καὶ Βόρειον Ἰταλίαν. Ἐκεῖ ὅμως συνελήφθη ἀπὸ τὴν Αὐστριακὴν ἀστυνομίαν ώς συνωμότης μὲν ἐπτὰ συντρόφους του καὶ παρεδόθη ἀργότερα εἰς τὸν Τούρκον

πασᾶν τοῦ Βελιγραδίου, ὁ ὅποῖς διέταξε νὰ στραγγαλισθῇ εἰς τὴν φυλακὴν καὶ νὰ ριφθῇ τὸ πτῶμά του εἰς τὸν Δούναβιν. Πρὶν φονευθῇ ὁ Ρήγας ἐφώναξεν «ἀρκετὸν σπόρον ἔσπειρα· τὸ Ἐθνος ἄς θερίση τοὺς γλυκεῖς αὐτοῦ καρποὺς» (Ἰούνιος 1798).

Ἡ Ἑλλὰς ἐτίμησε τὸν ἐνθουσιώθη αὐτὸν ψάλτην καὶ πρωτομάρτυρα τῆς ἐλευθερίας της στήσασα τὸν ἀνδριάντα του ἐμπροσθεν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

τον προπάρασκευή τῆς Ἐπαναστάσεως.

Φιλικὴ Εταιρία.

"Οσοι Ἑλληνες ἐσκέφθησαν ἢ ἐπεχείρησαν μέχρι τοῦδε ἀγῶνας κατὰ τῶν Τούρκων μὲ σκοπὸν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἐστήριξαν τὰς ἐλπίδας των εἰς τοὺς ξένους κυρίως. Ἐνετοὺς δηλ., Ρώσους, Γάλλους. Κατὰ τὸ 1816 ὅμως εἰς τὴν Ὀδησσὸν τῆς Ρωσίας τρεῖς Ἑλληνες ἔμποροι ἐσκέφθησαν ὅτι ἡ Ἑλλὰς θὰ ἐλευθερωθῇ, μόνον ἀν στηριχθῇ εἰς τὰς ἴδιας της δυνάμεις καὶ εἰς τοὺς ἀπανταχοῦ Ἑλληνας. Ἰδρυσαν λοιπὸν ἐνα μυστικὸν Σύλλογον, τὴν Φιλικὴν Εταιρείαν, μὲ σκοπὸν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἔμποροι ἦσαν ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς ἐξ Ἀρτης, ὁ Αθανάσιος Τσακάλωφ ἐξ Ιωαννίνων κοι ὁ Ἐμμανουὴλ Ζάνθος ἐκ τῆς Πάτμου τῶν Δωδεκανήσων. Σιγὰ σιγὰ ἔγραψαν μέλη τῆς Εταιρείας ὄλους τοὺς καλοὺς Ἑλληνας τοῦ ἔξωτερικοῦ. Πλούσιοι ἔμποροι, ἀνώτεροι κληρικοί, διδάσκαλοι τοῦ Γένους μὲ ἐνθουσιασμὸν ἐμυήθησαν εἰς τὰ μυστικὰ τῆς Φιλικῆς Εταιρείας.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1818 ἥρχισεν ἡ Εταιρεία νὰ δια-

δίδεται καὶ εἰς τὰς Τουρκοκρατουμένας Ἑλληνικάς πόλεις καὶ ἐπαρχίας. Μέσα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὅλοι οἱ ἔξεχοντες Ἑλληνες (Φαναριῶται—κληρικοὶ—ἔμποροι—ναυτικοὶ) ἔγιναν μέλη καὶ προσέφερον ὅ,τι καθεὶς ἡδύνατο ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ σκοποῦ· εἰς τὴν Μακεδονίαν, Ἡπειρον, Στερεάν Ἑλλάδα, Πελοπόννησον καὶ Νήσους ἐμυήθησαν ὅλοι οἱ πρόκριτοι (Δημογέροντες), οἱ ἀρματολοί, οἱ κλέφτες, οἱ κληρικοί, οἱ διδάσκαλοι, οἱ ἔμποροι, οἱ ναυτικοὶ καὶ ὅλοι μὲν μεγάλον ἐνθουσιασμὸν ὥρκίζοντο ὅτι καὶ τὴν ζωήν των θὰ θυσιάσουν ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος. Ἐκράτουν ὅμως οἱ Φιλικοὶ μεγάλην μυστικότητα, διὰ νὰ μὴ μάθουν οἱ Τούρκοι. Δὲν ἐπρεπε δὲ μόνον ἀπὸ τοὺς Τούρκους νὰ προφυλάσσωνται, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ Εύρωπαϊκὰ κράτη τῆς λεγομένης Ἱερᾶς Συμμαχίας.

Εἰς τὴν Εύρωπην δηλ. κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν ἔγινεν ἔνδοξος διὰ τὰς νίκας του ὁ στρατηγὸς τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας Ναπολέων Βοναπάρτης. Στηριχθεὶς οὗτος εἰς τὸν στρατόν, ποὺ τὸν ἐλάττευε, καὶ εἰς τὸν λαόν, ποὺ τὸν ἐθαύμαζεν, ἀνεκηρύχθη Αύτοκράτωρ τῆς Γαλλίας. Τὰ ἔβαλε μὲν ὅλους τοὺς βασιλεῖς τῆς Εύρωπης καὶ τοὺς ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως. Εἰς τὸ τέλος ὅμως ἔχασε τὴν περίφημον μάχην τοῦ Βατερλὼ (1815) καὶ ἐξωρίσθη εἰς μίαν νησῖδα τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὡκεανοῦ, τὴν Ἀγίαν Ελένην, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1821. Τότε λοιπὸν (1815) οἱ τρεῖς μεγαλύτεροι βασιλεῖς τῆς Εύρωπης, ὁ Τσάρος τῆς Ρωσίας, ὁ Αύτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας ἴδρυμεν τὴν Ἱερὰν Συμ-

μαχιαν, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ μὴ ἐπιτρέψουν πλέον νὰ
γίνῃ καμμία ἐπανάστασις εἰς κανέν Κράτος ἐναντίον
τῆς νόμιμου ἀρχῆς, τῆς ἀρχῆς δηλ. τῶν Βα-
σιλέων. Κατεδίωκον καὶ συνελάμβανον ὅλους ὅσοι
ἴδρυον μυστικὰ σωματεῖα μὲ σκοπὸν ἐπαναστατικόν.

Ναπολέων

Ψυχὴ τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἦτο ὁ πρωθυπουργὸς τῆς
Αὐστρίας Μέττερνιχ. Καὶ ἀπὸ τὴν Ἱερὰν λοιπὸν Συμ-
μαχίαν ἐπρεπε νὰ προφυλάσσωνται οἱ Φιλικοὶ καὶ διὰ
τοῦτο ἐνήργουν μὲ μεγάλην μυστικότητα.

Κατὰ τὸ 1820 ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἔτοιμος. Ἐπρεπε νὰ

εύρεθη ὁ Ἀρχηγός. Ὡς τοιοῦτον ἔξελεξεν ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία τὸν ἐκ Κερκύρας Ἐλληνα Ἰωάννην Καποδίστριαν, ὁ δόποῖος ἦτο φίλος τοῦ Τσάρου τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρου καὶ Ὅπουργός τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας. Ὁ Καποδίστριας ὅμως ἤρνήθη, διότι ἔκρινεν ὅτι ἡ στιγμὴ δὲν ἦτο κατάλληλος, καὶ τότε προσέφεραν τὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν στρατηγὸν τῆς Ρωσίας καὶ Ὅπασπιστὴν τοῦ Τσάρου Ἀλέξανδρον. Ὅψη λάντην. Ὁ Ὕψηλάντης ἔδεχθη καὶ ἀνέλαβε τὴν Ἀρχηγίαν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ τοῦ Ἀγῶνος τὸ καλοκαίρι τοῦ 1820.

Ἡ ἐπανάστασις ἔπρεπε πλέον νὰ κηρυχθῇ, διότι οἱ Τούρκοι ἥρχισαν νὰ ὑποψιάζωνται ὅτι κάτι ἔκτακτον ἐτοιμάζουν οἱ Ἐλληνες. Κατὰ τὸ ἔτος μάλιστα τοῦτο καὶ ὁ Ἀλῆς πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων ἐστασίασε κατὰ τοῦ Σουλτάνου θέλων νὰ κάμη τὸ πασαλίκι του (τὴν Ἡπειρον δηλ., Ἀλβανίαν καὶ Στερεάν Ἐλλάδα) κράτος ἴδικόν του ἀνεξάρτητον. Αὐτὸς ἔθεωρήθη ἀπὸ τοὺς Φιλικοὺς καλὴ εὔκαιρία, διότι ὁ Σουλτάνος εἶχε στείλει κατὰ τοῦ Ἀλῆς τὸν Πασᾶν τῆς Πελοποννήσου Χουρσίτ καὶ ἄλλα στρατεύματα πολλά. Ἀπέφασίσθη λοιπὸν νὰ γίνῃ ἡ ἔκρηξις τῆς Ἐπαναστάσεως τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1821.

B. Εξαρχοντικός Πρῶτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως 1821.

2ον) Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὰς Ἡγεμονίας
“Ο Ὅψηλάντης ἔκρινεν ὅρθὸν νὰ ἀρχίσῃ τὴν Ἐπαναστάσιν ἀπὸ τὰς Ἡγεμονίας, διότι ἐκεῖ δὲν εἶχε

δικαίωμα ή Τουρκία νὰ στείλη στρατὸν χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τῆς Ρωσίας. Διέβη λοιπὸν τὴν 22 Φεβρουαρίου 1821 τὸν ποταμὸν Προύθον· καὶ εἰσῆλθεν

Αλέξανδρος 'Υψηλάντης

εἰς τὴν πρώτεύουσαν τῆς Μολδαβίας Ἰάσιον. Ἀμέσως ἔξεδωκεν ἐπαναστατικὴν προκήρυξιν πρὸς τοὺς "Ελληνας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκτὸς τῶν ὄλλων ἔγραφεν" «"Ελ-

ληνες ἀδελφοί, κινηθῆτε καὶ μία Μεγάλη Δύναμις θέλει προστατεύει τὰ δίκαιά μας». "Αφινε δηλ. νὰ ὑπονοηθῇ ὅτι ἡ Ρωσία θὰ ύποστηρίξῃ τὸν 'Ελληνικὸν ἄγῶνα.

"Ολοι οἱ 'Ελληνες τῶν 'Ηγεμονιῶν, στρατιώται κοι καὶ πολιτικοί, ἐσπευσαν νὰ ταχθῶσιν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ 'Υψηλάντου: οἱ ὁπλαρχηγοί Γεωργάκης Ὁλύμπιος, Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης, Βασίλειος Καραβιᾶς καὶ Ἀλῆ Φαρμάκης μὲ τοὺς στρατιώτας των δικαίων τῆς Μολδαβίας Σοῦτσος καὶ ἄλλοι. "Ετρέξαν ἐπίστης μὲ μεγάλον ἐνθουσιασμὸν καὶ οἱ νέοι 'Ελληνες σπουδασταὶ τῶν Ανωτέρων Σχολῶν καὶ τῶν Πανεπιστημίων καὶ κατετάχθησαν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ 'Υψηλάντου· ἀπὸ αὐτούς, 500 τὸν ἀριθμόν ἀπετελέσθη ἐν ἴδιαίτερον σῶμα ὀνομασθὲν 'Ιερὸς Λόχος ὁ ὄρκος τῶν 'Ιερολοχιτῶν ἥτο. «'Ελευθερίᾳ θάνατος.»

Κατὰ τὰ τέλη Μαρτίου ὁ 'Υψηλάντης εύρισκετο εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βλαχίας Βουκουρέστιον γύμναζων καὶ ὅργανώνων τὸν στρατόν του. Οἱ κάτοικοι ὅμως τῆς Βλαχίας δὲν ἤγάπων τοὺς 'Ελληνας, τοὺς ὅποίους ἔθεώρουν ξένους, καὶ δὲν δεικνύουν προθυμίαν διὰ τὸν ἄγῶνα. Εἰς τὸ Βουκουρέστι ὁ 'Υψηλάντης λαμβάνει κακάς εἰδήσεις. 'Ο Τσάρος Ἀλέξανδρος δηλ. μόλις ἔμαθε τὸ κίνημα, τὸ ἀπεκήρυξε, διὰ νὰ φανῇ πιστὸς εἰς τὴν 'Ιερὰν Συμμαχίαν, διέγραψε τὸν 'Υψηλάντην ἀπὸ τοὺς καταλόγους τῶν Ρώσων ἀξιωματικῶν καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τὴν Τουρκίαν νὰ στελλῃ στρατεύματα εἰς τὰς 'Ηγεμονίας. Συγχρόνως

Πατριάρχης ἔξηναγκάσθη ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον νὰ ἀφορίσῃ τὸν ‘Υψηλάντην.

Τρεῖς Τούρκοι Πασάδες, τοῦ Βιδινίου, τῆς Σιλιστρίας καὶ τῆς Βραΐλας, διαβαίνουν τὸν Δούναβιν καὶ εἰσέρχονται μὲ στρατὸν εἰς τὰς Ἡγεμονίας. Οἱ ἐντόπιοι τότε ὁπλαρχηγοὶ ἐγκατέλειψαν τὸν ‘Υψηλάντην. ‘Ο στρατός του ἔπαθε μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὸ Δραγατσάνι (7 Ιουνίου 1821). ὑπερδιακόσιοι Ἱερολοχῖται ἐφονεύθησαν, ἀφοῦ ἡγωνίσθησαν ὅμως ὡς ἥρωες. ‘Ο ‘Υψηλάντης ἔχασε τὸ θάρρος του καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν Αὔστριαν, ὅπου συνελήφθη καὶ ἔφυλακίσθη· ἔμεινεν 6 ἔτη εἰς τὴν φυλακὴν καί, ὅταν ἀπεφυλακίσθη, ἡ ὑγεία του ἦτο κατεστραμμένη καὶ ἀπέθανε τὸ 1828 εἰς ἥλικίαν 38 ἔτῶν.

‘Ο στρατός του διεσκορπίσθη, ἀλλὰ μερικὰ Ἐλληνικὰ σώματα ἐπολέμησαν ἥρωϊκῶς τοὺς Τούρκους καὶ ἀπέδειξαν ὅτι οἱ ‘Ἐλληνες γνωρίζουν νὰ πολεμοῦν καὶ νὰ ἀποθνήσκουν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος.

‘Ο ‘Αθανάσιος Καρπενησιώτης εἰς τὸ Σκουλένι (17 Ιουνίου) παρὰ τὸν Προύθον ἐπολέμησεν ἥρωϊκῶς μὲ 400 μόνον ἄνδρας ἐναντίον 4 χιλ. ἵππεων καὶ 2 χιλ. πεζῶν καὶ ἐπέκρουσεν ἐπὶ πολλὰς ὥρας τὰς λυσσώδεις τῶν Τούρκων ἐπιθέσεις. Εύρηκε τέλος ἔνδοξον θάνατον αὐτὸς καὶ οἱ στρατιῶται του. ‘Ολίγιστοι ἐσώθησαν κολυμβῶντες εἰς τὴν ἀριστερὰν ὅχθην τοῦ ποταμοῦ, ὅπου παρατεταγμένοι καθ’ ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς μάχης οἱ Ρῶσοι φρουροὶ τῶν συνόρων ἔθαύμαζον τὸν ἥρωϊσμόν των. Μὲ ἀγωνίαν παρηκολούθουν τὸν ἄνισον ἀγῶνα καὶ ἐλυποῦντο, διότι

εἶχον αύστηράς διαταγάς νὰ τηρήσουν ούδετεροτηπού πολὺ δὲ ἐπεριποιήθησαν τοὺς ὀλίγους διασωθέντοις.

Δύο ἄλλα σώματα μὲ τὸν Γεωργάκην λύμπιον καὶ τὸν Φαρμάκην ἔλαβον τὴν δὸν τῶν ὀρέων, διὰ νὰ περάσουν τὴν Ρωσίαν καὶ ἐκεῖθεν νὰ καταβοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Κατεδιώκοντο κατὰ πόδας καὶ τὸν Σεπτέμβριον ἐπολιορκήθησαν (ἐν ὅλῳ) εἰς τὴν Μονήν τοῦ Σέκου. ‘Ο Γεωργάκης μὲ ἐνδεκα εἶχε καταλάβει τὸ κωδωνοστάσιον καὶ ἀπέκρουε τὰς ἐπιθέσεις· εἰδεν ὅμως ὅτι ἡ ἀντίσταση ἦτο ματαία καὶ διὸ νὰ μὴ πέσῃ ζωντανὸς εἰς τὰς χειρας τῶν Τούρκων, ἀφοῦ ἥνοιχε τὴν πύλην καὶ εἰσώμησαν οἱ Τούρκοι, ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα καὶ φονεύθη μὲ τοὺς συντρόφους του καὶ τοὺς εἰσελθόντας Τούρκους (8 Σεπτεμβρίου). ‘Ο Φαρμάκης ἀντεστάθη ἀκόλη ὀλίγας ἡμέρας. Τῇ μεσολαβήσει τέλος τοῦ γραμματέως τοῦ Αὐστριακοῦ Προξενείου ἐσυνθηκολόγησε μὲ τοὺς Τούρκους. Αὕτοι ὅμως παρέβησαν τὴν συνθήκην καὶ τοὺς μὲν στρατιώτας ἔσφαξαν ἀμέσως, τὸν Φαρμάκην ἔστειλαν σιδηροδέσμιον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐβασανίσθη σκληρότατα καὶ ἀπεκριφαλίσθη.

2ον) ‘Η Ἐπανάστασις εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα

“Ἐνα μῆνα μετὰ τὴν κήρυξιν —ῆς Ἐπαναστάσεως ὑπὸ τοῦ Ὑψηλάντου ἐπανεστάτησαν ὅλαι αἱ ἐπαρχίαι τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

Εἰς τὴν Πελοπόννησον κατέβη ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Φιλικῆς ‘Εταιρείας περὶ τὰ τέλη τοῦ 1820 ὁ ἐν Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

θουσιώδης καὶ δραστηριώτατος Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Δικαιος, γνωστότερος μὲ τὸ ὄνομα Παπαφλέσσας. Διέτρεξε τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου εἰς τὸ ἄλλο καὶ παντοῦ μετέδιδε τὸν ἐνθουσιασμόν του καὶ τὴν πίστιν του πρὸς τὸν Ἀγῶνα, ὁ ὅποιος θὰ ἥρχιζε πλέον. Οἱ Τούρκοι βλέποντες τὴν κίνησιν ἥρχισαν νὰ ἀνησυχοῦν καὶ ὁ Σουλτάνος εἶχε στείλει ὡς διοικητὴν τὸν ἰκανώτατον καὶ ὑπερήφανον Χουρσίτ Πασάν. Οἱ Ἑλληνες ὅμως μὲ διάφορα μέσα κατώρθωσαν νὰ ἀποκοιμίσουν τὰς ὑποψίας τῶν Τούρκων καὶ ὁ Χουρσίτ ἔγραψεν εἰς τὸν Σουλτάνον ὅτι ἐπικρατεῖ τάξις καὶ ἡσυχία εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ο Σουλτάνος τὸν διώρισεν ἀρχιστράτηγον τοῦ στρατοῦ, ὁ ὅποιος ἐποιιόρκει τὸν Ἀλῆ πασᾶν εἰς τὰ Ἰωάννινα, καὶ ὁ Χουρσίτ ἐπῆγεν ἔκει.

Μὲ μεγαλυτέραν τότε ἐλευθερίαν ἔκινοῦντο οἱ Ἑλληνες. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1821 ἔφθασεν εἰς τὴν Μάνην ὁ περίφημος κλέφτης Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, τὸν ὅποιον εἶχον καταδιώξει πρὸ ἐτῶν οἱ Τούρκοι καὶ τὸν εἶχον ἀναγκάσει νὰ καταφύγῃ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, ὅπου εἶχε καταταγῇ εἰς τὸν Ἀγγλικὸν στρατὸν καὶ εἶχε φθάσει εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ταγματάρχου. Οἱ Τούρκοι βλέποντες ὅλας αὐτὰς τὰς κινήσεις ἔθορυβήθησαν καὶ ἥρχισαν νὰ συγκεντρώνωνται εἰς τὴν ἔδραν τοῦ πασᾶ τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὴν Τρίπολιν.

Τότε λοιπὸν ὅλοι οἱ Ἑλληνες ὡς εἰς ἄνθρωπος ἔλαβον τὰ ὅπλα καὶ προσέβαλον τοὺς Τούρκους. Ἀπὸ

τὴν Μάνην τὴν 22 Μαρτίου ἐξεκίνησεν ὁ Πετρόπιπος Μαυρομιχάλης μὲ τοὺς Μανιάτας ἔχων μαζί του τὸν Θ. Κολοκοτρώνην, τὸν Ἀναγνωσταρᾶν κ.λ.π. καὶ τὴν ἐπομένην 23 Μαρτίου κατέλαβε τὰς Καλάμας. Εἰς τὰς Πάτρας τὴν 25 Μαρτίου ὁ ἀρχεπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ὑψώσει εἰς τὴν Πλατεῖαν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου τὸ λάβαρον τῆς Ἁγίας Λαύρας καὶ τὸν Σταυρὸν καὶ ὅλοι ὥρκίζονται καὶ ἐφώναζον: ζήτω ἡ Ἑλευθερία· καὶ στὴν Πόλιν νὰ δώσῃ ὁ Θεός! Ἐντὸς ὅλης γου ὅλη ἡ Πελοπόννησος εἶχεν ἐπαναστατήσει. Ο Τούρκοι ἔντρομοι ἐκλείσθησαν εἰς τὰ φρούρια καὶ μάλιστα εἰς τὴν Τρίπολιν.

Εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα ὁ ἀρματολὸς Πανουργίας ἐπανεστάτησε τὴν Ἀμφισσαν (Σάλωνα), Γκούρας τὸ παραθαλάσσιον Γαλαξείδι καὶ ὁ Αθανάσιος Διάκος τὴν Λεβάδειαν. Μετ' ὅλης γονὸς ἐπανεστάτησαν οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς καὶ κατέλαβον τὴν πόλιν τῶν Αθηνῶν καὶ ἐπολιόρκησαν τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεάν Ἑλλάδα ἐπανεστάτησε τὸ Μεσολόγγι καὶ τὸ Αίτωλικὸν μὲ τὸν ἀρματολὸν τοῦ Ζυγοῦ Δημήτριον Μακρῆν. Εἰς τὸ Πήλιον ἐκήρυξε τὴν Ἐπανάστασιν ὁ διδάσκαλος τοῦ Γένους καὶ ἐκ τῶν πρώτων Φίλων κῶν "Ἄνθιμος Γαζῆς." Απὸ ἐκεῖ ἡ Ἐπανάστασις διεδόθη εἰς τὴν Μακεδονίαν. Οἱ κάτοικοι τῆς Χαλκίδικῆς καὶ ἡ Νάουσα ἔλαβον τὰ ὅπλα. Εἰς τὴν Ἡπειρονούσιον Σουλιῶται εἶχον ἐπανέλθει εἰς τὰ χωριά των κα-

τόπιν συμφωνίας μὲ τὸν Ἀλῆν καὶ τὸν ἐβοήθουν μάλιστα κατὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Σουλτάνου.

Ἡ Ἐπανάστασις ὅμως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εύδοκιμήσῃ εἰς τὴν ξηράν, ἃν δὲν ἐκινοῦντο καὶ τὰ νησιὰ μὲ τὸν στόλον των. Πρώτη ἔξηγέρθη ἡ νῆσος τῶν Σπετσῶν, ἔπειτα ἡ "Υδρα" καὶ τὰ Ψαρά· ἔπειτα ἡ Σάμος, ἡ Κάσος, ἡ Μύκονος καὶ ἡ Κρήτη. Οἱ νησιῶνται ἔτοιμάζουν τὰ πλοῖά των καὶ βυθίζουν καὶ συλλαμβάνουν τὰ Τουρκικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ποὺ ἔπλεον εἰς τὸ Αἴγαῖον.

"Ολη ἡ Ἑλλὰς εύρισκεται ἐπὶ πιοδός· ὅλοι οἱ "Ἑλληνες ἔνα πόθον ἔχουν, νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των καὶ νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς Τούρκους διὰ τὰ βάσανα, ποὺ ὑπέστησαν ἀπὸ αὐτοὺς ἐπὶ 400 χρόνια.

Ἄνοι) Οἱ Τοῦρκοι κάμνουν σφαγάς. Ἀπαγγονισμὸς τοῦ Πατριάρχου.

"Οταν ἔφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἡ εἰδησίς τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ "Υψηλάντου πρῶτον, οἱ Τοῦρκοι ἔξηγριώθησαν. Ὁ Σουλτάνος ἔφερεν ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν πλῆθος ἀγρίων ἀτάκτων Τούρκων, οἵ ὅποιοι ἔσφαξαν πολλοὺς Ἑλληνας καὶ ἐλεηλάτησαν τὰ σπίτια των. "Οταν δὲ ἔμαθε καὶ τὴν Ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου, κατελήφθη ἀπὸ πραγματικὴν μάνιαν. Κατὰ διαταγὴν του ἀπεκεφάλισαν τὸν μέγαν διερμηνέα Μουρούζην καὶ πολλοὺς ἄλλους Φαναριώτας ἐκρέμασαν ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν των.

"Αλλὰ τὸ φοβερώτερον ἔγκημικ τῶν Τούρκων ἦτο ὁ ἀπαγγονισμὸς τοῦ Πατριάρχου. Γρηγορίου

τοῦ Ε'. Μόλις εἶχε τελειώσει τὴν λειτουργίαν τῆς Ἀναστάσεως (10 Ἀπριλίου), ὅτε ἔφθασαν εἰς τὰ Πατρικά αρχεῖα ὁ νέος διερμηνεὺς Ἀριστάρχης καὶ ὁ γραμματεὺς τοῦ Ρείζ ἐφένδη (Ὕπουργοῦ τῶν Ἐξωτεοικῶν). Συγκεντρώνουν τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς προκρίτους καὶ διαβάζουν εἰς αὐτοὺς τὸ φιρμάνι (διάταγμα) τοῦ Σουλτάνου. «Ἐπειδὴ ὁ Πατριάρχης, ἔγραφε τὸ φιρμάνι, ἐφάνη ἀνάξιος τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ ἀπιστος πρὸς τὴν Πύλην καὶ ραδιοῦργος, γίνεται ἔκπτωτος τῆς θέσεώς του», διέτασσε δὲ νὰ γίνῃ ἐκλογὴ νέου Πατριάρχου. 'Ο Γρηγόριος Ε' συνελήφθη ἐφυλακίσθη καὶ τὸ ἀπόγευμα τῆς ἴδιας ἡμέρας, Κυριακῆς τοῦ Πάσχα, τὸν μετέφεραν καὶ τὸν ἐκρέμασαν ἀπὸ τὴν μεσαίαν Πύλην τῶν Πατριαρχείων.

Τὸ σῶμα τοῦ Πατριάρχου ἔμεινεν ἐκεῖ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ κατόπιν παρεδόθη εἰς τὸν ὄχλον, ὁ ὅποιος τὸ ἔσυρεν εἰς τοὺς δρόμους καὶ τὸ ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν. Τὰ ρεύματα τοῦ Βοσπόρου παρέσυραν τὸ Ἱερὸν λείψανον εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν· τὸ εὗρεν ὁ ἐκ Κεφαλληνίας πλοίαρχος Σκλάβος καὶ τὸ μετέφερεν εἰς Ὁδησσόν, ὅπου ἐτάφη μὲ τιμάς. Ἀπὸ ἐκεῖ μετεφέρθησαν τὰ ὀστᾶ του εἰς Ἀθήνας τὸ 1871 καὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸν ναὸν τῆς Μητροπόλεως. Τοῦ Ἐθνομάρτυρος Πατριάρχου μαρμάρινον ἀνδριάντα στησεν ἡ ἐλευθέρωα πλέον Ἑλληνικὴ Πατρὶς πρὸ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἡ δὲ Ἐκκλησία τὸν ἀνεκτήρυξεν "Ἄγιον.

Τὴν ἴδιαν ἡμέραν ἐκρέμασαν καὶ ἄλλους τρεῖς Ἀρχιερεῖς καὶ μετ' ὅλιγας ἡμέρας καὶ πολλοὺς ἄλλους

Οι Ἔλληνες εἶχον κλεισθῆ εἰς τὰ σπίτια των, ἀλλὰ καὶ
ἔκει δὲν ἦσαν ἀσφαλεῖς. Ἡ σφαγὴ καὶ ἡ λεηλασία οἱ-

Γρηγόριος Ε^ρ

κιῶν καὶ ἐκκλησιῶν ἦτο γενική. Στρατιῶται καὶ ὄ-
χλος διέπραξαν τὰ φρικτότερα κακουργήματα.

Καὶ εἰς ἄλλας δὲ πόλεις ἔγιναν ἄγριαι σφαγαὶ ἀό-
πλων καὶ γυναικοπαίδων· εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν.

εἰς τὴν Συμύρην, εἰς τὴν νῆσον Κύπρον ἀργότερα καὶ εἰς τὰς Κυδωνίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Αἱ σφαγαὶ ὅμως αὗται δὲν ἐφόβισαν τοὺς ἄγωνιζομένους Ἐλληνας, ὅπως ἐπερίμενεν ὁ Σουλτάνος Τούναντίον μάλιστα τοὺς ἔξηγρίωσαν καὶ τοὺς ἔκαμαν νὰ μισήσουν περισσότερον τοὺς Τούρκους.

Καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην δὲ ἔκαμαν τεραστίαν ἐντύπωσιν αἱ σφαγαὶ. Οἱ Ρῶσοι πρὸ πάντων ἡγανάκτησαν πολὺ διὰ τὰς σφαγὰς καὶ τὸν ἀπαγχονισμὸν τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ὀρθοδοξίας. Ο Τσάρος διέταξε τὸν πρεσβευτήν του νὰ φύγῃ ἐκ Κων)πόλεως καὶ ὅλοι ἀνέμενον ὅτι θὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον· δὲν ἐκηρύχθη ὅμως τότε ὁ πόλεμος, διότι ἀντέδρασαν αἱ δυνάμεις τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας.

5ον) Τὰ πολεμικὰ γεγονότα τοῦ πρώτου ἔτους τῆς Ἐπαναστάσεως.

α') Εἰς τὴν Πελοπόννησον. Πολιορκία Τριπόλεως.

Ἄπὸ τὰς Καλάμας ἔξεκίνησεν ἀμέσως (Μάρτιον 1821) ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ἐβάδισε πρὸς τὴν Τρίπολιν μὲν ἐν μικρὸν σῶμα Μανιατῶν, ποὺ τοῦ ἔδωκεν ὁ Πετρόμπεης. Εἰς ὅλα τὰ χωριὰ τὸν ὑπεδέχοντο μὲν κωδωνοκρουσίας καὶ ὅλοι οἱ ἀνδρες τὸν ἡκολούθουν. Ἐνθουσιασμὸς ἀπερίγραπτος καὶ συγκίνησις μεγάλη παρετηρεῖτο παντοῦ. Τὸ πλῆθος ὅμως αὗτὸ τῶν στρατιωτῶν δὲν εἶχεν ὅπλα οὔτε καὶ πολεμεφόδια (μπαρούτι δηλ. καὶ βόλια). Ἡσαν ωπλισμένοι μὲν ρόπαλα καὶ μαχαίρας. Οἱ περισσότεροι δὲν ἦξευραν οὔτε καὶ νὰ χρησιμοποιήσουν ὅπλα, ἀν εύρισκον. Καλοὶ πολεμισταὶ ἥσαν μόνον οἱ Μανιαταὶ καὶ ὅσοι ἐκ τῶν

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

παλαιῶν κλεφτῶν ἀπέμειναν. Εἰς τὴν πρώτην λοιπὸν συνάντησιν μὲ τουρκικὸν στρατὸν τὸ πλῆθος τοῦ Κολοκοτρώνη διεσκορπίσθη. Τὸ ὄνομα ὅμως τοῦ Κολοκοτρώνη τοὺς ἡλέκτριζεν ὄλους.

‘Ο Κολοκοτρώνης ἀνῆκεν εἰς τὴν γνωστὴν ἄρμα^τ στολικὴν οἰκογένειαν τῆς Ἀρκαδίας. Ἐγεννήθη κατὸ τὴν ταραχώδη ἐποχὴν τῆς πρωτης Ἐπαγαστάσεως τὸ 1770 εἰς ἓνα βουνὸ τῆς Μεσσηνίας. Δέκα ἔτῶν ἔχασε τὸν πατέρα του καὶ πολλοὺς συγγενεῖς του κατὰ τὸν «χαλασμὸν τῶν Κολοκοτρωναίων» καὶ ὁ ἴδιος μόλις ἐσώθη χάρις εἰς τὰ παλληκάρια τοῦ πατρός του. Πολὺ νέος ἔγινε καὶ αὐτὸς κλέφτης τῆς Πελοποννήσου καὶ ἦν αγκάσθη τέλος νὰ φύγῃ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, ποὺ τὰς κατεῖχον οἱ Ἀγγλοι. Κατετάγη ἐκεῖ εἰς τὸν Ἀγγλικὸν στρατὸν καὶ ἔφθασεν εἰς τὰν βαθμὸν τοῦ Ταγματάρχου. Δὲν ἦτο πολὺ γραμματισμένος, ἀλλὰ ἦτο ἄριστος στρατιωτικὸς καὶ στρατηγικώτατος. Τὸ ἐπιβλητικόν του παράστημα, ἡ περικεφαλαία τοῦ Ἀγγλικοῦ στρατοῦ, τὴν δόποίαν συνήθως ἐφόρει, ἡ μεγάλη κεφαλὴ μὲ τὸ πλατύ μέτωπον, τὰ πυκνὰ φρύδια καὶ τὸ διαπεραστικόν του βλέμμα, καθὼς καὶ ἡ βροντώδης φωνή του, ἔκαμνον τεραστίᾳ ἐντύπωσιν καὶ ὅλοι τὸν ἀνεγνώριζον ὡς ἀρχηγόν.

Εἰς τὴν Ἀρκαδίαν ἦλθον κατόπιν ἀπὸ τὴν Μεσσηνίαν ὁ Πετρόμπετς, ὁ Παπαφλέσσας καὶ ἄλλοι ἄρχηγοι καὶ ἔγινε συμβούλιον. Εἰς αὐτὸ δὲ Κολοκοτρώνης ἀνέπτυξε τὸ σχέδιόν του. Ἐλεγε δηλ. ὅτι ἐπρεπε πάση θυσίᾳ νὰ κυριεύσουν τὴν Τρίπολιν, τὴν ἔδραν τοῦ Πασᾶ. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ὡχυρωμένη μὲ τείχη καὶ πυροβολικὸν καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ κυριεύθῃ μὲ ἐπίθεσιν, ἐπρεπε νὰ τὴν πολιορκήσουν. Νὰ καταλάβουν δηλαδόλους τοὺς δρόμους ποὺ ἔφεον εἰς τὴν Τρίπολιν μὲ στρατὸν καὶ νὰ μὴ ἀφίνουν νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν οὔτε

στρατὸς οὔτε τρόφιμα οὔτε πολεμεφόδια· ἔτσι θὰ ἀναγκάσουν τοὺς Τούρκους νὰ παραδοθοῦν. Αὐτὸ ἦτο τὸ πολεμικὸν σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη.

Οἱ ἄλλοι ὅμως ἀρχηγοὶ δὲν συνεφώνησαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Μεσσηνίαν. "Οταν ἔφευγον μάλιστα καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἔμεινε μόνος, ὁ Παπαφλέσσας εἶπε περιπαικτικὰ εἰς ἓνα στρατιώτην: «Μεῖνε βρὲ σὺ μαζὶ του, νὰ μὴ τὸν φᾶνε οἱ λύκοι». «Ἐγὼ τὰ μείνω ἔδω, ἀπήντησεν ὁ Κολοκοτρώνης, ὅπου καὶ θὰ βουνὰ μὲ γνωρίζουν καὶ ἂς μὲ φᾶνε τὰ κοράκια τοῦ τόπου μου». "Οταν ἔφευγον οἱ ἄλλοι, εἰσῆλθεν εἰς ἓν ἔξωκκλήσιον καὶ προσηυχήθη εἰς τὴν Παναγίαν. «Μοῦ ἔφάνη, ἔλεγεν ἀργότερα, ὅτι ἡ Παναγία ἔζωντάνευσε καὶ μὲ ἐκοίταζε γελαστή». "Η προσευχή του εἰσηκούσθη, διότι ἔτρεξαν πολλοὶ στρατιῶται πλησίον του. "Ἐπειτα δὲ ἀπὸ δλίγας ἡμέρας καὶ οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ ἐπέστρεψαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐφαρμόσουν τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη. Κατέλαβον λοιπὸν οἱ Μαυρομιχαλαῖοι, ὁ Μεσσήνιος Πέτροβας, ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Κολοκοτρώνη Νικηταρᾶς, ὁ Πλασπούτας καὶ ἄλλοι διαφόρους θέσεις γύρω ἀπὸ τὴν Τρίπολιν, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης κατέλαβε τὸ Χρυσοβίτσι έπι τοῦ ὅρους Μαινάλου!

6ον) Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου.

Βαλτετσίο
Μέσα εἰς τὴν Τρίπολιν δὲν ἦτο πολὺς τουρκικὸς στρατός. Οἱ Χουρσίτ φεύγων διὰ τὰ Ἰωάννινα, ἐπειδὴ δὲν ἐπίστευεν ὅτι θὰ ἐπαναστατήσουν οἱ "Ελληνες, ἐπῆρε μαζὶ του ὅλον τὸν στρατόν· εἶχεν ἀφήσει

μάσταλι ἔκει καὶ τοὺς θησαυρούς του ὅλους καὶ τὰς γυναικάς του (τὸ χαρέμι του). Διὰ τοῦτο, μόλις ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν, ἔστειλεν ἀμέσως ἀντικαταστάτην του (κεχαγιᾶν) τὸν ἵκανὸν Μουσταφά μπεη ν μὲ 3500 Ἀλβανούς πολεμιστάς. Διὰ τῆς Ἀκαρνανίας ὁ Μουσταφά μπεης ἐφθασεν εἰς Μεσολόγγι, ἐπέρασε μὲ πλοῖα εἰς τὰς Πάτρας καὶ διέλυσε τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου τῶν Πατρῶν. Ἀπ' ἔκει διὰ τῆς παραλίας ἐφθασεν εἰς Κόρινθον, διεσκόρπισε τοὺς πολιορκοῦντας τὸν Ἀκροκόρινθον καὶ διὰ τοῦ Ἀργους ἐφθασεν εἰς Τρίπολιν τὴν Ιην Μαΐου, χωρὶς νὰ δυνηθοῦν νὰ τὸν ἐμποδίσουν οἱ Ἐλληνες.

Ο Μουσταφά μπεης ἥλπιζεν ὅτι θὰ διεσκόρπιζε μὲ τοὺς Ἀλβανούς του τοὺς Ἐλληνας, τῶν ὅποιων αἱ περισσότερον ὄχυραι θέσεις ἡσαν κοντὰ εἰς τὸ χωρίον Βαλτέτσι. Εἶχον κάμει ἔκει οἱ Ἐλληνες τρία πρόχειρα «ξηρολίθια» (ταμπούρια) καὶ ἀνέμενον γε μᾶτοι θάρρος τὸν Μουσταφά μπεην. Ἡσαν τὸ ὅλον 880 Μανιᾶται καὶ ὀλίγοι Μεσσήνιοι μὲ τοὺς Μαυρομῆχαλαίους (Κυριακούλην, Ἡλίαν καὶ Ἰωάννην) καὶ τὸν Μητρο-Πέτροβαν. Πράγματι τὴν 12 Μαΐου ἐξεκίνησεν ὁ Μουσταφά μπεης ἀπὸ τὴν Τρίπολιν καὶ διηυθύνθη πρὸς τὸ Βαλτέτσι. Τὴν ἐπομένην τὸ πρωὶ ἐπετίθεται βέβαιος ὅτι θὰ σκορπισθοῦν. Ἀλλὰ οἱ Ἐλληνες ὑπέδεχθησαν τοὺς Ἀλβανούς μὲ πυκνὸν καὶ σφοδρὸν πῦρ. Ο Μουσταφά μπεης ἐπιτίθεται τότε μὲ ὅλον του τὸν στρατόν, ἀλλὰ οἱ Μανιᾶται εἰναι ἀκλόνητοι· τὰ πτώματα τῶν Ἀλβανῶν γεμίζουν τὸν τόπον. Η μάχη ἔξακολουθεῖ καὶ εἰς τὸ σκοτάδι τῆς νικτός. Ἐν τῷ μὲ

ταξύ εἶχε φθάσει ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὸ Χρυσόβιτσι καὶ ὁ Πλαπούτας καὶ κατέλαβον θέσεις εἰς τὰ νῶτα τῶν Τούρκων. Τὴν νύκτα εἰσῆλθον δλίγοι ἀκόμη Μανιᾶται εἰς τὰ ταμπούρια τοῦ Βαλτετσίου. Τὴν

•Ηλίας Μαυρομιχάλης

ἔπομένην λοιπὸν οἱ "Ελληνες δὲν περιωρίσθησαν εἰς ἄμυναν, ἀλλὰ ἐξῆλθον ἀπὸ τὰ ταμπούρια καὶ ἐπετέθησαν καὶ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τοὺς Ἀλβανούς, οἱ ὅποιοι καὶ ἐγκατέλειψαν τὰ κανόνια των καὶ ὅλας τὰς ἀποσκευάς των καὶ ντροπιασμένοι ἐκλείσθησαν εἰς

Τρίπολιν. Ἐξακόσιοι Τοῦρκοι ἐφονεύθησαν, ἐνῷ ὅπο
τοὺς Ἑλληνας 4 μόνον ἐφονεύθησαν καὶ 7 ἐτραυματί-
σθησαν.

Νικηταρᾶς

Ἡ πρώτη αὕτη μεγάλη νίκη ἔκαμε τεραστίαν ἐν-
τύπωσιν εἰς τοὺς Ἑλληνας. Τώρα πιὰ δὲν ἐφοβοῦντο
τὸν Τουρκικὸν στρατόν. Ἐνῷ πρωτύτερα μὲ τὴν φω-

νὴν «ἔρχονται οἱ Τοῦρκοι» ἐσκορπίζοντο, τώρα φωνάζουν αὐτοὶ «ποῦ εἶναι οἱ Τοῦρκοι;».

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας (22 Μαΐου) ὁ Μουσταφάμπεης προσέβαλε τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ Βέρβαινα, ἔστειλε δὲ καὶ ἐν ἴσχυρὸν ἀπόσπασμα εἰς Δολιανά· ἐκεῖ ἦτο ὁ Νικηταρᾶς μὲ 150 μόνον ἄνδρας. Ἐπολέμησε μὲ τόσην ἄνδρείαν, καὶ τόσην καταστροφὴν ἔκαμεν εἰς τοὺς Τούρκους, ὥστε ἐπωνομάσθη ἀπὸ τότε Τουρκοφάγος.

Οἱ ἀποκλεισμὸς τῆς Τριπόλεως γίνεται περισσότερος στενὸς καὶ οἱ Τοῦρκοι σπανίως πλέον ἐπιχειροῦν ἔξόδους εἰς τὰ χωρία τῆς γύρω πεδιάδος. Ἀν δὲν ἦρχετο ἄλλος στρατὸς Τουρκικός, ἡ κατάληψις τῆς Τριπόλεως ἦτο ἀσφαλῆς καὶ βεβαία

β'.) Εἰς τὴς Στερεάν Ἑλλάδα;

ἴων) Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος.

Οἱ Χουρσίτ πράγματι εἶχε διατάξει ἀπὸ τὸν Ἀποίλιον δύο στρατηγοὺς Τούρκους, τὸν Ὁμέρ Βρυώνην καὶ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ, νὰ καταβοῦν ἀπὸ τὴν Λάρισαν εἰς Λαμίαν, εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ Ἀττικὴν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Πρῶτος ἔξεκίνησεν ὁ Ὁμέρ Βρυώνης μὲ 9 χιλιάδας στρατὸν καὶ ἤκολούθησεν ὁ Μεχμέτ. Οἱ ὅπλαρχηγοὶ Πανουργιᾶς, Δυοβουνιώτης καὶ Διάκος ἀπεφάσισαν ἀντισταθοῦν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ. Οἱ μὲν Δυοβουνιώτης καὶ Πανουργιᾶς κατέλαβον τὰς

πλαγιάς τοῦ ὄρους τῆς Οἴτης, ἐνῷ ὁ Ἀθανάσιος Διάκος μὲ 400 παλληκάρια κατέλαβε τὴν γέφυραν τοῦ Σπερχειοῦ, τὴν λεγομένην γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας, καὶ τὰς πέριξ θέσεις. Μόλις ἐφάνη ὁ στρατὸς τοῦ Βρύση, οἱ στρατιῶται τῶν ἀλλων ὅπλαρχηγῶν ἐπολέμησαν μέν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον διεσκορπίσθησαν φοβηθέντες τὸ πλήθος τοῦ ἔχθροῦ. Ὁ Διάκος ὅμως, καθὼς τόσον ὥραῖα λέγει τὸ Δημοτικὸν τραγοῦδι:

«Καρδιά, παιδιά μου, ἐφώναξε, παιδιά, μὴ φοβηθῆτε.
Ἄνδρεῖοι ώσάν "Ελληνες, ώσάν Γραικοὶ σταθῆτε!»

Πράγματι ὁ Διάκος καὶ τὰ παλληκάρια του ἔμειναν εἰς τὰς θέσεις των ἀκλόνητοι. Ἐκράτουν τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας καὶ τὰ ριζώματα τῆς Οἴτης παρὰ τὸ Μετόχι τῆς Μονῆς τῆς Δαμάστας. Πολλοὶ ἐφονεύοντο, ἀλλὰ κανεὶς δὲν ἔφευγε. Ὅταν ὅμως τὸ σῶμα τοῦ Πανουργιᾶ ὑπεχώρησεν ἀπὸ τὰς παρὰ τὸ στενὸν τῆς Χαλκομάτας θέσεις του, οἱ ἔχθροὶ ἐπετέθησαν πανταχόθεν κατὰ τῶν θέσεων τοῦ Διάκου. Ἡ γέφυρα ἔγκατε λείφθη καὶ πολλοὶ ἔφυγον. Ὁ Διάκος μὲ 48 συντρόφους του πληγωμένος εἰς τὸν δεξιὸν ὕμον μάχεται ὡς λέων εἰς τὸ Μετόχι τῆς Δαμάστας. Θραύεται τὸ ὅπλον καὶ ἡ σπάθη του. Δὲν θέλει ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ ἀφήσῃ τὴν θέσιν του καὶ νὰ φύγῃ. Ἐν τέλει αἱ σωματικαὶ δυνάμεις τὸν ἔγκαταλείπουν καὶ συλλαμβάνεται αἰχμάλωτος (23 Ἀπριλίου). Μετὰ τὴν μάχην οἱ Τοῦρκοι ἐπέστρεψαν εἰς Λαμίαν καὶ ἐκεῖ τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης ἦμέρας ἐμαρτύρησεν ὁ Διάκος.

Ἡ θυσία αὕτη τοῦ Ἀθανασίου Διάκου καὶ τῶν 48 συντρόφων του δικαίως παρομοιάζεται πρὸς τὸν Λε-

Αθανάσιος Διάκος

ωνίδαιν μὲ τοὺς 300 του, οἱ δποῖοι 2300 χρόνια πρωτεύεια ἔθυσιάσθησαν ἐκεῖ κοντὰ εἰς τὰς Θερμοπύλας ὑπὲρ τῆς Πατρίδος.

‘Ο περιφημότερος δπλαρχηγὸς τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ὁ δυσσεὺς Ἀνδροῦτσος, φίλος τοῦ Διάκου, δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐλθῃ ἐγκαίρως ἀπὸ τὰ ‘Ε-

πτάνησα, ὅπου ἦτο, διὰ νὰ τὰ σώσῃ. Ἐξεδικήθη ὅμως τὸν θάνατον τοῦ φίλου του μετὰ δύο ἑβδομάδας εἰς τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς.

8o) Τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς. Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν.

Ἄπὸ τὴν Λαμίαν ὁ Ὁμέρος Βρυώνης ἔξεκίνησε παλιν τὴν 7ην Μαΐου καὶ διημύνθη πρὸς τὴν Ἀμφισσαν. Εἰς μίαν στενὴν κοιλάδα ἐπὶ τῆς πρὸς Ἀμφισσαν τῆς Παρνασσίδος ὁδοῦ, παρὰ τὸ χωρίον Γραβιά, τὸν ἐπερίμενεν ὁ Ὅδυσσεὺς μὲ τὸν Πανουργιᾶν καὶ τὸν Δυοβουνιώτην. Ὁ Ὅδυσσεὺς μὲ 118 παλληκάρια εἶχεν εἰσέλθει εἰς ἓν πλινθόκτιστον παρὰ τὴν ὁδὸν χανι, τὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς. Τὴν 8ην Μαΐου ἐφάνησαν οἱ Τούρκοι. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι Ἑλληνες διεσκορπίσθησαν, ὁ Ὅδυσσεὺς ὅμως μὲ τοὺς ὀλίγους συντρόφους του ὑπεδέχθη τοὺς Τούρκους μὲ σφοδρὸν πῦρ. Ἐπανειλημμένοι λυσσώδεις ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων κατὰ τοῦ χανίου ἀπεκρούσθησαν μὲ πολλὰς ἀπωλείας. ὁ γύρω ἀπὸ τὸ χάνι τόπος ἐγέμισεν ἀπὸ Τούρκικα πτώματα. Τὴν νύκτα ἐσταμάτησεν ἡ μάχη, ὀλίγον δὲ πρὶν ἐξημερώσῃ οἱ Ἑλληνες ἔκαμαν ἔξοδον καὶ διασχίσαντες τὰς ἔχθρικὰς τάξεις ἐσώθησαν ὅλοι πλὴν δύο, ποὺ ἐφονεύθησαν μέσα εἰς τὸ χάνι.

Ἡ ἐνδοξὸς αὐτὴ μάχη ἐδόξασε τὸν Ὅδυσσεα, τοὺς δὲ Τούρκους καθυστέρησεν εἰς τὴν πορείαν των. Δὲν ἐτόλμων πλέον νὰ προχωρήσουν πρὸς τὴν Πελοπόννησον, ἀφοῦ θὰ ἄφινον ὅπισθέν των τόσον ἴσχυρὸν ἔχθρόν. Διὰ τοῦτο ἐπροχώρησαν βραδέως εἰς τὴν

Οδυσσεύς Ἀνδροῦτσος

Βοιωτίαν καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Εὔβοιαν καὶ Ἀττικὴν καὶ ἔπειρίμεναν καὶ ἄλλον στρατόν, διὰ νὰ τοὺς ἐνισχύσῃ.

Ο στρατὸς αὐτὸς πράγματι ἡτοιμάσθη εἰς τὴν Λαμίαν (Ζητούνι ἐλέγετο τότε) καὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸν

Μπεύραν πασᾶν ἔξεκίνησε διὰ τὴν Παρνασσίδα καὶ τὴν Βοιωτίαν. Ὁ Μπεύραν ἀπεφάσισε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν εύρυχωρον διάβασιν παρὰ τὸ χωρίον Βασιλικὰ τῆς Λοκρίδος παρὰ τὴν Ἀταλάντην. Ἐκεῖ τοὺς ἐπερίμεναν οἱ Ἑλληνες μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Πανουργιᾶν, Δυοβουνιώτην καὶ Γκούραν. Συνήφθη πεισματώδης διήμερος μάχη (25 καὶ 26 Αὐγούστου) καὶ οἱ Ἑλληνες πολεμήσαντες μὲ ἡρωϊσμὸν καὶ αὐταπάρνησιν κατήγαγον λαμπρὰν νίκην. Χίλιοι Τούρκοι ἐφονεύθησαν καὶ 100 συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι, πλουσιώτατα δὲ λάφυρα περιηλθον εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Τούρκοι ὑπεχώρησαν ἔντρομοι εἰς Λαμίαν καὶ δὲν ἐτόλμησαν πλέον νὰ ἔξελθουν. Ὁ Ὁμέρ Βρυώνης μὴ λαβὼν ἐπικουρίας ἥναγκάσθη καὶ αὐτὸς νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπρακτος εἰς τὴν Λαμίαν.

Αἱ μάχαι τῆς Ἀλαμάνας, τῆς Γραβιᾶς καὶ τῶν Βασιλικῶν ἔχουν μεγάλην σημασίαν, διότι εἰς αὐτὰς ὁ φείλεται ἡ ἀποτυχία τῆς ἐκστρατείας τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ πολιορκοῦντες τὴν Τρίπολιν Ἑλληνες ἔμειναν ἀνενόχλητοι καὶ κατώρθωσαν, διπος θὰ ἴδωμεν, νὰ τὴν κυριεύσουν.

ςον) Εἰς τὴν θάλασσαν. Πυρπόλησις
Τουρκικῆς φρεγάτας.

Ἄλλὰ καὶ πάλιν θὰ ἔκινδύνευεν ἡ Ἐπανάστασις; Ἄν ἡ θάλασσα ἦτο ἐλευθέρα διὰ τοὺς Τούρκους καὶ ἡδύναντο νὰ μεταφέρουν διὰ πλοίων στρατὸν ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας εἰς Πελοπόννησον. Εύτυχῶς τὸ ναυτικὸν Ψηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τῶν Ἐλλήνων ἀνεδείχθη εὐθὺς ἀμέσως ἀνώτερον τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. Τὰ μικρὰ Ἐλληνικὰ πλοῖα χάρις εἰς τὴν πεῖραν, τὴν ἐπιδειότητα καὶ τὴν τόλμην τῶν Ἐλλήνων ναυτῶν καὶ πλοιάρχων ἐξηυτέλισαν τοὺς Τουρκικοὺς κολοσσούς.

Ἀμέσως μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς Ἐπαναστάσεως οἱ νησιῶται καὶ μάλιστα οἱ Σπετσιῶται, Ὅδραῖοι καὶ Ψαριανοὶ πλοιάρχοι καὶ ἐφοπλισταὶ μετέτρεψαν τὰ πλοῖά των εἰς πολεμικά· τὰ ὡπλισαν καλύτερα μὲ κανόνια καὶ τὰ ἐφωδίασαν μὲ πυρομαχικά. Ὅλα τὰ ἔξιδα ἐπληρώθησαν ἀπὸ τοὺς ἴδιους, μερικοὶ δὲ ἔδωσαν μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στόλου· ὁ Ὅδραῖος ἐφοπλιστὴς Λάζαρος Κουντουριώτης προσέφερεν δλόκληρον τὴν περιουσίαν του ἐκ δύο ἑκατομμυρίων χρυσῶν δραχμῶν διὰ τὸν ἐθνικὸν στόλον.

Κατὰ τὰ μέσα Μαΐου οἱ Ἐλληνες ἔμαθον ὅτι ἡ Τουρκικὴ ἀρμάδα (στόλος) ἔτοιμάζεται νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων, διὰ νὰ προστατεύσῃ τὴν δι᾽ ἐμπορικῶν πλοίων μεταφορὰν στρατοῦ ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας εἰς Πελοπόννησον. Ἀμέσως 60 περίπου πλοῖα τῶν τριῶν νήσων ἐπλευσαν πρὸς τὰ ἐκεῖ καὶ τὴν 26 Μαΐου εἶδον βορειοδυτικὰ τῆς Μυτιλήνης μίαν Τουρκικὴν φρεγάταν 74 κανονίων, ἡ ὅποια ἐπλεεν ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν ἄλλον στόλον. Τὴν ἐκανονιοβόλησαν, ἀλλὰ τὰ μικρὰ κανόνια των ἥτο ἀδιάνατον νὰ βλάψουν τὸ μέγα Τουρκικὸν πλοῖον. Ὁπωσδήποτε δὲ Τούρκος πλοιάρχος τρομοκρατηθεὶς ἐσπευσε νὰ φυλαχθῇ εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐρεσοῦ τῆς Μυτιλήνης· ἐπεβίβασε μάλιστα πρὸς

μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν, μόλις ἔφθασεν ἐκεῖ, καὶ πολεμιστὰς τῆς ξηρᾶς.

Οἱ Ἑλληνες πλοίαρχοι ἔκαμαν τότε συμβούλιον. Εἰς τὸ συμβούλιον ὁ ναύαρχος τῶν Ὅδραιών Τομπάς ζητεῖ εἶπεν ὅτι ὁ Ἀγγλος ναύαρχος μιᾶς μοίρας Ἀγγλικοῦ στόλου, τὴν ὅποιαν συνήντησε παρὰ τὴν Ἀνδρον, τοῦ εἶπεν, ὅταν ἔμαθεν ὅτι πηγαίνουν κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου: «Ματαίως θὰ κοπιάσετε· μὲ τὰ μικρὰ πλοῖα καὶ τὰ κανόνια σας είναι ἀδύνατον νὰ βλάψετε τὴν Τουρκικὴν ἀρμάδαν. Ναύτας ἀξίους καὶ τολμηροὺς ἔχετε· μεταχειρισθῆτε κατὰ τῶν ἀναξίων καὶ ἀπειροθαλάσσων ἔχθρῶν σας τὰ πυρπόλικὰ καὶ ἀσφαλῶς θὰ ὑπερισχύσετε». Κανεὶς ἀπὸ τοὺς πλοιάρχους δὲν ἔγνωριζε πῶς κατασκευάζονται τὰ πυρπολικά. Τότε ὅμως παρουσιάσθη ὁ διδάσκαλος τῆς ναυτικῆς τέχνης Ἰωάννης Πάργιος, ὁ ἐπονομαζόμενος Πατατούκος, ὁ ὅποιος μετέτρεψε δύο μικρὰ πλοῖα εἰς πυρπολικά. Κάτω ἀπὸ τὸ κατάστρωμα δηλ. ἔθαλε βαρέλια γεμάτα πυρίτιδα, οἰνόπνευμα καὶ πίσταν, εἰς τὸ κατάστρωμα δὲ ἐτοποθέτησε ἀσκούς καὶ δοχεῖα μὲ δόμοίας εὐφλέκτρους ὕλας καὶ ἥλειψεν ἔξωτερικῶς τὸ πλοῖον μὲ πίσσαν.

Τὴν ἐπομένην 27 Μαΐου ἐστάλησαν τὰ δύο πυρπολικὰ κατὰ τῆς Τουρκικῆς φρεγάτας. «Υπὸ κανονιοβολισμοὺς καὶ πυροβολισμούς ἐκ τῆς φρεγάτας οἱ γενναῖοι πυρποληταὶ ἐπροχώρησαν. Τὸ ἐν πυρπολικὸν ἐκάη, χωρὶς νὰ κάμῃ ζημίαν εἰς τὸ Τουρκίκὸν πλοῖον. Τὸ ἄλλο ὅμως, ποὺ ἐκυβέρνα ὁ Ψαριανὸς Δημήτριος Παπανικολῆς ἐκόλλησεν εἰς τὰ πλευραῖς ιστιπούστο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ρὰ τῆς Τουρκικῆς φρεγάτας πλησίον τῆς πρώρας· ὁ Παπανικολῆς ἔβαλε φωτιὰ εἰς τὸ πυρπολικόν του, ἀμέσως δὲ ἐπήξησεν εἰς τὴν μικρὰν βάρκαν (ἐφόλκιον), πιού ἔσυρε τὸ πυρπολικόν, καὶ ἀπεμακρύνθη. Οἱ ἀσκοὶ τῆς πίσσης καὶ τὰ ὄλλα εὔφλεκτα ὑλικὰ ἔξηκοντίσθησαν πρὸς τὴν φρεγάταν, ἡ ὅποια ἔπιασε φωτιὰ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Μετ' ὀλίγον ἡ φωτιὰ ἔφθασεν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην καὶ τὸ πλοῖον ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα. Ἐλάχιστοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐσώθησαν.

Οἱ Τούρκοι κατατρομαγμένοι ἔσπευσαν μὲ τὰ ὄλλα πλοῖα τῶν νὰ φυλαχθοῦν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ δὲν ἐτόλμησαν πιὰ καθ' ὅλον τὸ ἔτος νὰ ἔξελθουν εἰς τὸ Αἴγαῖον πέλαγος. Οἱ δὲ Ἑλληνες ἐτέλεσαν πανηγυρικὴν διξιολογίαν εἰς τὰ Ψαρά, ἵνα εὐχαριστήσουν τὸν Θεὸν διὰ τὸ μέγα αὐτὸ κατόρθωμα.

10ον) Ἡ ἀλωσις τῆς Τριπόλεως.

Εἶδομεν ὅτι μετὰ τὴν μάχην τοῦ Βαλτετσίου καὶ τῶν Δολιανῶν ἡ Τρίπολις ἀπεκλείσθη ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Στρατὸς ὄλλος εἰς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων δὲν ἦλθε χάρις εἰς τὰς νίκας τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν θάλασσαν. Οἱ Τούρκοι ἔχασαν τὸ θάρρος των. Ἡρχισαν νὰ ἔχουν καὶ ἔλλειψιν τροφῶν, κατὰ τοὺς θερινοὺς δὲ μῆνας καὶ διάφοροι ἀσθένειαι ἐθέριζον τοὺς πολιορκουμένους· δυστυχία καὶ ἀθλιότης ἐβασίλευε μέσα εἰς τὴν πόλιν. Τούναντίον οἱ Ἑλληνες ἐνισχύοντο καθημερινῶς. Τὸν Ἱούνιον ἔφθασεν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στρατόπεδον ὁ ἀρχός τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας Δημήτριος Ὑψηλάντης.

Δημήτριος "Υψηλάντης

ώς δάντιπρόσωπος αύτοῦ· τοῦτο ἔξυψωσε πολὺ τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων, διότι εἶχον πλέον καὶ Ἀρχηγὸν ἀναγνωριζόμενον ἀπὸ ὅλους.

"Ο Δημήτριος "Υψηλάντης είναι ἀπὸ τὰς εὐγενεστέρας μορφὰς τοῦ Ἀρχηγοῦ. Φιλόπατρις μέχρις αύτοῦ ψηφιοποιήθηκε από τοὺς πιστούς Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

θυσίας, μετριοπαθής, ἡθικώτατος καὶ φρονιμώτατος προσεπάθησε νὰ βάλῃ τάξιν εἰς τοὺς Ἑλληνας καὶ νὰ δργανώσῃ τακτικὸν στρατόν, ὅπως εἰς τὴν Εύρωπην, διότι οἱ Ἑλληνες πολεμισταὶ ἦσαν ἀπείθαρχοι καὶ ἀν-
ργάνωτοι. Εἰς τοῦτο εἶχε θερμὸν βοηθὸν καὶ τὸν Κο-
λοκοτρώνην.

Τὸν Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον ἡ κατάστασις τῶν πολιορκουμένων ἦτο πλέον δεινή. Οἱ Ἀλβανοὶ πο-
λεμισταὶ ἥλθον εἰς διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Κολοκο-
τρώνην, διὰ νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν καὶ νὰ φύ-
γουν εἰς τὴν πατρίδα των. Τέλος τὴν 23 Σεπτεμβρίου
μερικοὶ Ἑλληνες στρατιῶται ἀνέβησαν εἰς τὸ τεῖχος,
ἵνοιξαν μίαν πύλην ικαὶ ὅλος ὁ στρατὸς εἰσώρμησεν εἰς
τὴν πόλιν. Ἐπηκολούθησε μεγάλη σφαγή, καταστρο-
φὴ καὶ λεηλασία. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι οἱ Ἑλληνες ἡθέ-
ησαν εἰς μίαν ἡμέραν νὰ ἐκδικηθοῦν διὰ τὰ βάσανα ποὺ
ὑπέφερον ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἐπὶ 4 αἰῶνας. Οἱ Κολοκο-
τρώνης ὅμως κατώρθωσε νὰ φανῇ συνεπής εἰς τὸν λό-
γον του καὶ νὰ σώσῃ τοὺς Ἀλβανούς, μὲ τοὺς ὅποίους
εἶχεν ἔλθει εἰς διαπραγματεύσεις πρὸ τῆς ὀλώσεως.

Ἡ κατάληψις τῆς Τριπόλεως εἶναι τὸ μεγαλύτερον γεγονός τοῦ πρώτου ἔτους τῆς Ἐπαναστάσεως. Οἱ Ἑλληνες ἀπέκτησαν πλέον ἀκλόνητον πίστιν εἰς τὴν επιτυχίαν τῆς Ἐπαναστάσεως. Καὶ τὰ ἄλλα φρού-
ρια, ἡ Μονεμβασία καὶ τὸ Ναυαρίνον, ὀλίγον ἀργό-
τερα δὲ καὶ ὁ Ἀκροκόρινθος, ἔπεισαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλ-
λήνων. Ἡ Πελοπόννησος ἀπηλλάγη, ἀπὸ τοὺς Τούρ-
κους· μόνον τὸ Ναύπλιον, ἡ Μεθώνη καὶ τὸ φρούριον
τῶν Πατρῶν δὲν εἶχον καταληφθῆ.

11ον) Τὰ πολιτικὰ πράγματα. Ἡ πρώτη Ἐθνοσυνέλευσις

Ἄπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐπαναστάσεως οἱ Ἑλληνες ἀγυτελήφθησαν ὅτι ἐπρεπε νὰ γίνη μία κυβέρνησις, ὃποια νὰ διοικῇ τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα· νὲ εἰσπράττῃ δηλ. φόρους, νὰ προμηθεύεται πολεμεφόδια καὶ νὰ τὰ διανέμῃ εἰς τὰ στρατεύματα; νὰ συνενοῦνται μὲ τὰ ξένα κράτη καὶ νὰ διευθύνη τὸν Ἀγῶνα εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς Ἐπαναστάσεως οἱ πρόκριτοι, οἱ ὅποιοι διοικοῦσσαν τὰς ἐπαρχίας των καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, συνεννοήθησαν μεταξύ των καὶ κατὰ τὰ τέλη Μαΐου ἔκαμαν μίαν Ἐπιτροπὴν-Κυβέρνησιν τῆς Πελοποννήσου. Ἀργότεροι τοπικαὶ Κυβερνήσεις ἔγιναν ἀπὸ τοὺς προκρίτους καὶ εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεάν Ἑλλάδα (Μεσολόγγιον) καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν ("Αμ.ρισσαν). Μίαν κεντρικὴν δὲ ὅλην τὴν Ἑλλάδα Κυβέρνησιν δὲν κατώρθωνον κάμουν. Ο λαὸς ὅμως καὶ οἱ στρατιωτικοί, ὑστεραὶ μάλιστα ἀπὸ τὰς πρώτας πολεμικὰς ἐπιτυχίας, ἥθελον ἐκλέγουν ὅλοι οἱ Ἑλληνες καὶ ὅχι μόνον οἱ πρόκριτοι τὴν Κυβέρνησιν των· ἡ Κυβέρνησις δὲ αὐτὴ νὰ δίδολόγον τῶν πράξεών της εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ, τὴν Βουλὴν.

"Οταν ἥλθεν ὁ "Υψηλάντης, ἥθελησε νὰ ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν ὅλην Διοίκησιν ως Γενικὸς Ἐπιτρόπος τῆς Ἀνωτάτης ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος, δηλ. τοῦ ἀδελφοῦ του. Οἱ πρόκριτοι δὲν ἥθελον νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν. Οἱ στρατιωτικοὶ ὅμως ἐπῆγαν μὲ τὸ

μέρος τοῦ Ὑψηλάντου καὶ οἱ πρόκριτοι ὑπεχώρησαν πρὸς στιγμήν.

Τὸ θέρος τοῦ 1821 ἥλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα δύο Ἑλληνες Φαναριῶται πολὺ μιρφωμένοι, ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδᾶτος καὶ ὁ Θεόδωρος Νέγρης. Ὁ Ὑψηλάντης τοὺς ἀνέθεσε νὰ ὅργανώσουν τὴν διοίκησιν εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ αὐτοὶ ἔκαμαν τὰς δύο τοπικάς, ὅπως εἴδομεν, κυβερνήσεις εἰς τὸ Μεσολόγγιον καὶ εἰς τὴν Ἀμφισσαν. Δὲν ἐφάνησαν ὅμως οὗτοι εἰλικρινεῖς πρὸς τὸν Ὑψηλάντην καὶ συνεννοήθησαν ἀργότερα μὲ τοὺς προκρίτους. Ἐτσι οἱ Ἑλληνες εύρεθησαν διηρημένοι εἰς δύο μερίδας, τοὺς στρατιωτικοὺς καὶ τοὺς πολιτικούς.

Ἡ κατάστασις αὐτὴ ἐστενοχώρει πολὺ τὸν εὐγενικὸν καὶ φιλόπατριν Ὑψηλάντην. Διὰ τοῦτο μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως ἐκάλεσε μὲ προκήρυξιν τὸν λαὸν νὰ ἐκλέξῃ ἀντιπροσώπους του, οἱ όποιοι νὰ ὅργανωσαν πολιτικῶς τὴν Ἑλλάδα, νὰ συντάξουν δηλ. τὸ πολίτευμα αὐτῆς.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἐθνους συνῆλθον εἰς τὸ Ἀργος πρῶτον καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Ἐπίδαυρον (Δεκέμβριον 1821) καὶ συνεκρότησαν τὴν Πρώτην Ἐθνοσυνέλευσιν. Αὕτη ἐψήφισε τὸ Σύνταγμα τῆς Ἐπιδαύρου συμφώνως πρὸς τὰ Δικαιώματα τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολιτού (σελὶς 21). Κατὰ τὸ Σύνταγμα τὴν ὅλην ἔξουσίαν τοῦ Κράτους ἔχει ἡ Κυβέρνησις (Νομοτελεστικὸν) καὶ ἡ Βουλὴ τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ (Βουλευτικόν). Πρόεδρος τοῦ Νομοτελεστικοῦ ἔγι-

νεν ὁ Μαυροκορδᾶτος ἐπεκράτησε δηλ. ἡ μερὶς τῶν Πολιτικῶν, ὁ δὲ ‘Ψυηλάντης παρεμερίσθη. ‘Ο ‘Ψυλάντης ἐστενοχωρήθη μέν, ἀλλὰ ἐτήρησε καλὴν στάσιν. Οἱ στρατιωτικοὶ ὅμως καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἡγανάκτησαν πολὺ καὶ εὐκαιρίαν ἔζητον διὰ νὰ πάρουν αὐτοὶ τὴν Κυβέρνησιν.

‘Η Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου ἔκαμε καὶ προκήρυξιν πρὸς τοὺς Εύρωπαϊκοὺς λαούς, εἰς τὴν ὅποιαν ἔλεγεν ὅτι ὅλοι οἱ ‘Ελληνες ἀπεφάσισαν νὰ ἀγωνισθοῦν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν των ἀπὸ τοὺς Τούρκους, διότι δὲν δύνανται πλέον νὰ ὑποφέρουν τὰ βέσανα τῆς δουλείας. ‘Ωρισε τέλος ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ὥστη μαίαν τῆς ‘Ελλάδος τὴν γαλανόλευκον, ὅποια ὑψώθη ἐπισήμως εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον, ποὺ κατελήφθη ἐκείνας τὰς ἡμέρας (14 Ἰανουαρίου 1822). ✓

Δεύτερον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως (1822).

✓ 12ον) Τὸ Τουρκικὸν σχέδιον ἐπιθέσεως.

Τὸ δεύτερον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως ἀρχίζει μὲν ὅχι εὐχάριστα διὰ τοὺς ‘Ελληνας γεγονότα. Τὸν Ἱανουάριον τοῦ 1822 ὁ πολιορκῶν τὰ Ἰωάννινα Τουρκικὸς στρατὸς ἐκυρίευσε τὸ φρούριον, ὁ δὲ ‘Αλῆς παρεδόθη καὶ ἐφονεύθη. ‘Εμεινε δηλ. ἐλεύθερος νὰ στραφῇ κατὰ τῶν ‘Ελλήνων. ‘Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὸ Πήλιον εἶχε καταπνιγῆ ἡ Ἐπανάστασις. Τώρα λοιπὸν ὁ στρατὸς τῆς Ήπείρου, Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας ἔτοιμάζεται νὰ καταβῇ πρὸς τὴν Στρεάν καὶ τὴν Πελοπόννησον.

Οι Τούρκοι κατήρτισαν τὸ ἔξης σχέδιον:

1. 'Ο στρατὸς τῆς Ἡπείρου, ἀφοῦ κατελάμβανε τὸ Σούλι, θὰ κατέβαινε πρὸς τὸ Μεσολόγγιον, θὰ ἐπέρνα μὲ πλοῖα εἰς τὰς Πάτρας, καὶ διὰ τοῦ Κορινθίου καὶ τῆς Ἀργολίδας θὰ ἐβάδιζε κατὰ τῆς Τριπόλεως.

2. 'Ο στρατὸς τῆς Λαρίσης διὰ τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος καὶ τοῦ Ἰσθμοῦ θὰ ἐβάδιζε καὶ αὐτὸς πρὸς τὸ Ἀργος καὶ Τρίπολιν. Καὶ

3. 'Ο Τουρκικὸς στόλος ἐπρεπε νὰ καταστρέψῃ τὸν Ἐλληνικὸν, νὰ καταπνίξῃ τὴν Ἐπανάστασιν εἰς τὰς νήσους καὶ νὰ υποστηρίξῃ τὰς κατὰ ξηρὰν ἐπιχειρήσεις τῆς Πελοποννήσου.

'Ο κίνδυνος διὰ τὴν Ἐλλάδα ἦτο μέγας. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς ζένους δὲν ἐπίστευεν ὅτι οἱ Ἐλληνες θὰ δυνηθοῦν νὰ ἀναμετρηθοῦν πρὸς τοὺς μεγάλους αὐτοὺς στρατούς. 'Ο μισέλλην Πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας Μέττερνιχ ἐλεγεν ὅτι πλησιάζει τὸ τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως. 'Η Ἐλλὰς ὅμως ἐσώθη χάρις εἰς τὸν ἡρωϊσμὸν καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τῶν τέκνων της.

13ον) Καταστροφὴ τῆς Χίου.

'Η ἐφαρμογὴ τοῦ σχεδίου ἥρχισεν ἀπὸ τὴν θάλασσαν. 'Ο Τουρκικὸς στόλος μὲ ναύαρχον τὸν Καρᾶ Ἀλῆν διετάχθη τὸν Μάρτιον 1822 νὰ πλεύσῃ εἰς Χίον, ἢ όποια τότε ἐπανεστάτησεν.

'Η Χίος δὲν εἶχεν ἐπαναστατήσει τὸ πρῶτον ἕτος. Οἱ κάτοικοί της ἥσαν φιλήσυχοι καὶ κατεγίνοντο εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. 'Ησαν ὅλοι εὔποροι

καὶ δὲν ὑπέφερον ἀπὸ τοὺς Τούρκους, διότι ὁ Σουλ-
τᾶνος τοὺς εἶχε δώσει προνόμια. Εἶχον αὐτοδιοίκη-
σιν καὶ πολλοὶ Τούρκοι ποτὲ δὲν ἐγκατεστάθησαν
ἐκεῖ. Ἐπλήρωνον τοὺς φόρους τακτικά, τὰ δὲ προϊ-
όντα τῶν ὥραίων κήπων καὶ ἡ μερίφημος μαστίχη
τῆς ἥσαν περιζήτητα. Ἐξ ἄλλου πολὺ κοντὰ εἰς τὴν
νῆσον ἦτο ἡ Μικρὰ Ἀσία καὶ ἐφοβοῦντο ὅτι ὁ Ἐλ-
ληνικὸς στόλος δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τοὺς προστα-
τεύσῃ. Ἐμενον λοιπὸν ἥσυχοι. Κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαρ-
τίου ὅμως τοῦ 1822 ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐπαναστατῶν
τῆς Σάμου Λυκοῦργος Λογοθέτης ἀπεβί-
βάσθη μὲ 2500 ἄνδρας εἰς τὴν Χίον, κατέλαβε τὴν πό-
λιν, ἐφόνευσε μερικοὺς Τούρκους καὶ ἤναγκασε τὴν
φρουρὰν νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ οὔριον. "Ολη ἡ νῆσος τότε
ἐπανεστάθησε.

"Οταν ἐγνώσθη τοῦτο εἰς Κων)πολιν, ὁ Σουλτᾶ-
νος διέταξε τὸν ναύαρχον (Καπετὰν Πασᾶς ἐλέγετο ὁ
Ναύαρχος τοῦ Τουρκικοῦ στόλου) Καρᾶ Ἀλῆν νὰ
τιμωρήσῃ σκληρὰ τοὺς Ἐπαναστάτας. Τὴν 30 Μαρ-
τίου 1822 (Μεγάλην Πέμπτην) ἔφθασε μὲ 46 πλοῖα ὁ
Καπετὰν Πασᾶς εἰς τὴν Χίον καὶ, ἀφοῦ ἐβομβάρδι-
σε τὴν πόλιν, ἀπεβίβασεν 7000 ἄνδρας. Οἱ Σάμιοι πο-
λεμισταὶ δὲν ἤδυνήθησαν νὰ ἀντισταθοῦν καὶ ἐφυγούν
μὲ πλοῖα εἰς τὴν Σάμον.

Εἰς τὴν Χίον ἥρχισε τότε τρομερὰ καταστροφή.
Ἀπὸ τὴν ἀπέναντι Μικρασιατικὴν παραλίαν μετέ-
φερον οἱ Τούρκοι πλῆθος ἀγρίων ἀτάκτων, οἱ ὅποιοι
μαζὶ μὲ τοὺς στρατιώτας ἐπυρπόλουν τὰς οἰκίας,
σφαζούν κυναικοτατιδα, κατέστρεφον τὰ πάντα. Ἐξε-

Φημιστοί θήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

χύθησαν ἐπειτα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου καταδιώκοντες τοὺς κατοίκους, οἱ δόποιοι διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ χωρία καὶ τὰ βουνά, ἔσφαξαν ἡ ἡχμαλώτισσαν τοὺς πλείστους, ἔκαυσαν τὰ χωρία καὶ τὰ μονάστηρια, κατέστρεψαν τοὺς κήπους. Παντοῦ σφαγή, ἐρήμωσις, καταστροφή. Τὸ Πάσχα τοῦ 1822 ἐβάφη εἰς τὸ αἷμα τῶν ἀθώων τῆς Χίου, ὅπως τοῦ 1821 τὸ Πάσχα εἰς τὸ αἷμα τοῦ Πατριάρχου. Ἀπὸ τὰς 100 χιλιάδας τῶν κατοίκων τῆς Χίου 32 χιλιάδες ἐσφάγησαν, 47 χιλιάδες ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι εἰς τὰς ἀνθρωπογορὰς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Ἀλγερίου καὶ οἱ ἄλλοι διεσκορπίσθησαν· μερικοὶ ἐσώθησαν διὰ πλοίων εἰς τὰ Ψαρά. Μόνον 1300 Ἐλληνας ἔζων ἀθλίαν καὶ αὐτοὶ ζωὴν εἰς τὴν Χίον τὸν Αὔγουστον τοῦ 1822.

Αὕτη ἡτοί ἡ τρομερὰ καταστροφὴ τῆς Χίου, ἡ δόπια ἔκαμε κατάπληξιν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Οἱ Τούρκοι ἀπέδειξαν ὅτι ἡσαν βάρβαροι καὶ ἀπολίτιστοι. Αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἐφημερίδες ἔγραψαν πολλὰ ἐναντίον τῶν Τούρκων, περίφημοι δὲ ζωγράφοι ἔκαμαν εἰκόνας τῆς καταστροφῆς. Ὁ Ἐλληνικὸς ἀγὼν ἔγινεν ἀπὸ τότε πολὺ συμπαθέστερος εἰς τοὺς Εὐρωπαίους.

14ον) Ἡ ἐκδίκησις τῶν Ἐλλήνων. Ὁ Κανάρης πυρπολεῖ τὴν Τουρκικὴν ναυαρχίδα.

‘Ο Ἐλληνικὸς στόλος δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἔτοιμασθῇ, διὰ νὰ προλάβῃ τὴν καταστροφήν. Μόλις τὴν 27 Ἀπριλίου συνεκεντρώθη εἰς τὰ Ψαρά· ἡσαν τὸ ὅλον 58 πλοῖα, ἐκ τῶν ὅποιων τὰ 8 πυρπολικά. Νάυαρχος τῶν ‘Υδραίων ἦτο τώρα ὁ Ἀνδρέας Μα-

ούλης. Ήτο τόσον ίκανος, ώστε, χωρίς νὰ είναι ἐπισήμως ναύαρχος ὅλου τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου, ὅλοι τὸν ἀνεγνώριζον ως τοιοῦτον. Ο Μιαούλης ἔπλευσε πρὸς τὴν Χίον καὶ ὁ Καπετάν Πασᾶς ἐκλείσθη εἰς τὸν λιμένα. Καθ' ὅλον τὸν Μάϊον ἐγίνοντο ἀκροβολισμοὶ τῶν δύο στόλων, ἀλλὰ τὰ μικρὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων δὲν ἤδυναντο νὰ βλάψουν τοὺς Τουρκικοὺς κολοσσούς. Ἀπεφάσισαν τότε οἱ "Ελληνες νὰ χρησιμοποιήσουν πυρπολικά.

Δύο ἀτρόμητοι πυρποληταί, ὁ "Υδραῖος Πιπίνος καὶ ὁ μέχρι τώρα ὄγνωστος Κωνσταντίνος Κανάρης, ἀπὸ τὰ Ψαρά, ἀνέλαβον τὴν τολμηρὰν ἐπιχείρησιν. Ἐξέπλευσαν ἀπὸ τὰ Ψαρά καὶ τὸ ἀπόγευμα τῆς 6 Ιουνίου εύρεθησαν ἔξωθι τοῦ λιμένος τῆς Χίου, ὅπου ἦτο ὅλος ὁ στόλος, διότι ἡ ἡμέρα αὐτὴ ἦτο ἡ πελευταία τοῦ ραμαζανίου τῶν Τούρκων καὶ ἐπρόκειτο νὰ ἑορτασθῇ μεγαλοπρεπῶς ἡ νῦν τοῦ μπαΐραμίου). Πρὸς τὸ ἑσπέρας ὅλα τὰ πλοῖα ἐφωταγωγήθησαν καὶ ἥρχισεν ἡ διασκέδασις. Ο καπετάν Πασᾶς εἶχε καλέσει ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος ὅλους τοὺς ἐπισήμους· ἥσαν περὶ τὰ 2 χιλιάδες πρόσωπα.

Κατὰ τὸ μεσονύκτιον τὰ πυρπολικὰ πλησιάζουν καὶ ὁ Πιπίνος πρῶτος σπεύδει πρὸς τὴν ὑποναυαρχίδα, ἀλλὰ τὸ πυρπολικόν του ἐκάη χωρὶς νὰ μεταδώσῃ τὸ πῦρ εἰς αὐτὴν. Ο Κανάρης ὅμως ἐκόλλησε τὸ

1) Τὸ ραμαζανίου διαρκεῖ ἔνα μῆνα περίπου, κανὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὅποιου οἱ Τούρκοι νηστεύουν τὴν ἡμέραν. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ μπαΐρατος ἑορτάζεται ἡ ληξίς τῆς νηστείας μὲ διασκέδασιν καὶ ἄφθονα φαγητά, τοῦτο είναι τὸ μπαΐραμίο.

Ανδρέας Μιαούλης.

πυρπολικον του εις τα πλευρα της ναυαρχίδος, αι φλόγες μετεδόθησαν ἀμέσως και ή ναυαρχις ἀρχίζει νὰ καίεται ως μεγαλειῶδες πυροτέχνημα. Οἱ Τοῦρκοι πανικόβλητοι ρίπτονται εἰς τὴν θάλασσαν και εἰς τὰς λέμβους, διὰ νὰ σωθοῦν. Μετ' ὀλίγον ὅμως ή φωτιὰ ἔφθασεν εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, ἐπηκολούθησε τρομερὰ ἕκρηξις και οὐρανομήκεις φλόγες ἔφωτισαν τὴν θάλασσαν και τὰς ἀκτάς. Ο Καρᾶ Ἀλῆς εἶχεν ἐπιβίβασθη εἰς μίαν λέμβον, ἀλλὰ μία κεραία τοῦ πλοίου πίπτουσα τὸν εύρηκεν εἰς τὴν κεφαλὴν και τὸν ἐφόνευσεν. Η θεία δίκη τὸν ἐτιμώρησε διὰ τὴν φρικτὴν σφαγὴν τῆς Χίου. Οἱ πυρποληταὶ, 43 ἐν ὅλῳ, ἐσώθησαν εἰς τὰ Ψαρά, ὅπου ἐτελέσθη εὔχαριστήριος δοξολογία. Ο Τουρκικὸς στόλος ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Χίον και καταδιώκομενος ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐκλείσθη εἰς τὸν Ἑλλήσποντον.

Τὸ πρῶτον μέρος τοῦ σχεδίου ἀπέτυχεν οἰκτρῶς. Ἀργότερα κατὰ τὸν Ὁκτώβριον τοῦ ἴδιου ἔτους Κανάρης πυρπολεῖ παρὰ τὴν Τένεδον μίαν τουρκικὴν φρεγάταν μὲ 1600 ἄνδρας. Ο Κανάρης γίνεται τὸ φρητρον τῶν Τούρκων.

15ον) Η Μάχη εἰς τὸ Πέτα.

Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ Τουρκικοῦ σχεδίου ήτο ή διὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ἐκστρατεία. Ο Χουρσίτ δὲν ἦθελε νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἐκστρατείαν, προτοῦ καταλάβῃ τὸ Σούλι· διέταξε λοιπὸν τὸν Ὄμερο Βρυώνην νὰ ἐπιτεθῇ. Αρχηγὸς τότε τῶν Σουλιωτῶν ήτο Μᾶρκος Μπότσαρης. Ιδὼν οὗτος τὸν κίνδυνον ἔρχεται

Ψηφιοποήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής
Κωνσταντίνος Καναρής.

ται εἰς τὸ Μεσολόγγι πρὸς τὸν Μαυροκορδᾶτον; ὁ δποῖος μετὰ τοῦ Ὅψηλάντου συνεκέντρωνε στρατὸν ἔκει, καὶ παρακαλεῖ νὰ σταλῇ βοήθεια εἰς τὸ Σούλι. Ὁ Μαυροκορδᾶτος ἀποφασίζει νὰ σπεύσῃ πρὸς τὴν Ὅηπειρον, ἀντὶ νὰ περιμένῃ τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Αἴτωλοακαρνανίαν. Ἀποσπᾷ ὅμως ἀπὸ τὸν στρατὸν του 500 Μανιάτας μὲ τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην, τὸν νικητὴν τοῦ Βαλτετσίου, καὶ τὸν στέλλει διὰ θαλάσσης εἰς τὸ Φανάρι, 7 ὥρας μακρὰν τοῦ Σουλίου, ἵνα σπεύσῃ ἀπὸ ἔκει πρὸς βοήθειαν τῶν Σουλιών. Αὔτὸς δὲ μὲ τὸν ἄλλον στρατόν, 6500 χιλιάδας ἄνδρας, προχωρεῖ διὰ τῆς Ακαρνανίας πρὸς τὴν Ὅηπειρον. Εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Μαυροκορδᾶτου ἥτο καὶ ἐν μικρὸν σῶμα ἐξ 150 φιλελλήνων, οἱ δποῖοι εἴχον ἔλθει διὰ νὰ ἀγωνισθοῦν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος. Ἡσαν Γερμανοί (‘Ο Συνταγματάρχης Νόρμαν κ.ἄ.), Πολωνοί (δ γηραιός Μιρζεύσκι κ.ἄ.), Ἰταλοί, Ἐλβετοί, Γάλλοι.

Εἰς τὸν δρόμον ὁ Μαυροκορδᾶτος ἀποσπᾷ απὸ τὸν στρατὸν τοῦ καὶ ἄλλο σῶμα μὲ τὸν Μᾶρκον Μπροτσαρην καὶ τὸ στέλλει διὰ τῆς διαβάσεως τῶν Πέντε Πηγαδίων πρὸς τὸ Σούλι. Παρὰ τὸ Κομπότι οἱ φιλέλληνες διεσκόρπισαν ἐν σῶμα Τουρκικοῦ ἵππου. Ὁ Μαυροκορδᾶτος διέταξε τὸν στρατὸν νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Ἀρταν, ἐνῶ ὁ ἴδιος μετέβη εἰς τὸ χωρίον Λαγκάδα, διὰ νὰ φροντίσῃ διὰ τροφάς. Ἐλληνικὸς στρατὸς ἐστρατοπέδευσεν ὀλίγα χιλιόμετρα ἔξωθι τῆς Ἀρτας· οἰς τὸ χωρίον Πέτρα Μέσος εἰς τὴν Ἀρταν ὑπῆρχε Τουρκικός στρατὸς ὑπὸ ίκανος Φηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τατον οτρατηγὸν τὸν Μεχμὲτ Πασσᾶν, τὸν ἐπονομαζόμενον Κιουταχῆν. 'Ο Κιουταχῆς ἀντελήφθη ἀμέσως τὴν ἀπερισκεψίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν πρωΐαν τῆς 4ης Ἰουλίου ἐπιτίθεται μὲ 6 χιλιάδες στρατὸν

'Αλέξανδρος Μαυρομιχάλης.

κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀφοῦ ἀπὸ τὴν νύκτα τοὺς ἀπέκλεισεν. Οἱ Ἑλληνες ἐπολέμησαν μὲ γενναιότητα, ἀλλὰ ἡττήθησαν. Οἱ φιλέλληνες περικυκλωθέντες ἤγωνίσθησαν ώς λέοντες, οἱ περισσότεροι δμως ἐφονεύθησαν. Τραυματίας μόλις ἐσώθη ὁ Νόρμαν καὶ ἀνήγγειλεν

εἰς τὸν Μαυροκορδᾶτον τὴν καταστροφήν. «Τὸ πᾶν
ἀπωλέσθη, τοῦ εἶπε, πλὴν τῆς τιμῆς». Πράγματι δὲ
‘Ελληνικὸς στρατὸς διεσκορπίσθη, ἀργότερα δῆμος
συνεκεντρώθη πάλιν εἰς τὸ Μεσολόγγι.

’Αλλὰ καὶ ὁ Κυριακούλης εἰς τὸ Φανάρι δὲν ἐπέ-
τυχε, διότι ἡ ἀποστολή του ἐπροδόθη καὶ οἱ Τοῦρ-
κοι τὸν ἐπερίμεναν εἰς τὴν παραλίαν. Ἐφονεύθη καὶ
ὁ ἴδιος καὶ ὄλιγοι Μανιᾶται, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐπέστρεψαν
εἰς τὸ Μεσολόγγι. Ἀπέτυχεν πίσης καὶ ὁ Μᾶρκος
Μπότσαρης, διότι εὗρε κατειλημμένην τὴν διάβασιν
τῶν Πέντε Πηγαδίων. Τὸ Σούλι λοιπὸν ἔμεινεν ἀβο-
ήθητον καὶ οἱ Σουλιῶται ἡναγκάσθησαν νὰ συνθη-
κολογήσουν καὶ νὰ φύγουν πάλιν εἰς τὰς Ἰονίους νῆ-
σους. ἀπὸ ἐκεῖ οἱ περισσότεροι ἥλθον εἰς τὸ Μεσολόγγι,
γι, τὸ ὅποιον ἤρχισε νὰ δχυρώνῃ ὁ Μαυροκορδᾶτος,
διότι ἐπερίμενεν ἐπίθεσιν τῶν Τούρκων.

Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. Πράγματι δὲ
Κιουταχῆς καὶ ὁ Ὁμέρ Βρυώνης ἔφθασαν τὸν Νο-
έμβριον καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ Μεσολόγγι. Ὁ Κιουτα-
χῆς ἔστειλε προτάσεις παραδόσεως, ἀλλὰ ἔλαβε τὴν
ὑπερήφανον ἀπάντησιν: «”Αν θέλης τὸ Μεσολόγγι,
ἔλα νὰ τὸ πάρης». Ἐκαμαν ἐπιθέσεις, ἀλλὰ ὅλαι ἀ-
πεκρούσθησαν. Τὴν τελευταίαν των ἐπίθεσιν οἱ Τοῦρ-
κοι τὴν ἔκαμαν τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων, ἀλλὰ
καὶ πάλιν ἀπεκρούσθησαν μὲ πολλὰς ἀπωλείας. Ἀ-
πελπισθέντες ἡναγκάσθησαν νὰ λύσουν τὴν πο-
ρκίαν καὶ νὰ φύγουν εἰς τὴν Ἡπειρον. Ἐτοι καὶ τὸ
μέρος αὐτὸ τοῦ σχεδίου ἀπέτυχε παρὰ τὴν εἰς τὸ Ηέτα-
νίκην τῶν Τούρκων,
Ψηφιοποιηθήκε από τὸ Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

*9
0X*
16ον} Ἐκστρατεία καὶ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη.

Ἡ τρίτη ἐκστρατεία τῶν Τούρκων θὰ ἔγίνετο, ὡς εἶδομεν, διὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἑτοιμασθεὶς εἰς τὴν Λάρισαν τὴν ἄνοιξιν ἔξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Λαμίαν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1822 μὲ ἀρχηγὸν τὸν Μεχ μὲ τὸν Δράμαλην. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 24 χιλιάδας πεζούς, 6 χιλιάδας ἵππεις καὶ ἰσχυρὸν πυροβολικόν. Οἱ διπλαρχηγοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος δὲν ἔτολμησαν νὰ ἀντιταχθοῦν εἰς τόσον πολυάριθμον στρατὸν καὶ ὁ Δράμαλης ἐπέρασεν ἀνενόχλητος διὰ τῆς Βοιωτίας, Ἀττικῆς καὶ Ἰσθμοῦ καὶ τὴν 5ην Ἰουλίου ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν Κόρινθον.

Οἱ Πελοποννήσιοι ἔμειναν κατάπληκτοι. Ἡ πολιορκία τοῦ Ναυπλίου διελύθη, ἡ Κυβέρνησις καὶ ἡ Βουλὴ ἀπὸ τὸ Ἀργος ποὺ ἦσαν κατέφυγον εἰς ἓν πλοϊον εἰς τὸν Ἀργολικὸν κόλπον. Μόνον ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἐκράτησαν τὴν ψυχραιμίαν των εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμήν. Καὶ ὁ μὲν Ὑψηλάντης κατέλαβε τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Ἀργους μὲ 700 ἄνδρας, διὰ νὰ κρατήσῃ ὀλίγας ἡμέρας ἐκεῖ τὸν Δράμαλην, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης μὲ τοὺς ἄλλους Ἀρχηγούς κατέλαβε τοὺς Μύλους καὶ τὰς διαβάσεις πρὸς τὴν Τρίπολιν. Ὁ Δράμαλης, ἀφοῦ κατέλαβε τὸν ἔγκαταλειφθέντα Ἀκροκόρινθον, ἐπροχώρησε καὶ τὴν 12 Ἰουλίου ἐφθασεν εἰς τὸ Ἀργος. Ἐπετέθη κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἀ-

Ψηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

κρόπολιν καὶ ἔχρονοτρίβησεν ἑκεῖ ἀρκετάς ἡμέρας. Ἐν
Μῷ μεταξὺ ὁ Κολοκοτρώνης ὡχυρώθη καλὰ εἰς τοὺς
τύλους καὶ τότε ὁ Ὅψηλάντης ἐγκατέλειψε τὴν Ἀ-
κρόπολιν τοῦ Ἀργους καὶ κατώρθωσε νὰ ἐνωθῇ μὲ
τοὺς ἄλλους Ἑλληνας.

Ἄλλὰ τώρα καὶ ἡ κατάστασις τοῦ στρατοῦ τοῦ
Δράμαλη ἀρχίζει νὰ μὴ εἶναι εὐχάριστος. Ἡτο μὴν
Ἰούλιος, τὰ τρόφιμα τοῦ στρατοῦ ἥσαν ὀλίγα, χόρτον
διὰ τὰ ζῶα δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν πεδιάδα, διότι τὸ κα-
τέστρεψαν οἱ Ἑλληνες. Ἀπὸ τὸν στόλον δὲν ἦτο δυ-
νατὸν νὰ περιμένῃ νὰ ἐφοδιασθῇ. Οἱ ἄνδρες καὶ μάλιστα
τὰ ζῶα ἀπέθησκον σωρηδόν. Μία μόνον διέξοδος τοῦ
ἀπέμενε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου θὰ εἴχεν
ἄφθονα ἐφόδια. Ὁ Κολοκοτοώνης ὅμως ἀντελήφθη
τὸ σχέδιόν του αὐτὸν καὶ ἐπρότεινε νὰ καταλάβουν τὰ
μεταξὺ Ἀργους καὶ Ναυπλίου στενὰ τῶν Δερ-
βενακίων, διὰ νὰ τοῦ κόψουν τὴν ὑποχώρησιν.
Οἱ ἄλλοι νομίζοντες ὅτι ὁ Δράμαλης θὰ βαδίσῃ κατὰ
τῆς Τριπόλεως δὲν τὸν ἤκουσαν· ἀλλὰ ὁ Κολοκοτρώ-
νης μὲ 2500 ἄνδρας κατέλαβε τὰ στενά. Οἱ στρατιῶ-
ται του ὡχυρώθησαν ὅπισθεν τῶν βράχων καὶ εἰς τὰς
δύο πλευρὰ τῶν στενῶν, εἰς τὸ βάθος τῶν ὅποιων
ἦτο ὁ δρόμος, καὶ ἀνέμεναν.

Πράγματι τὴν 26 Ἰουλίου ἐφάνη ἡ ἐμπροσθοφυ-
λακὴ τοῦ Δράμαλη καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὰ στενά. Ὁ Κο-
λοκοτρώνης τοὺς ἄφησε νὰ προχωρήσουν καὶ ἐπειτα
διέταξε γενικήν ἐπίθεσιν. Οἱ Τούρκοι τρομαγμένοι
ἐτρεχον ἐδῶ καὶ ἑκεῖ μὲ ἀταξίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐφθα-
σαν ὁ Ὅψηλάντης, ὁ Νικηταρᾶς καὶ ὁ Παπαφλέσσας
ψηφιστοὶ ηθῆκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δράμαλης.

καὶ τοὺς ἔκοψαν τὴν ύποχώρησιν. Τότε οἱ Τοῦρκοι
ἀφῆσαν ὅλα τὰ πράγματα καὶ τὰ κανόνια καὶ ἔφευγον
Ψηφιοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

διὰ νὰ σωθοῦν· ἐπαθον μεγάλην καταστροφήν. Μετά δύο ἡμέρας (28 Ἰουλίου) ἐπέρασεν ὁ Δράμαλης μὲ τὸ κύριον μέρος τοῦ στρατοῦ του ἀπὸ ἄλλο στενόν. Τὸν προσέβαλαν καὶ ἔκει οἱ Ἑλληνες, ἀλλὰ μὲ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ τούτου ἐσώθη ὁ Δράμαλης εἰς τὴν Κόρινθον.

‘Ο στρατὸς ὅμως αὐτὸς εἶχε χάσει ὅλα τὰ πολεμεφόδια του, τὸ πυροβολικὸν καὶ τὰς ἀποσκευάς του· τὸ σπουδαιότερον δέ, εἶχε χάσει τὸ ἡθικόν του. Συνεκεντρώθη εἰς τὴν Κόρινθον. Ἡτο ἀδύνατον νὰ ὑποχωρήσῃ διὰ τῆς Μεγαρίδος, διότι οἱ ὅπλαρχηγοι τῆς Στερεᾶς μὲ τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδροῦτσον κατέλαβον τὰ στενὰ τῆς Κακῆς Σκάλας. Αἱ στερήσεις καὶ αἱ ἀσθένειαι ἀπεδεκάτιζον αὐτόν. ‘Ο ἴδιος ὁ Δράμαλης ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν λύπην του τὸν Ὁκτώβριον, τὰ δὲ ἀπομείναντα λείψανα τοῦ στρατοῦ, 2 χιλιάδες ἄνδρες μόνον, ἐπεχείρησαν νὰ σωθοῦν διὰ τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ εἰς τὰς Πάτρας. Καθ’ ὅδὸν ὅμως προσεβλήθησαν ἀπὸ τοὺς προκρίτους τῶν Καλαβρύτων καὶ ὀλίγους μόνον κατώρθωσε νὰ σώσῃ μὲ τὰ πλοιάτου ὁ Γιουσούφ Πασᾶς τῶν Πατρῶν. Αὐτὸ τὸ οἰκτρὸν τέλος εἶχεν ἡ μεγαλοπρεπής καὶ ὑπερήφανος στρατιὰ τοῦ Δράμαλη.

‘Η Ἐπανάστασις ἐσώθη. Οἱ Ἑλληνες ἀνεγνώρισαν ὅτι εἰς τὸν Κολοκοτρώνην κατὰ τὸ πλεῖστον ὥφειλετο ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη, τὸν ὀνόμασαν σωτῆρα τῆς Πατρίδος καὶ ἡ Κυβέρνησις ἦναγκάσθη νὰ τὸν διορίσῃ ἐπισήμως Ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου. Τὸ τέλος Νοεμβρίου κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ψηφιοποιηθῆκε από τὸ Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐλλήνων τὸ φρούριον τοῦ Ναυπλίου Παλαμήδιον καὶ ἡ πόλις. Ἀπὸ ὅλην τὴν Πελοπόννησον μόνον τὰ φρούρια τῶν Πατρῶν, τῆς Κορίνθου καὶ τῆς Μεθώνης κατεῖχον πλέον οἱ Τούρκοι. Δὲν ἦνωχλήθη ἡ Πελοπόννησος ἐπὶ 2 ἔτη, 1823 καὶ 1824.

Ο Σουλτάνος ἐθεώρησεν αἰτιον τῆς καταστροφῆς τὸν Χουρσίτ, διότι δὲν ἐβοήθησε τὸν Δράμαλην ὁ Χουρσίτ ἐφοβήθη καὶ ηύτοκτόνησε. Καὶ οἱ τρεῖς λοιπὸν κυριώτεροι ἀρχηγοὶ τῶν ἐκστρατειῶν, ὁ Χουρσίτ, ὁ Δράμαλης καὶ ὁ Καραλῆς ἀπέθανον ἢ ἐφονεύθησαν.

Τὸ Τουρκικὸν σχέδιον ἀπέτυχε καθ' ὀλοκληρίαν

Τρίτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως (1823)

17ον) Θάνατος Μάρκου Μπότσαρη

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ ἔτους τούτου οἱ Τούρκοι ἤρχισαν νὰ ἑτοιμάζουν ἐκστρατείαν ἀπὸ τὴν Ἡπειρον πάλιν. Μέχρι τοῦ Ιουλίου 16 χιλ. καλοὶ πολεμισταὶ Ἀλβανοὶ συνεκεντρώθησαν ὑπὸ τὸν Μουσταῆν Πασᾶν τῆς Σκόδρας καὶ τὸν Ὁμέρ Βρυώνην. Ο πρῶτος θὰ ἐβάδιζεν ἀπὸ τὰ Ἀγραφα, ὁ δεύτερος ἀπὸ τὸν Καρβασαρᾶν καὶ θὰ συνηντῶντο ἐμπροσθεν τοῦ Μεσολογγίου, τὸ διποῖον εἶχεν ἀποκλείσει ὁ Τουρκικὸς στλάος ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Οι Ἑλληνες ὅπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος ἐφιλονείκουν μεταξύ των. "Ολοι ἀνεγνώριζον τὸν Μάρκον Μπότσαρην ὡς τὸν καλύτερον ἀπὸ ὅλους τοὺς

ἄλλους πλὴν τοῦ ἑαυτοῦ των. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν ἡ Κυβέρνησις ἀνέθεσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Τούρκους καὶ τὸν διώρισεν ἀρχιστράτηγον τῆς Δυτικῆς Στερεάς Ἑλλάδος. Οἱ ἄλλοι ὅμως ὅπλαρχηγοὶ δυσηρεστήθησαν καὶ ἡ Κυβέρνησις, διὰ νὰ συμβιβάσῃ τὰ πράγματα, ἔστειλε διπλώματα ἀρχιστρατηγίας καὶ εἰς μερικοὺς ἄλλους. Τότε δὲ Μπότσαρης ἔσχισεν τὸ ἴδικόν του δίπλωμα καὶ εἶπεν: «Ὄποιος εἶναι ἄξιος λαμβάνει δίπλωμα μεθαύριον ἐμπροσθεν τοῦ ἔχθροῦ». Τὴν ἄλλην ἡμέραν ἔξεκίνησεν ἀπὸ τὸ Μεσολλόγγι πρὸς συνάντησιν τοῦ ἔχθροῦ μὲ 350 Σουλιώτας, ἡκολούθησαν δὲ κατόπιν καὶ οἱ ἄλλοι.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Αὔγούστου ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Μουσταῆ ὑπὸ τὸν Τζελαλεδὶν μπέην ἐκ 5 χιλ. Ἀλβανῶν εἶχε στρατοπεδεύσει παρὰ τὸ Καρπενήσι. Ἐκεῖ πλησίον ἦλθον καὶ οἱ Ἕλληνες, 1200 περίπου, ὑπὸ τὸν Μάρκον Μπότσαρην, τοὺς Τζαβελλαίους καὶ τὸν Βέϊκον. Ἐπειδὴ ἡσαν ὀλίγοι, ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλουν τὴν νύκτα τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον. Ὁ Μᾶρκος ἀνέλαβε νὰ προσλάβῃ τὸ στρατόπεδον ἀπὸ τὴν πεδιάδα, οἱ ἄλλοι νὰ κτυπήσουν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὰ βουνά.

Τὸ μεσονύκτιον τῆς 9—10 Αὔγούστου ἔγινεν ὁ αἱφνιδιασμός. Ὁ Μᾶρκος μὲ τοὺς 250 Σουλιώτας του ἐπάτησαν τὸ στρατόπεδον καὶ ἥρχισαν τὸν φόνον καὶ τὴν σφαγήν. Οἱ Τούρκοι ἐτρόμαξαν καὶ ἔζαλίσθησαν· ἀπερίγραπτος σύγχυσις ἐπεκράτησε. Πολλοὶ Τούρκοι ἀλληλοεφονεύοντο. Δυστυχῶς ὁ Μᾶρκος ἐπιχειρῶν νὰ ἀνεβῇ ἐνα τοῖχον, ὅπισθεν τοῦ ὅποιου εἴ-

χον κατασκηνώσει πολλοί Τούρκοι, εδέχθη μίαν σφαῖραν εἰς τὸ μέτωπον καὶ ἐφονεύθη. Οἱ Σουλιῶται ἀπέκρυψαν τὸν υάνατόν του καὶ ἐξηκολούθησαν τὴν μά-

Μᾶρκος Μπότσαρης

χην· περὶ τὰ ἔξημερώματα δὲ φέροντες τὸ σῶμα τοῦ Μπότσαρη καὶ τῶν ὄλιγων ἄλλων φονευθέντων ἀπεχώρησαν, ἀφοῦ ἐπῆραν μαζί των 690 τυφέκια, 1000 πιστόλας καὶ 9 σημαιας. Αἱ ἀπώλειαι τῶν Τούρκων ἦσαν μέγισται, ἀσφαλῶς δὲ θὰ κατεστρέφετο ὅλος ὁ

στοστός των, δὲν ξεγίνετο καὶ ἀπό τὰ βουνά ἡ ἐπίθεσις τῶν ἄλλων ὁ πλαρχηγῶν, ὅπως εἶχε συμφωνηθῆν.

Οὐ νεκρὸς τοῦ Μπότσαρη ἐτάφη εἰς τὸ Μεσολόγγι μὲν μεγάλας τιμάς, ὅλη δὲ ἡ Ἑλλὰς ἐθρήνησε τὸν εὔηγενην καὶ γενναῖον Σουλιώτην ἀρχηγόν.

Οἱ Τούρκοι ἐπροχώρησαν βραδέως ἐμποδιζόμενοι εἰς τὰ στενὰ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸν Ὁκτώβριον ἐποιούρκησαν τὸ Αίτωλικὸν πλησίον τοῦ Μεσολογγίου. Ἡναγκάσθησαν ὅμως τὴν 30 Νοεμβρίου νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ φύγουν εἰς Ἡπειρον, διότι βαρύτατος χειμῶν καὶ ἀσθένειαι ἀπεδεκάτισαν τὸν στρατόν.

18ον) Ὁ Ἐμφύλιος πόλεμος (1823 καὶ 1824)

Ἡ Ἐπανάστασις εἶχε πλέον στερεωθῆν καλά. Ἡ Ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλὰς καὶ ἡ Πελοπόννησος δὲν ἦνωχλήθησαν καθόλου κατὰ τὰ ἔτη 1823 καὶ 1824. Λυστυχῶς ὅμως ἔνας ἄλλος ἔχθρὸς μεγαλύτερος ἐνεφανίσθη τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ Διχόνια. Οἱ Ἑλληνες εἶχον χωρισθῆν εἰς κόμματα, ἐφιλονείκουν μεταξύ των καὶ ἔφθασσαν δυστυχῶς μέχρις ἐμφυλίου πολέμου.

Κατὰ τὴν πρώτην Ἐθνοσυνέλευσιν εἶχον ὑπεοισχύσει οἱ Πολιτικοί, ὅταν είδομεν. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ὅμως τοῦ Δράμαλη δὲν ἔδειξαν οἱ πολιτικοί μεγάλο θάρρος, ἔσωσαν δὲ τὴν Ἑλλάδα οἱ στρατιωτικοί. Αὗτοί τότε κατεφρόνησαν τοὺς πολιτικούς, τοὺς ἐποίους ἔλεγον. Καλαμαράδες, καὶ ἥθελαν τὰ

πάρουν εἰς χεῖράς των τὴν Κυβέρνησιν. Συνεκλήθη λοιπόν διὰ νὰ κανονίσῃ τὰ πράγματα, ἡ Δευτέρα Ἐθνοσύνη εἶλευσις εἰς τὸ Ἀστρος (Μάρτιον 1823).

Καὶ εἰς αὐτὴν ὅμως ἐπεκράτησαν οἱ πολιτικοὶ καὶ ἔγινε Πρόεδρος τῆς μὲν Κυβερνήσεως ὁ Πετρόμπεης, τῆς δὲ Βουλῆς ὁ Μαυροκορδᾶτος. Τὸν Κολοκοτρώνην ἔκαμαν ἀπλοῦν μέλος τοῦ Νομοτελεστικοῦ, ἀφοῦ τοῦ ἀφήρεσαν τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀρχιστρατήγου. Μετ' ὀλίγον ὁ Κολοκοτρώνης φιλονεικήσας μὲ τὸν Μαυροκορδᾶτον ἔφυγε μὲ τὰ ἄλλα μέλη τοῦ Νομοτελεστικοῦ εἰς τὴν Τρίπολιν, ἐνῷ ἡ Βουλὴ ἐπῆγεν εἰς τὸ Κουνίδι καὶ ἐκεῖ διώρισεν ἄλλην Κυβέρνησιν μὲ πρόεδρον τὸν Γεώργιον Κουντουριώτην. Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἥρχισεν. Ἡ Κυβέρνησις Κουντουριώτου ἐστηρίχθη εἰς τοὺς Νησιώτας καὶ Στερεοελλαδίτας. Τότε ὅμως οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου ἐπῆγαν μὲ τὸ μέρος τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἐπανεστάτησαν πολλὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου κατὰ τῆς Κυβερνήσεως ἢ ὅποια ἔφερεν ἀπὸ τὴν Στερεάν στρατιώτας μὲ τὸν Γκούραν καὶ τὸν Καραϊσκάκην, διὰ νὰ κτυπήσουν τοὺς Πελοποννησίους. Οἱ Στερεοελλαδίται τότε ἔκαμαν πολλὰς ἀσχημίας. Ἐλεηλάτησαν σπίτια προκρίτων, ἐφόνευσαν καὶ ἔκαυσαν χωριά. Ἐξω ἀπὸ τὴν Τρίπολιν ἔφονεύθη εἰς μίαν συμπλοκὴν καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Κολοκοτρώνη Πάνος (Νοέμβριον 1824). Ἡ Κυβέρνησις ἐπεκράτησε. Συνέλαβε τὸν Ιανουάριον τοῦ 1825 τὸν Κολοκοτρώνην καὶ ἄλλους 12 προκρίτους καὶ τοὺς ἔφυλάκισεν εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ ἐν "Υδρα".

Μὲ τὸν Κολοκοτρώνην εἶχε συμπράξει ἔξεγερθεὶς κατὰ τῶν πολιτικῶν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεάν φίλος του Ὁδυσσεὺς Ἀνδροῦτος. Ἐναντίον αὐτοῦ ἐστειλεν ἡ Κυβέρνησις τὸν Γκούραν, τὸ ἄλλοτε πρωτοπαλλήκαρόν του, ὁ ὅποιος τὸν συνέλαβε καὶ τὸν ἐφυλάκισεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, τῆς ὅποιας ἦτο φρούραρχος. Μίαν πρωΐαν τοῦ Ιουλίου 1825 ὁ Ὁδυσσεὺς εὑρέθη νεκρός εἰς τοὺς βράχους τῆς Ἀκροπόλεως. Διεδόθη ὅτι ἀπεπειράθη νὰ δραπετεύσῃ ἀπὸ τὸ παράθυρον τῆς φυλακῆς του καὶ κατεκρημνίσθη κοπέντος τοῦ σχοινίου. Πιθανώτατα ὅμως κατεκρημνίσθη διαταγῇ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Γ.ούρα.

Ἡ Εύρωπη καὶ ἡ Ἐπανάστασις.

19ον) Τὰ Εύρωπαικὰ κράτη καὶ ἡ ἐπανάστασις.

Ο ἐμφύλιος πόλεμος ἔκαμε μέγα κακὸν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν καὶ τὴν Ἑλλάδα, διότι ἀκριβῶς κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸς (1824) νέος κίνδυνος φοβερὸς ἐφάνη καὶ οἱ Ἑλληνες ἔπρεπε νὰ εἰναι ἥνωμένοι, διὰ νὰ τὸν ἀποκρούσουν. Ο κίνδυνος αὐτὸς ἦτο τοῦ Τουρκοαιγυπτίου ἀκὴ ἐκστρατεία κατὰ τοῦ Φπαναστάσεως.

Οἱ Βασιλεῖς τῶν Εύρωπαικῶν κρατῶν δὲν εἶδον μὲν εὔνοϊκὸν βλέμμα τὴν Ἑλλην. Ἐπανάστασιν. Ἐκβέρνων οἱ περισσότεροι ἀπολυταρχικῶς, ἐπίεζον τὸν λαὸν καὶ δὲν ἦθελον γὰρ δώσουν εἰς αὐτὸν πολιτικὰ δικαιώματα καὶ καμμίαν ἐλευθερίαν. Ἐφοβήθησαν .

πως καὶ οἱ λαοὶ τῆς Εύρωπης λόγουν ὡς παράδειγμα τοὺς Ἑλληνας καὶ ἐπαναστατήσουν ἐναντίον των.
Ἐνίσχυσαν λοιπὸν μὲ κάθε τρόπον τὸν Σουλτᾶνον,
νὰ καταπνίξῃ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν.

Ἐξαιρετικῶς κατεπολέμησαν τὴν Ἐπανάστασιν αἱ Δυνάμεις τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας. Ὁ Πρωθυπουργός τῆς Αὐστρίας Μέττερνιχ ἔπεισε τὸν Τσάρον τῆς Ρωσίας νὰ μὴ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Σουλτάνου ὅπως παρ’ ὀλίγον νὰ ἔκαμνε μετὰ τὸν ἀπαγχονισμὸν τοῦ Πατριάρχου, καὶ νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν Ἑλληνα ὑπουργόν του Καποδίστριαν. Καὶ αἱ Κυβερνήσεις τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας ἤκολούθησαν τὸν Μέττερνιχ εἰς τὴν πολιτικήν του. Κατὰ τὸ 1822 ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν Ἑλλήνων ποὺ ἔπῆγε νὰ παρουσιασθῇ εἰς ἐν συνέδριον τῶν Εύρωπαϊκῶν Κρατῶν, τὸ ὅποιον συνῆλθεν εἰς τὴν Βερώναν τῆς Ἰταλίας, δὲν ἔγινε καθόλου δεκτή.

Ὑστερα ὅμως ἀπὸ τὰς νίκας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰ ἔτη 1822 καὶ 1823 πρώτη ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀγγλίας μὲ τὸν φιλέλληνα Ὅπουργόν της τῶν Ἐξωτερικῶν Γεώργιον Κάννιγγ ήρχισε νὰ εύνοη τοὺς ἀγωνιζομένους Ἑλληνας. Ὁ Κάννιγγ ἔπηρε μὲ τὸ μέρος του καὶ τὸν Τσάρον καὶ ἀπὸ τότε ἦρχισαν συζητήσεις καὶ συνεννοήσεις τῶν Κυβερνήσεων διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν. Εἶδον ὅτι ἔπρεπε νὰ εύρεθῇ τρόπος, ὥστε νὰ ἀπαλλαγῇ ὁ γενναῖος καὶ ιστορικὸς αὐτὸς λαὸς ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν βαρβάρων καὶ σκληρῶν Τούρκων.

Εἰς τὴν μεταβολὴν αὗτὴν τῶν διαθέσεων τῶν Κυ-

βερνήσεων πολὺ συνετέλεσε καὶ ἡ συμπάθεια τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν ύπερ τῶν Ἑλλήνων.

20ὸν) Οἱ Εὐρωπαϊκοὶ λαοὶ καὶ ἡ Ἐπανάστασις.

Φιλελληνισμός.

✓ "Ολοι οἱ μορφωμένοι Εὐρωπαῖοι ἐγνώριζον τὴν ἔνδοξον Ἑλλ. ἱστορίαν καὶ ἐμελέτων εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖά των καὶ τὰ Πανεπιστήμια καὶ ἐθαύμαζον τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς λοιπὸν εἶδον μὲ συμπάθειαν τὸν Ἀγῶνα τοῦ μικροῦ αὐτοῦ λαοῦ κατὰ τῆς Μεγάλης Τουρκικῆς Αύτοκρατορίας. Αἱ πρῶται νῦν τῶν Ἑλλήνων ἔχαιρετί-σθησαν μὲ ἐνθουσιασμόν. Αἱ ἐφημερίδες ἔδιδον ὥραίας περιγραφὰς τῶν μαχῶν, οἱ ποιηταὶ ἔγραφον ὥραία καὶ ἐνθουσιώδη ποιήματα, οἱ καθηγηταὶ τῶν Πανεπιστημίων ἔξεφώνουν λόγους εἰς τοὺς φοιτητάς· ἡ φοιτητικὴ νεολαία μάλιστα παντοῦ ἔξεδήλωνε τὸν ἐνθουσιασμόν της ύπερ τῶν Ἑλλήνων. Ἡρχισαν τότε νὰ ἰδρύωνται Φιλελληνικοὶ Σύλλογοι, οἱ δόποιοι ἔκαμνον ἐράνους, διὰ νὰ στείλουν χρήματα καὶ ἄλλα ἐφόδια εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ύπέβαλλον ύπομνήματα εἰς τὰς Κυβερνήσεις ύπερ τῶν Ἑλλήνων. Πολλοὶ ἐνθουσιώδεις νέοι καὶ παλαιοὶ στρατιῶται ἥρχοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ χύσουν τὸ αἷμά των ύπερ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων. Ὁλη αὕτῃ ἡ κίνησις εἰς τὴν Εὐρώπην ὀνομάσθη Φιλελληνισμός.

‘Ο ἀντιπροσωπευτικώτερος τύπος τοῦ Φιλέλληνος είναι δῆλος ποιητὴς Λόρδος Βύρων. Εἰς τὰ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ποιήματά του είχεν ύμνησει τὴν Ἑλλάδα, τὴν ὅποιαν
είχεν ἐπισκεφθῆ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως. Εἶχε μείνει
τότε εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὰ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἐ-

22. Λόρδος Βύρων

ρείπια τοῦ ἔδωσαν ἀφορμὴν νὰ ύμνησῃ τὴν Ἀρχαῖαν
Ἑλλάδα. "Οταν ἔξερράγη ἡ Ἐπανάστασις, ἦτο εἰς
τὴν Ἰταλίαν. Ἐνεθουσιάσθη ἀπὸ τὰς νίκας τῶν Ἑλ-
λήνων καὶ ἐσκέπτετο κατὰ ποιῶν τρόπον θὰ ἥδύνα-

νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἑλληνας. Ἐδέχθη λοιπὸν μὲ χαρὰν τὴν πρότασιν τοῦ Φιλελληνικοῦ συλλόγου τοῦ Λονδίνου νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ φέρῃ τὰ χρήματα ποὺ εἶχον συναθροισθῆ. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1823 ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ ἔγινε δεκτὸς μὲ δάκρυα χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας. Ἐκτὸς τῶν χρημάτων τοῦ Συλλόγου ἔφερε καὶ ὅλην τὴν ἀξίαν τῆς περιουσίας του, τὴν ὅποιαν ἐπώλησε. Ἡθέλησε νὰ διοργανώσῃ μόνος του ἐν Σῶμα ἐκ 500 Σουλιωτῶν κατὰ τὸ Εύρωπαϊκὸν πρότυπον. Ἡ ἀπειθαρχία τῶν Σουλιωτῶν τὸν ἐπότισε πικρίαν. Τὸ ὑγρὸν κλῖμα τοῦ Μεσολογγίου ἔβλαψε τὴν ὑγείαν του. Ἐξελθὼν εἰς περίπατον ἐβράχη, ἐκρυολόγησε καὶ ἀπέθανε τὴν 7 Ἀπριλίου 1824. Ὁλη ἡ Ἑλλὰς ἐθρήνησε τὸν Βύρωνα. Ἡ Ἐλευθέρα Ἑλλὰς ἐτίμησε καὶ τιμᾶ παντοιοτρόπως τὴν μνήμην του, ὁ δὲ ἐθνιες κός μας ποιητὴς Διονύσιος Σολωμὸς ἔγραψεν ὀλόκληρον ποίημα, τὸ ὅποιον ἀρχίζει μὲ τοὺς ἔξης στίχους:

Λευτεριὰ γιὰ λίγο πάψε
νὰ χτυπᾶς μὲ τὸ σπαθί.
Τώρα σίμωσε καὶ κλάψε
εἰς τοῦ Μπάϋρον τὸ κορμί.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Τουρκοαιγυπτιακή Σύμπραξις.

21ον) Συμφωνία Σουλτάνου καὶ Μεχμέτ Ἀλῆ
τῆς Αἰγύπτου.

‘Ο Σουλτᾶνος εἶδεν ὅτι δὲν ἥδυνατο μὲ τὰς ἴδι-
κάς του μόνον δυνάμεις νὰ καταπνίξῃ τὴν Ἐπανάστα-
σιν. Ἐταπεινώθη λοιπὸν πρὸ τοῦ ὑποτελοῦς του
πασᾶ τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἀλῆ καὶ ἐζήτησε τὴν βο-
ήθειάν του. Ὁ Μεχμέτ εἶχεν ὀργανώσει τὸν στρατόν
του καὶ τὸν στόλον του κατὰ τὸ Εύρωπαϊκὸν σύστημα
καλέσας εἰς τὴν Αἴγυπτον Γάλλους ἀξιωματικούς,
ὅ δὲ υἱός του Ἰμπραήμ ἐθεωρεῖτο πολὺ καλὸς καὶ δρα-
στήριος στρατηγός. Ὁ Σουλτᾶνος ὑπεσχέθη νὰ τοῦ
παραχωρήσῃ ὁριστικῶς τὴν Κρήτην καὶ νὰ διορίσῃ
τὸν Ἰμπραήμ διοικητὴν τῆς Πελοποννήσου.

Τὸ σχέδιον τῆς Τουρκοαιγυπτιακῆς ἐκστρατείας
ἥτο τὸ ἔξης: Οἱ Αἰγύπτιοι μέτὰ τὴν κατάπτιξιν τῆς
ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης τὴν ὅποιαν ἀπὸ τοῦ προ-
ηγουμένου ἔτους εἶχον ἐπιχειρήσει, θὰ ἐβοήθουν κατὰ
θάλασσαν τοὺς Τούρκους, διὰ νὰ καταλάβουν τὰς νή-
σους· ἔπειτα θὰ ἐπλεον εἰς Πελοπόννησον, θὰ ἀπεβί-
βαζον στρατὸν καὶ θὰ κατέπνιγον τὴν Ἐπανάστασιν,
ἔνῳ οἱ Τούρκοι πασάδες θὰ ἔκαμνον τὸ ἴδιο εἰς τὴν
Στερεάν ‘Ελλάδα.

‘Ο κίνδυνος τῆς Ἐπαναστάσεως ἥτο μεγαλύτερος
ἀπὸ κάθε ἄλλην φοράν, διότι αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν

ἐποχὴν ἐφιλονείκουν μεταξύ των οἱ "Ἐλληνες καὶ εὐ-
ρέθησαν καὶ εἰς ἐμφύλιον πόλεμον. Διὰ τοῦτο ὁ Ἐλ-
ληνικὸς στόλος δὲν ἤδυνήθη νὰ ἐφοδιασθῇ ἐγκαίρως,
διὰ νὰ ἐκπλεύσῃ πρὸς σωτηρίαν τῶν νήσων.

22ον) Οἱ Αἰγύπτιοι καταπνίγουν τὴν Ἐπανάστασιν
τῆς Κρήτης καὶ καταστρέφουν τὴν Κάσσον.
Οἱ Τούρκοι καταστρέφουν τὰ ψαρά.

Ἄρχιστράτηγος τῶν Αἰγυπτίων ἦτο ὁ Ἰμπραήμ.
Οὗτος ἔστειλεν εἰς τὴν Κρήτην τὸν σκληρὸν καὶ ἄ-
γριον Χουσεῖν μπέην, ὁ ὅποιος κατέπνιξε τὴν Ἐπανά-
στασιν ἐνεργήσας σφαγὰς καὶ λεηλασίας. Παρὰ τὸ
Μηλιδόνι ἔπνιξε μὲ καπνὸν μέσα εἰς ἐν σπήλαιον, ὅ-
που εἶχον καταφύγει, 370 γυναικόπαιδα. Προσέβαλε
κατόπιν (Ἰούλιον 1824) τὴν πλησίον τῆς Κρήτης
νῆσον Κάσσον καὶ ἀποβιβασθεὶς κατέστρεψε τὰ 4 χω-
ρία της καὶ τὸν στόλον της καὶ ἔσφαξε τοὺς περισ-
στέρους ἄνδρας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Τουρκικὸς στόλος μὲ Ναύαρχον
τὸ Χοσρέφ Πασσᾶν ἔσπλευσεν ἀπὸ τὸν Ἐλλήσποντον.
Ο Ναύαρχος Χοσρέφ ἀπεφάσισε νὰ προσβάλῃ πρῶτον
τὰ ψαρά, τὴν ἡρωϊκὴν νῆσον, ἥ δποίᾳ μὲ τοὺς πυρ-
πολητάς της καὶ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ναυτικῶν της
εἶχε γίνει ὁ τρόμος τῶν Τούρκων. Οἱ Ψαριανοί, ἐπειδὴ
ὅ ἄλλος Ἐλληνικὸς στόλος δὲν εἶχεν ἔλθει εἰς βοήθειάν
των, ἀπεφάσισαν νὰ μὴ χρησιμοποιήσουν τὰ πλοιά-
των· εἶχον μάλιστα ἀφαιρέσει καὶ τὰ πηδάλια τῶν
πλοίων, διὰ νὰ ἀναγκασθοῦν νὰ ἀμυνθοῦν μόνον εἰς

τὴν ξηράν· βοηθούς εἶχον περὶ τοὺς 1000 πολεμιστὰς ἐκ Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας.

Τὴν 20ὴν Ἰουνίου οἱ Τοῦρκοι κατώρθωσαν νὰ κάμουν ἀπόβασιν στρατοῦ εἰς μίαν παραλίαν, ἡ ὅποια δὲν ἔφυλάσσετο καλά. Οἱ Ψαριανοὶ εύρεθησαν μεταξὺ δύο πυρῶν. Ἐπολέμησαν μὲν ἡρωϊσμόν, ἀλλὰ ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἦτο πολυάριθμος. Εἰς τὸ Παλαιόκαστρον εἶχον κλεισθῆ πολλοὶ Ψαριανοὶ μὲ τὸν Βρατσᾶνον καὶ 600 πολεμιστὰς ἐκ Θεσσαλομαγνησίας. Ἐπολέμησαν ως λέοντες ἐπὶ δύο ἡμερονύκτια. "Οταν ἔσπασεν ἡ δεξαμενὴ τοῦ νεροῦ, ἀπεφάσισαν νὰ ἀποθάνουν. Κατεβίβασαν τότε τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν ἐκ τοῦ τείχους καὶ ὑψώσαν λευκὴν μὲ τὰς λέξεις: «Ἐλευθερία ἢ θάνατος» καὶ κατέφυγον ὅλοι εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην. Οἱ Τοῦρκοι ἀνέβησαν εἰς τὰ τείχη καὶ εἰσώρυπσαν. Τότε ὁ Βρατσᾶνος ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυρίτιδα· φοβερὰ ἔκρηξις ἐπηκολούθησεν. "Υπὸ τὰ ἐρείπια ἐτάφησαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὑπερδισχίλιοι Τοῦρκοι.

"Ολίγοι πολεμισταὶ ἔσώθησαν διὰ πλοίων. Οἱ Τοῦρκοι ἔσφαξαν καὶ ἥχμαλώτισαν 3500 Ψαριανοὺς καὶ 15 χιλιάδας πρόσφυγας ἄνδρας καὶ γυναῖκας, κατέστρεψαν δὲ τὰ χωρία καὶ τὰ χωράφια ἀκόμη τῆς νήσου.

Θαυμάστιον· εἶναι τὸ ἐπίγραμμα τοῦ Ἑθνικοῦ μας ποιητοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ:

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὄλομαυρη ράχη
Π-οπατῶντας ἡ δόξα μονάχη
Μελετᾶ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια

Καὶ στεφάνι στὴν κόμη φορεῖ,
Γινομένο ἀπὸ λίγα χορτάρια.
Ποὺ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

✓ 23ον) Ναυμαχία τοῦ Γέροντα.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ὁ Χοσρέφ ἐπλευσε πρὸς τὴν Σάμον, διὰ νὰ κάμῃ καὶ ἔκει τὰ ἴδια. Ἀλλὰ ἐν τῷ μεταξὺ ἡτοιμάσθη καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος καὶ ἔφθασεν ἔκει μὲν ναύαρχον τὸν Ἀνδρέαν Μιαούλην. Ἔγιναν τότε (30 Ἰουλίου—5 Αὐγούστου) παρὰ τὴν Σάμον πολλαὶ ναυμαχίαι μεταξὺ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, προσπαθοῦντος νὰ κάμῃ ἀπόβασιν, καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ, προσπαθοῦντος νὰ τὴν ματαιώσῃ. Οἱ Ἑλληνες πυρποληταὶ ἔκαμαν θαύματα· ὁ Κανάρης, ὁ Βατικιώτης, ὁ Ματρόζος, ἔκαυσαν 2 φρεγάτας καὶ 1 μικρότερον πλοϊον. Οἱ Τούρκοι ἐτρομοκρατήθησαν καὶ παρὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ στόλου των κατέφυγον ντροπιασμένοι εἰς τὴν Κῶν καὶ Ἀλικαρνασσόν, διὰ νὰ φυλαχθοῦν καὶ νὰ περιμένουν τὸν Αἴγυπτιακὸν στόλον.

Περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου ἔφθάσεν ὁ Ἰμπραήμ. Οἱ δύο ἦνωμένοι στόλοι ἀπέτελοῦντο ἀπὸ 102 πολεμικὰ μὲ 2500 κανόνια καὶ 80 χιλιάδας ναύτας, ἐνῷ τὰ ἑλληνικὰ ἦσαν 70 μὲ 850 κανόνια καὶ 5 χιλιάδας ναύτας. Ἐν τούτοις οἱ Ἑλληνες ναυτικοὶ ἐπολέμησαν ὡς λέοντες. Ἀπὸ 24 Αὐγούστου μέχρις 6 Σεπτεμβρίου ἐγιναν πολλαὶ συγκρούσεις. Ἡ σπουδαιοτέρα ἔγινε παρὰ τὸν κόλπον τοῦ Γέροντα τὴν 28 Αὐγούστου. Οἱ Αἴγυπτιοι ὑπερήφανοι κατεφρόνουν

τὰ μικρά έλλην. πλοία καὶ ἐμάχοντο μὲ πεισμα καὶ ἴ-
κανότητα. Ὅταν ὅμως ἐν πυρπολικὸν ἔκαυσε μίαν
μεγαλοπρεπῆ φρεγάταν μὲ 1300 ναύτας καὶ πολεμι-
στάς, τότε ὑπεχώρησαν καὶ αὐτοί, ὅπως καὶ οἱ Τσούρ-
κοι. Ἐπαθον πολλὰς ζημίας.

‘Η Σάμος ἐσώθη. ‘Ο Χοσρέφ ἔφυγε πρὸς τὸν Ἐλ-
λήσποντον, ὁ δὲ Ἰμπραήμ καταδωκόμενος ὑπὸ τοῦ
Ἐλληνικοῦ στόλου πρὸς τὴν Ρόδον πρῶτον καὶ τὴν
Κρήτην ἐπειτα ἐπαθε καὶ πάλιν πολλὰς ζημιας, ἀλλὰ
μὲ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στόλου του ἐφθασεν εἰς
Κρήτην τὸν Νοέμβριον τοῦ 1824. ‘Ο Μιαούλης ἐπέ-
στρεψε καὶ αὐτὸς εἰς “Υδραν, διὰ νὰ ἐπισκευάσῃ τὰ
πλοῖα ποὺ εἶχον πάθει ζημίας, νομίζων ὅτι ὁ Ἰμπραήμ
θὰ διυκόψη τὰς ἐπιχειρήσεις τὸν χειμῶνα.

24ον) ‘Ο Ἰμπραήμ εἰς Πελοπόννησον:

‘Ο Ἰμπραήμ ὅμως ἐλαβεν ἐνισχύσεις ἀπὸ τὸν πα-
τέρα του καὶ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1825 ἀπεβιβάσθη
ἀνενόχλητος εἰς τὴν Μεθώνην· τὰ πλοῖα του ἐπέστρε-
ψαν εἰς Κρήτην καὶ τὴν 4 Μαρτίου ἔφεραν εἰς Μεθώ-
νην καὶ ἄλλον στρατόν, τὸ ὅλον 11 χιλιάδας πεζοὺς
καὶ 1000 περίπου ἵππεις. ‘Ο στρατὸς αὐτὸς ήτο τα-
κτικός, καλὰ ὠπλισμένος, μὲ ἀξιωματικούς μορφω-
μένους καὶ ἄριστον πυροβολικόν. Ἐβάδισε πρὸς τὴν
Μεσσηνιακὴν πεδιάδα καὶ τὴν Πύλον, διὰ νὰ καταλά-
βῃ τὰ δύο της φρούρια.

‘Η Ἐλληνικὴ Κυβέρνησις δὲν εἶχε κάμε καμμίαν
προετοιμασίαν. ‘Ο Κολοκοτρώνης καὶ οἱ πρόκριτοι
ῆσαν φυλακισμένοι εἰς τὴν “Υδραν. ‘Ο Πρόεδρος τῆς

'Ιμπραήμ Πασάς.

Κυβερνήσεως Γ. Κουντουριώτης ἐτέθη ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς 5 χιλιάδων ἀνδρῶν, τοὺς ὅποίους μόλις κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ, καὶ ἐβάδισε πρὸς τὴν Τριπόλιν. Ἐκουράσθη δμως ἀπὸ τὴν ἵππασίαν καὶ ἄφησε τὸν στρατὸν εἰς τὸν ναυτικὸν Σκούρτην ὁ ὅτοῖς ἐβάδισε πρὸς τὴν Μεσσηνίαν. Ἐκεῖ ὁ στρατὸς αὐτὸς διεσκορπίσθη εἰς τὴν πρώτην μὲ τὸν Ἰμπραήμ σύκρουσιν παρὰ τὸ Κρεμμύδι (7 Ἀπριλίου).

‘Ο ‘Ιμπραήμ ἐπολιόρκησε τὰ φρούρια τῆς Πύλου. Οἱ Ἑλληνες κατέλαβον τὴν νῆσον Σφακιηρίαν καὶ ἐπολέμησαν ἡρωϊκῶς. Ἐφονεύθησαν ἐκεῖ πολλοὶ ἀνδρεῖοι Ἑλληνες, δὲ Ἀναγνωσταρᾶς, δὲ Τσαμαδὸς καὶ δὲ Ἰταλὸς φιλέλλην κόμης Σανταρόζα. Μόλις ἡδυνήθη νὰ σωθῇ ὁ Μαυροκορδᾶτος μὲ τὸ πλοίον τοῦ Τσαμαδοῦ ‘Αρην, δὲ ὁ ὄποιος διέσχισε κανονιοβολούμενος τὸν Αἴγυπτιακὸν στόλον καὶ ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος μὲ σχισμένα τὰ πανιά καὶ χωρὶς κατάρτια.

Τὰ δύο φρούρια τῆς Πύλου Ναβαρῖνον καὶ Νεόκαστρον παρεδόθησαν εἰς τὸν Ἰμπραήμ.

25ον) Μάχη εἰς τὸ Μανιάκι. Θάνατος Παπαφλέσσα.

‘Αποφυλάκισις Κολοκοτρώνη,

Σύγχυσις καὶ ταραχὴ ἐπεκράτησε τότε εἰς τὴν Πελοπόννησον. ‘Ολοι ἐζήτουν τὴν ἀποφυλάκισιν τῶν προκρίτων καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη. ‘Ο ‘Υπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν Παπαφλέσσας κατήρτισεν ἐν μικρὸν σῶμα στρατιωτῶν καὶ ἐβάδισε πρὶς τὴν Μεσσηνίαν, διὰ νὰ ἔμποδίσῃ τὸν Ἰμπραήμ ἐτοιμαζόμενον νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Τρίπολιν. Κατέλαβε μὲ 300 στρατιώτας καὶ ὠχύρωσε προχείρως μὲ ταμπούρια ἔνα λόφον παρὰ τὸ χωρίον Μανιάκι.

‘Ο ‘Ιμπραήμ ἐπετέθη μὲ 5 χιλ. πεζοὺς καὶ ἴππεις τὴν 20 Μαΐου. ‘Ο Παπαφλέσσας καὶ οἱ 300 ἡρωές του ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἀπέκρουσαν τὰς λυσσώδεις ἐπιθέσεις τῶν Αἴγυπτιών. Κανεὶς δὲν ἔφυγε. Ἐπὶ τέλους περιεκυκλώθησαν καὶ ἐφονεύθησαν ὅλοι. ‘Ο ‘Ιμπραήμ ἔθαψασε τὸν ἡρωϊσμόν των. Διέταξε νὰ εὔρουν τὸν

νεκρὸν τοῦ Παπαφλέσσα καὶ εἶπε· «κρῖμα νὰ χαθῆ τοιοῦτος πολέμαρχος». Ἡ Καλαμάτα καὶ ὅλη ἡ Μεσ- σηνία κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἰμπραήμ.

Ἡ Κυβέρνησις ἐν τῷ μεταξὺ ἀπεφυλάκισε τοὺς κρα- τουμένους εἰς "Υδραν. Ἡ φωνὴ τοῦ «Γέρου τοῦ Μω- ριᾶ» ἡκούσθη πάλιν καὶ μὲ ἐνθουσιασμὸν ἔσπευσαν ὅλοι νὰ τεθοῦν εἰς τὰς διαταγάς του. Ὁ ἔχθρὸς ὅμως τώρα εἰναι πολὺ ίκανώτερος τοῦ Δράμαλη. Ἐπρόφθασε δηλ. ὁ Ἰμπραήμ καὶ κατέλαβε τὴν Τρίπολιν. Ἀπὸ ἐκεῖ κατήρχετο πρὸς τὸ "Αργος. Ἀπὸ τὰ βουνὰ εἶδε τὴν νῆσον "Υδραν· «Ἄχ, μικρὰ Ἀγγλία, εἶπεν, ἔως πότε θὰ μοῦ διαφεύγῃ». Εύτυχῶς εἰς τὰ παρὰ τοὺς Μύ- λους στενὰ συνήντησεν ἀντίστασιν—τὰ εἶχε καταλάβει ὁ Ὑψηλάντης—καὶ ἡναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Τρί- πολιν.

Ὁ Κολοκοτρώνης εἶδεν ὅτι δὲν είναι δυνατὸν νὰ ἀντιπαραταχθῇ εἰς μάχην ἐκ τοῦ συστάδην καὶ διὰ τοῦτο ἐφήρμοσε νέον σχέδιον κατὰ τοῦ Ἰμπραήμ· ἔκαμνε δηλ. κλεφτοπόλεμον ἐπιτιθέμενος κατὰ μικρῶν στρατ. σωμάτων ἥ ἐφοδιοπομπῶν καὶ ἀπο- συρόμενος εἰς τὰ βουνά, ὅταν τὸν προσέβαλλε τακτικὸς στρατός. Ὁ Ἰμπραήμ κατέστρεφε τὴν χώραν καὶ ἔκαιε τὰ χωριά. Ἐπιχειρήσας νὰ εἰσέλθῃ ἀπὸ τὸν Ταῦ- γετον εἰς Μάνην ἔπαθε μεγάλας ζημίας καὶ ἀπεσύρθη πάλιν εἰς Τρίπολιν. Ἐλαβε τότε ἐντολὴν νὰ ὑπάγῃ εἰς Μεσολόγγιον, εἰς βοήθειαν τοῦ Κιουταχῆ, ὁ ὅποιος τὸ ἐπολιόρκει,

Δικαίος Παπαφλέσσας

26ον) Δευτέρα Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Α'. Περίοδος.

‘Αρχιστράτηγον τῆς κατὰ τῆς Στερεάς ‘Ελλάδος ἐκστρατείας (Σερασκιέρην τῆς Ρούμελης) διώρισεν δ Σουλτᾶνος τὸν νικητὴν τοῦ Πέτα Κιουταχῆν. Αὐτὸς συνεκέντρωσεν εἰς Ἰωάννινα μέγαν στρεπτὸν (20 χιλ.)

καὶ ἐβάδισεν ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Αἰτωλίαν; χωρὶς κανεὶς νὰ τολμήσῃ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ, κατὰ τοῦ Μεσολογγίου. Ἐφθασε τὴν 15 Ἀπριλίου καὶ ἤρχισε τὴν πολιορκίαν.

Εἰς τὸ Μεσολόγγι εἶχον συγκεντρωθῆ ὁι καλύτεροι πολεμισταὶ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν Ραζηκώτσικαν, τὸν Μακρῆν καὶ ἄλλους ἀρχηγούς, ὡς καὶ οἱ Σουλιῶται μὲ ἀρχηγοὺς τοὺς Νότην Μπότσαρην καὶ Τζαβέλλαν. Ἡσαν 4 χιλ. πολεμισταὶ καὶ 12 χιλ. γυναικόπαιδα. Ἡ ὀχύρωσις τοῦ Μεσολογγίου δὲν ἦτο καὶ πολὺ σπουδαία· τὴν εἶχον κάμει οἱ Ἑλληνες ἀμέσως μετὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν (1822) ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ μηχανικοῦ Κοκκίνη. Ἀπὸ τὴν ξηρὰν τάφρος καὶ τοῖχος χωμάτινος ὅχι πολὺ ὑψηλὸς καὶ κατὰ διαστήματα μικροὶ πύργοι, προμαχῶνες μὲ κανόνια, τὸ ὅλον 48, ὑπερήσπιζον τὴν πόλιν. Ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἐφυλάσσετο διότι τὰ νερὰ τῆς λίμνης ἥσαν ἀβαθῆ καὶ δὲν ἦδύνατο νὰ εἰσέλθῃ ὁ στόλος. Ὁπως δήποτε ὅμως εἶχον ὀχυρώσει τὰ εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν μικρὰ νησιά Κλείσοβαν καὶ Βασιλάδι.

Ο Κιουταχῆς ἤρχισεν ἰσχυρὸν βομβαρδισμὸν καὶ ἔπειτα διέταξεν ἐπίθεσιν. Ὅπεστη ὅμως πολλὰς ἀπωλείας καὶ ἀντελήφθη ὅτι δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ κυριεύσῃ τὸ Μεσολόγγι, ἀν δὲν τὸ ἀπέκλειε καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ὡστε νὰ μὴ δύναται ὁ Ἑλληνικὸς στόλος νὰ ἐφοδιάζῃ μὲ τροφὰς καὶ πολεμεφόδια τοὺς πολιορκουμένους. Ο Τουρκικὸς στόλος ἤλθεν εἰς τὸν Πατραϊκὸν κόλπον καὶ ἀπέκλεισε τὴν πόλιν. Ο ναύαρχος Χοσρέφ διέταξε νὰ κατασκευάσουν μικρὰ πλοιάρια

χωρις καρινα· με αυτα εισηλθον εις την λιμνοθάλασσαν οι Τουρκοι και έκτυπησαν τα νησάκια και την πόλιν. Εύτυχως όμως δ 'Ελλ. στόλος με τὸν Μιαούλην ἔφθασε πάλιν, ἐσκόρπισε τὸν Τουρκικὸν στόλον, ἔκαυσε τὰ μικρὰ πλοιάρια τῶν Τούρκων και ἐφωδίασε με τρόφιμα και πολεμεφόδια τοὺς πολιορκουμένους ('Ιούλιος 1825).

Οι πολιορκούμενοι τότε ἐτόλμησαν νὰ προσβάλουν τὸν Κιουταχῆν και ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη. Τοῦ ἔκαμαν μεγάλας ζημιάς και συνεννοήθησαν και με τοὺς ἔξω ὅπλαρχηγούς και μάλιστα τὸν Καραϊσκάκην, νὰ ἐπιτεθοῦν και ἀπὸ τὰ δύο μέρη κατὰ τοῦ Κιουταχῆ. Ἡρχιζε πλέον δ χειμών. Ἐλλειψις τροφίμων και ἀσθένειαι ἀπεδεκάτιζον τὸν στρατὸν τοῦ Κιουταχῆ, δ ὅποιος ἦναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ με τὸν στρατὸν του εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὅρους Ζυγοῦ Ἡ πρώτη περίοδος τῆς πολιορκίας ἐληξε με βαρείας απωλείας τῶν Τούρκων

27ον) Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου,
Β'. Περίοδος

‘Ο Σουλτᾶνος ἐζήτησε τοιε τὴν βοήθειαν τοῦ Ἰμπραήμ. ‘Ο ύπερήφανος Αἰγύπτιος ἐπέρασεν εἰς τὴν Στερεάν με 10 χιλ. στρατὸν τὸν Νοέμβριον του 1825 και ἐνόμισεν ὅτι θὰ καταλάβῃ ἀμέσως με τοὺς Αἰγυπτίους του τὸν μικρὸν ἐκεῖνον φράκτην, ὅπως περιφρονητικὰ ὠνόμασε τὸ Μεσολόγγι. Ἐπανείλημέναι όμως ἐπιθέσεις τῶν Αἰγυπτίων ἀπεκρούσθησαν με βαρυτάτας ἀπωλείας. ἐζήτησε τότε δ 'Ιμπραήμ τὴν σύμπραξιν τοῦ Κιουταχῆ. Οἱ δύο ἀρχηγοὶ ἀ-

πέκλεισαν τὸ Μεσολόγγι καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης μὲ τὸν στόλον. Ἐπεσκεύασαν τὰ ἀβαθῆ πλοιάρια καὶ ἐβομβάρδισαν καὶ ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἀπὸ θαλάσσης τὴν πόλιν. Διέταξαν τότε γενικὴν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἐπίθεσιν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἀπεκρούσθη μὲ βαρυτάτας ἀπωλείας. Διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν ὁ Μιαούλης διασπᾷ τὸν ἀποκλεισμὸν καὶ ἐφοδιάζει τοὺς πολιορκουμένους τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1826.

Οἱ πολιορκούμενοι ὅμως ὑποφέρουν πολύ· τὰ περισσότερα σπίτια ἔχουν πέσει ἀπὸ τὸν βομβαρδισμόν, μεγάλη ἔλλειψις τροφῶν καὶ ὕδατος ὑπάρχει, ἀσθενεῖαι ἀνεπτύχθησαν, πολλοὶ πολεμισταὶ ἔχουν φυευθῆ. Τὸ ἡθικόν των ὅμως εἶναι ἀξιοθαύμαστον. Ἐξηντλημένοι ἀπὸ τὸν ἀδιάκοπον πόλεμον, χλωμοὶ ἀπὸ τὰς ἀσθενείας καὶ τὴν πεῖναν ἀποκρούουν μὲ ἀγανάκτησιν τὰς περὶ παραδόσεως προτάσεις. Ὁλος ὁ κόσμος ἥρχισε νὰ ἐνδιαφέρεται καὶ νὰ παρακολουθῇ τὴν γιγάντειον αὐτὴν πάλην. Δὲν ἥσαν ἄνθρωποι, ἥσαν ἡμίθεοι. Ὁλη ἡ Ἑλλὰς μὲ ἀγωνίαν παρηκολούθει καὶ αὐτὴ τὸν ἔνδοξον ἀγῶνα τῶν ἥρώων· δὲν ἥδυνατο πλέον νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Ὁ Μιαούλης δὲν κατώρθωσε νὰ διασπάσῃ τὸν ἀποκλεισμόν. Μία εὐχὴ ἀκούεται: «Βάστα, καημένο Μεσολόγγι».

Οἱ Τουρκοαιγύπτιοι προσβάλλουν τώρα τὸ Μεσολόγγι καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Καταλαμβάνουν τὸ Βασιλάδι· ὁ ἥρωϊκὸς Σουλιώτης Κίτσος Τζαρέλλας μὲ 130 Σουλιώτας ὑπερασπίζει μέχρις ἐσχάτων τὴν Κλείσοβαν. Ἀλλὰ εἶναι φανερὸν πλέον ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ κρατηθῆ τὸ Μεσολόγγι.

‘Η ἔξοδος. ’Επ³ ούδενὶ λόγῳ ὅμως θέλουν νὰ παραδώσουν τὸ φυ₁ούριον καὶ νὰ παραδοθοῦν οἱ ύπερμαχοὶ τοῦ Μεσολογγίου. Προτιμοῦν νὰ πεθάνουν!... ’Αποφασίζουν λοιπὸν νὰ κάμουν τὴν νύκτα ἔξοδον, νὰ περάσουν δηλ. ξιφήρεις μέσα ἀπὸ τὰς Τουρκικὰς τάξεις, ἔχοντες εἰς τὸ μέσον τὰ γυναικόπαιδα, καὶ νὰ σωθοῦν, ὅσοι σωθοῦν, εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν δόπλαρχηγῶν τῆς Στερεᾶς, μὲ τοὺς ὁποίους συνεννοήθησαν νὰ κάμουν καὶ αὐτοὶ ἔφοδον πρὸς ἀντιπερισπασμόν.

Πράγματι τὴν νύκτα τῆς 10 πρὸς τὴν 11 ’Απριλίου ἡ ἔξοδος γίνεται. Οἱ ἔχθροὶ ὅμως είχον μάθει τὸ σχέδιον καὶ εἶχον καταλάβει ὅλας τὰς θέσεις. Μόνον 1300 ἄνδρες καὶ ὀλίγαι γυναικες ἐσώθησαν καὶ κατέφυγον εἰς τὰ βουνὰ τοῦ Ζυγοῦ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν ’Αμφισσαν. Οἱ ἄλλοι ὄλοι, ὅσοι δὲν ἐφονεύθησαν κατὰ τὴν ἔξοδον, ἐπανῆλθον εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ μαζὶ μὲ αὐτοὺς εἰσώρμησαν καὶ οἱ ἔχθροί. Εἰς τοὺς δρόμους, εἰς τὰ ὀχυρώματα, εἰς τὰ σπίτια ἀκόμη ἥρχισε τότε ἀγρία, ἀνισος πλέον πάλη. Οἱ Ἑλληνες, διὰ νὰ μὴ πέσουν ζῶντες εἰς χείρας τῶν ἔχθρῶν, ἀνετίνασσον εἰς τὸν ἀέρα τὰ σπίτια καὶ τοὺς προμαχῶνας καὶ ἔθαπτοντο ὑπὸ τὰ ἐρείπια. ’Ετσι ἀπέθανε μὲ πολλὰ γυναικόπαιδα καὶ ὁ γέρων πρόκριτος τοῦ Μεσολογγίου Χριστος Καψάλης.

’Επεσε τὸ Μεσολόγγι, ἀλλὰ ἡ πτῶσίς του ἰσόδυναμεῖ πρὸς μεγάλην νίκην. Εἴκοσι περίπου χιλιάδες ἐκ τῶν ἔχθρῶν ἀπωλέσθησαν κατὰ τοὺς 12 μῆνας τῆς πολιορκίας. ’Ολη ἡ Εύρωπη ώμίλει μὲ σεβασμὸν πλέον διὰ τοὺς Ἑλληνας καὶ τὴν ’Επανάστασιν.

28ον) Ὁπιδρομὴ τοῦ Ἰμπραῆμ εἰς τὴν Πελοπόννησον.
Ἐκστρατεία κατὰ τῆς Μάνης.

Ἄπὸ τὸ Μεσαλόγγι ὁ Ἰμπραῆμ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἥρχισε καὶ τώρα νὰ καταστρέψῃ καὶ νὰ δευδροτομῇ τὴν χώραν. Τοῦ Κολοκοτρώνης περιωρίσθη πάλιν εἰς τὸν κλεφτοπόλεμον.

Περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου ὁ Ἰμπραῆμ ἦθέλησε νὰ ἔκστρεψη τεύση ἐναντίον τῆς Μάνης καὶ νὰ καταστρέψῃ καὶ τὴν ἐπαρχίαν αὐτήν, τὴν ὅποιαν δὲν εἶχε «πατήσει» ἀλλά κόμη. Ἀπεφάσισε νὰ βαδίσῃ κατ’ αὐτῆς ἀπὸ τὰς Κελάμιας. Εἰς τὸν Ἀλμυρὸν ὅμως συνεκεντρώθησαν οἱ Μανιάται καὶ κατασκευάσαντες μάνδραν μικροῦ ὑψους ἀπὸ τοῦ βουνοῦ μέχρι τῆς θαλάσσης ἐπολέμησαν ἡρωϊκῶς καὶ ἔκαμαν τοὺς Αἴγυπτίους νὰ ὑποχωρήσουν μὲ πολλὰς ἀπωλείας (μάχη τῆς Βέργας).

Τότε ὁ Ἰμπραῆμ, νομίζων ότι θὰ εὕρῃ ἀνυπεράσπιστον τὴν ἄλλην Μάνην, ἐπεβίβασεν εἰς πλοῖα 2500 πολεμιστὰς καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ κέντρον τῆς Μάνης παρὰ τὸν Δηρόν. Ὅλοι οἱ πολεμισταὶ ἦσαν εἰς τὸν Ἀλμυρόν. Μόνον αἱ γυναῖκες τῶν Μανιατῶν ἦσαν ἐκεῖ ἀσχολούμεναι μὲ τὸν θερισμὸν τοῦ σίτου, καὶ οἱ γέροντες. Μόλις ἀντελήφθησαν τοὺς Αἴγυπτίους, ἔτρεξαν ὅλαι καὶ κατέλαβον τὰ ὑψώματα καὶ ἥρχισαν νὰ τοὺς κτυποῦν μὲ λίθους καὶ βράχους. Κατέφθασε καὶ ὁ Κων. Μαυρομιχάλης ὅστις μὲ 300 Μανιάτας πολεμιστὰς ἐπήγαινε πρὸς τὸν Ἀλμυρὸν καὶ τότε ὅλοι μαζί, οἱ πολεμισταὶ καὶ αἱ γυναῖκες, μὲ τὰ δρέπάνια καὶ μὲ λίθους ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Αἴγυπτίων

Καὶ ἔφύνευσάν - πάρα πολλούς. Οἱ ἄλλοι πανικό-
βλητοὶ ἔτρεξαν πρὸς τὴν παραλίαν καὶ ἐπιβιβασθέντες
εἰς τὰ πλοῖα ἀνεχώρησαν.

"Ἐτσι ἀπέτυχεν ἡ κατὰ τῆς Μάνης ἐκστρατεία
καὶ ὁ Ἰμπραήμ δὲν ἐτόλμησεν ἔκτοτε νὰ ἐνοχλήσῃ πλέον
τὴν Μάνην.

29ον) Ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν
ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ. Γεώργιος Καραϊσκάκης.

Ἡ Ἑλλὰς εύρισκεται τώρα μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ
Μεσολογγίου εἰς κρίσιμον κατάστασιν. Ἡ Πελοπόν-
νησος κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος της κατέχεται ύπο
τοῦ Ἰμπραήμ. Εἰς τὴν Στερεάν Ἐλλάδα μόνον ἡ Ἀ-
κρόπολις τῶν Ἀθηνῶν μένει εἰς χεῖρας τῶν Ἐλλήνων.
Ἄλλακαὶ αὐτὴν τὴν πολιορκεῖ (θέρος 1826) δι Κιουτα-
χῆς, ἀφοῦ μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Μεσολογγίου κατέλα-
βε καὶ ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Στερεάν Ἐλλάδα. Τὴν ὑπε-
ρασπίζει δι Γκούρας μὲν μικρὰν ἐκ 400 ἀνδρῶν φρουράν.

Εἰς τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμὴν ἔσωσε καὶ πάλιν
τὴν Ἐλλάδα ἡ φιλοπατρία καὶ ἡ αὐτοθυσία τῶν Ἐλ-
λήνων καὶ ἡ βοήθεια τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Αἱ
Εὐρωπ. Κυβερνήσεις ἀπεφάσισαν πλέον δριστικῶς νὰ
ἐπέμβουν εἰς τὸν ἀγῶνα μεταξὺ Ἐλλήνων καὶ Τούρ-
κων, οἱ δὲ φιλελληνικοὶ σύλλογοι ἐβοήθησαν καὶ τότε
χρηματικῶς τὴν Ἐλλάδα. Ὁ στόλος δι ἐλληνικὸς μὲ
τὸν Μιαούλην ἐφοδιασθεὶς κατώρθωσε νὰ καταδιώ-
ξῃ τὸν Χοσρέφ μέχρι τοῦ Ἐλλησπόντου.

Τότε ἀκριβῶς (ἄνοιξιν 1826) εἶχε συνέλθει εἰς Ἐ-
πίδαυρον η Τρίτη Ἐθνοσυνέλευσις. Μόλις ἐγνώσθη

Γεώργιος Καραϊσκάκης

ἡ ἀλωσίς τοῦ Μεσολογγίου, παρητήθη ἡ Κυβέρνησις
Κουντουριώτου, ὅλα τὰ κόμματα ἦντοσαν καὶ
γινε Κυβέρνησις μὲν Πρόεδρον τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην.
Ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ ὑπερασπίσῃ πάση θυ-
σίᾳ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, διότι ἀπὸ τὴν
Εὐρώπην εἶχεν ὑποδείξεις ὅτι μόνον ὅσαι ἐπαρχίαι

τῆς Ἑλλάδος εύρεθοῦν ἐλεύθεραι θὰ ἀπέκτων τὴν
ἀνεξαρτησίαν τῶν.

Διώρισε τότε ἡ Κυβέρνησις Ἀρχιστράτηγον τῆς
Στερεᾶς τὸν Γεώργιον Καραϊσκάκην καὶ ὥρισε τὴν
Ἐλευσῖνα ὡς τόπον συγκεντρώσεως τῶν Ἑλλήνων.
Ἐκεī μετέβη ὁ Καραϊσκάκης, ὁ ὀπλαρχηγὸς τῆς Εύ-
βοίας Κριεζώτης καὶ ὁ φιλέλλην γάλλος Συν)χης Κά-
ρολος Φαβιέρος μὲ τὸ σῶμα τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ
(800 ἄνδρας), τὸ ὅποιον ὁ ἴδιος εἶχεν ὀργανώσει καὶ
ἐγύμναζε κατὰ τὸ Εύρωπαϊκὸν σύστημα.

Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης ἐγεννήθη τὸ 1780 εἰς
τὸ Μαυρομάτι τῆς Καρδίτσης. Ἡ μήτηρ του κατή-
γετο ἀπὸ τὴν Σκουληκαριάν τῆς Ἀρτης. Ἀπὸ νεαρᾶς
ἡλικίας διεκρίνετο διὰ τὸ ἀτίθασσον τοῦ χαρακτῆρός
του. Νεαρώτατος εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλῆ
Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ὅπως καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἑλ-
ληνες. Ἐτιμωρήθη ὑπ' αὐτοῦ πολλάκις διὰ τὸν χα-
ρακτῆρά του, ἔφυγε καὶ ἔζησεν ἐπὶ πολλὰ χρόνια ὡς
κλέφτης, ὅπως ὁ Κοτσαντώνης. Ἐπανῆλθε τὸ 1808
εἰς τὸν Ἀλῆν καὶ ἔμεινε μαζί του μέχρι τοῦ 1820 ὀλί-
γον πρὸ τῆς καταστροφῆς του. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς
Ἐπαναστάσεως μετέσχε μετὰ τῶν ἄλλων ὀπλαρχη-
ῶν εἰς τὰς πρώτας συμπλοκὰς καὶ ἐπληγώθη μά-
λιστα εἰς τὴν μάχην παρὰ τὸ Κομπότι. Ἡ δρᾶσίς
του μέχρι τοῦ 1826 δὲν ἦτο μεγάλη, διὰ τὸ βίαιον
καὶ ἀνώμαλον τοῦ χαρακτῆρός του. Ὁλοι ὅμως
ἀνεγνώριζον τὴν ἀξίαν του καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὴν
πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου ἡ Κυβέρνησις τὸν διώρι-
σεν Ἀρχιστράτηγον.

‘Η Ἀκρόπολις ἐκινδύνευει’ δὲ Γκούρας ἔφονεύθη μίαν νύκτα καὶ ἡ φρουρὰ ἐμεινεν ἄνευ ἀρχηγοῦ. Τότε ὁ Κριεζώτης κατώρθωσε διὰ μέσου τῶν Τουρκικῶν γραμμῶν νὰ εἰσέλθῃ μὲ 300 ἄνδρας εἰς τὴν Ἀκρόπολιν (Οκτώβριον 1826). Ὁλίγον ἀργότερα δὲ (Δεκέμβριον 1826) καὶ ὁ Φαβιέρος εἰσέρχεται εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ φέρει εἰς τοὺς πολιορκουμένους πολεμεφόδια. Οἱ πολιορκούμενοι ἔλαβον θάρρος. Ὁ Κιουταχῆ κατασκευάζει ὑπονόμους, διὰ νὰ ἀνατινάξῃ τὴν Ἀκρόπολιν μὲ πυρίτιδα, ἀλλὰ ἀποτυγχάνει, ὅπως ἀποτυγχάνουν καὶ ὅλαι αἱ ἐπιθέσεις τοῦ στρατοῦ του.

30ὸν) Τὸ πολεμικὸν σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη.

‘Ο Ἀρχιστράτηγος τῆς Στερεάς Καραϊσκάκης φαρμόζει πρὸς σωτηρίαν τῆς Ἀκροπόλεως πολὺ εὐφυὲς σχέδιον. Γνωρίζει δτὶ δὲν δύναται νὰ νικήσῃ τὸν Κιουταχῆν εἰς μάχην ἐκ παρατάξεως. Ἀποφασίζει λοιπὸν νὰ καταλάβῃ ὅλας τὰς ἐπικαίρους θέσεις εἰς τὴν Βοιωτίαν ἀπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ μέχρι τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου καὶ ἔτσι νὰ ἀποκόψῃ τὴν ἐπικοινωνίαν τοῦ Κιουταχῆ μὲ τὴν Λαμίαν καὶ Λάρισαν. Ὁ Κιουταχῆς, μὴ δυνάμενος νὰ λάβῃ ἐνισχύσεις, τροφὰς καὶ πολεμεφόδια, θὰ ἥναγκάζετο νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐξεστράτευσε λοιπὸν ὁ Καραϊσκάκης πρὸς τὴν Βοιωτίαν, διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιόν του.

‘Ο Κιουταχῆς εἶδε τὸν κίνδυνον ποὺ διατρέχει καὶ ἔστειλε στρατιωτικὰ σώματα, δὲ Καραϊσκάκης ὅμως Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ξενίκησεν ἐπανειλημμένως. Ἡ σπουδαιοτέρα δὲ νίκη του ἦτο ἡ παντελής καταστροφὴ ἑνὸς σώματος Ἀλβανῶν ἐκ 2500 ἀνδρῶν παρὰ τὴν Ἀράχωβαν τῆς Βοιωτίας· τὸ σῶμα τοῦτο ὑπὸ τὸν Μουστάμπετην ἔσπευσεν ἀπὸ τὴν Λεβάδειαν νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀράχωβαν, διὰ νὰ σώσῃ τοὺς ἐν Ἀμφίσσῃ Τούρκους. Ἐκεῖ ὅμως τοὺς ἀπέκλεισεν ὁ Καραϊσκάκης. Ἐπανειλημμένως ἐπεχείρησαν οἱ Τούρκοι νὰ διασπάσουν τὸν ἀποκλεισμόν, ἀλλ’ ἀπέτυχον. Τὴν νύκτα τῆς 23–24 Νοεμβρίου οἱ Τούρκοι ἔκαμον ἐξόρμησιν, διὰ νὰ διαφύγουν, ἀλλ’ ἀπεδεκατίσθησαν. Ἡ μάχη ἐξηκολούθησε καὶ τὴν ἡμέραν (24 Νοεμβρίου) καὶ οἱ Τούρκοι ἐξ ὀλοκλήρου σχεδὸν ἐφογεύθησαν, οἱ ὀλίγοι δὲ διασωθέντες ἀπέθανον καὶ αὐτοὶ ἐκ τῶν κακουχιῶν καὶ τῆς πείνης, διασκορπισθέντες εἰς τὰς φάραγγας τοῦ Παρνασσοῦ. Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη φονικὴ νὺξ τῆς Ἀραχώβης. Ἡ νίκη τῆς Ἀραχώβης ἐωρτάσθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα μὲ πολὺν ἐνθουσιασμόν.

Ο Κιουταχῆς ὅμως δὲν ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν καὶ ἡ θέσις τῶν πολιορκουμένων ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἐγίνετο πάλιν δύσκολος.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1827 συνῆλθεν εἰς Τροιζῆνα ἡ Δ' Ἐθνοσυνέλευσις, ἡ ὅποια ἐξέλεξε Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος τὸν I. Καποδίστριαν καὶ διώρισεν Ἀρχιστράτηγον μὲν τοῦ στρατοῦ τὸν Τζώρτζ, ναύαρχον δὲ τὸν Κόχραν, Ἀγγλους φιλέλληνας καὶ τοὺς δύο. Οὕτε ὁ Μιαούλης οὔτε ὁ Καραϊσκάκης παρεπονέθησαν, ἀλλὰ ὑπήκουον προθύμως εἰς τοὺς ξένους ἀρχηγούς. Ο Τζώρτζ καὶ ὁ Κόχραν ἀπεφάσισαν τότε νὰ ἐ-

πιτεθοῦν κατὰ τοῦ Κιουταχῆ. Κατέλαβον λοιπὸν τὸ Κερατσίνι παρὰ τὸν Πειραιᾶ, διὰ νὰ ἐτοιμάσουν τὴν ἐπίθεσιν. Ὁ Καραϊσκάκης ἐπέμενεν εἰς τὸ σχέδιόν του περὶ ἀποκλεισμοῦ τοῦ Κιουταχῆ ἐντὸς τῆς Ἀττικῆς· ύπεχώρησεν δμως ἐνώπιον τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Ἀρχιστρατήγου καὶ ἐπέτυχε μόνον νὰ δεχθοῦν νὰ γίνῃ αἱφνιδίως ἢ ἐπίθεσις ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη.

31ον) Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη. Ἡ παρὰ τὸ Φάληρον¹ καταστροφή. Παράδοσις τῆς Ἀκροπόλεως.

‘Ημέρα τῆς ἐπιθέσεως εἶχεν δρισθῆ ἢ 23 Ἀπριλίου.² Οἱ στρατιῶται εἶχον διαταχθῆ νὰ εἴναι ἡσυχοι τὴν παραμονὴν τῆς ἐπιθέσεως καὶ νὰ μὴ ἀνταλλάξουν οὔτε ἔνα πυροβολισμὸν μὲ τοὺς Τούρκους. Τὴν αὐγὴν δμως τῆς 22 Ἀπριλίου ὁ Καραϊσκάκης ἤκουσεν εἰς τὰς πρὸς τὸ Φάληρον προφυλακὰς πυροβολισμούς. Ἔσπευσεν ἀμέσως ἔφιππος νὰ προλάβῃ τὴν συμπλοκήν. Μία σφαῖρα τὸν ἐπλήγωσε θανασίμως εἰς τὴν κοιλίαν καὶ μεταφερθεὶς εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Κόχραν ἀπέθανε. Ὁ νεκρός του ἐτάφη ἐν μέσῳ γενικοῦ πένθους εἰς Σαλαμῖνα.

‘Η ἐπίθεσις διαβληθεῖσα ἔγινε τὴν πρωίαν³ 24 Ἀπριλίου. Οἱ ξένοι ἀρχηγοί ὡδήγησαν τοὺς Ἕλληνας εἰς βεβαίαν καταστροφήν. Ἡ ἀπόβασις εἰς τὸ Φάληρον δὲν ἔγινεν ἐγκαίρως καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπροχώρει μὲ ἀταξίαν. Ὁ Κιουταχῆς ἀντελήφθη τὰ λάθη τῶν ἀρχηγῶν καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν Ἑλλήνων μὲ ὅλον του τὸν στρατόν. Τὸ μικρὸν σῶμα τῶν τακτικῶν ἐπολεμήσε μὲ ἡρωϊσμόν, ἀλλὰ ύπεκυψε πρόφητοιοθήκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τῶν πολυαρίθμων ἔχθρῶν. Τὸ ἵππικὸν τοῦ Κιουταχῆ
διεσκόρπισε τὸν ἄλλον στρατόν. Πολλοὶ ἐρρίφησαν
εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Φαλήρου καὶ ἐπνίγησαν. Πε-
ρισσότεροι τῶν 1500 ἐφονεύθησαν, μεταξὺ τῶν δ-
ποίων πολλοὶ ἀνδρεῖοι διπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς καὶ
Σουλιῶται, ὁ Φωτομάρας, ὁ Τζαβέλλας, ὁ Βέϊκος κ.ἄ.
Μεγαλυτέραν καταστροφὴν δὲν εἶχον ὑποστῆ οἱ "Ελ-
ληνες ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐπαναστάσεως.

"Η Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἦτο δυνατὸν πλέον
νὰ κρατηθῇ. Οἱ πολιορκούμενοι παρέδωσαν τὸ φρού-
ριον κατόπιν συμφωνίας εἰς τὸν Κιουταχῆν, ὁ ὅποιος
ἐτήρησε πιστῶς αὐτήν. "Αφησε δηλ. ἐλευθέρους τοὺς
πολιορκουμένους νὰ φύγουν (Μάϊος 1827).

32ον) Ἡ ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων:

Ἡ ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχία.

Μετὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἀκροπόλεως δλόκληρος
ἡ Στερεὰ εἶναι πλέον εἰς χεῖρας τοῦ Κιουταχῆ. Εἰς
τὴν Πελοπόννησον μόνον εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ τὰ
νησιὰ διατηρεῖται ἡ Ἐπανάστασις.

Τὴν κρίσιμον ὅμως αὐτὴν στιγμὴν ἔσωσε τὴν
Ἐλλάδα ἡ ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων. Ἡ
Λαγγία δηλ., ἡ Ρωσία καὶ ἡ Γαλλία ὑπέγραψαν τὸν
Ιούλιον 1827 συμφωνίαν (Ιούλιανὴ σύμ-
βασις Λονδίνου), κατὰ τὴν ὅποιαν ἀνεγνω-
ρίζετο ἡ Ἐλλὰς αὐτόνομος ὑπὸ τὴν ἀπλῆν
ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου. Αἱ Δυνάμεις ἀνελάμ-
βανον νὰ ὑποχρεώσουν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς "Ελ-
ληνας νὰ δεχθοῦν τὴν συμφωνίαν. Καὶ οἱ μὲν Ἐλληνες

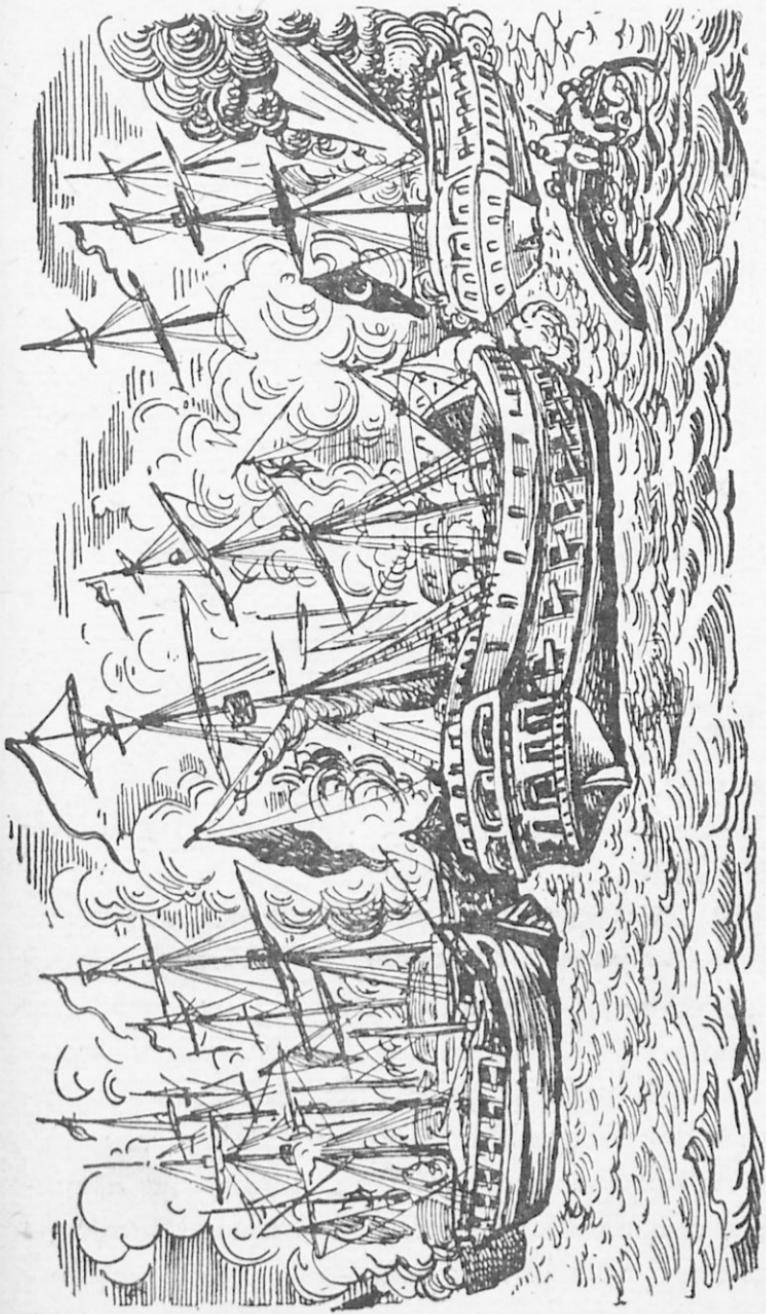
ἔδειχθησαν τὴν συμφωνίαν αὐτήν. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἥθελον νὰ δεχθοῦν. Τούναντίον ὁ Σουλτᾶνος διέταξε τὸν Ἰμπραήμ νὰ συνεχίσῃ τὴν καταστροφὴν τῆς Πελοποννήσου.

Αἱ Δυνάμεις ὅμως ἔστειλαν μέρος τοῦ στόλου των, διὰ νὰ ἀναγκάσουν τοὺς Τούρκους νὰ δεχθοῦν τὴν Ἰουλιανὴν Σύμβασιν. Ναύαρχος τῶν Ἀγγλων ἦτο ὁ Κόδριγκτων μὲ 11 πλοῖα, τῶν Γάλλων ὁ Δεριγγὺ μὲ 7 πλοῖα καὶ τῶν Ρώσων ὁ Ἐϋντεν μὲ 8 πλοῖα. Οἱ ναύαρχοι παρήγγειλαν εἰς τὸν Ἰμπραήμ νὰ διακόψῃ τὰς ἔχθροπραξίας. ‘Ο Ἰμπραήμ ὑπεσχέθη, ἀλλὰ δὲν ἐτήρησε τὸν λόγον του. Τότε ὁ στόλος τῶν Δυνάμεων εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Πύλου, ἐπου εἶχε συγκεντρωθῆ ὁ Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος. Οἱ Τοῦρκοι ἐπυροβόλησαν μίσην Ἀγγλικὴν λέμβον καὶ ἡ ναυμαχία ἤρχισεν. Ἐντὸς δλίγων ὥρων τὰ 26 πλοῖα τῶν Δυνάμεων κατέστρεψαν τὰ 82 πλοῖα τοῦ Ἰμπραήμ. Τὰ ναυάγια ἐκάλυψαν τὴν θάλασσαν τῆς Πύλου. Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος δὲν ὑπῆρχε πλέον. Αὕτη εἶναι ἡ περίφημος ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχία (8/20 Ὁκτωβρίου 1827), ἡ ὃποια ἔσωσε τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἔδωσε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς Ἑλληνας.

33ον) Ἀνεξαρτησία τες Ἑλλάδος.

‘Η Τουρκία ἔμεινεν ἄνευ στόλου. ‘Η θέσις τοῦ Ἰμπραήμ εἶναι πλέον δύσκολος εἰς τὴν πελοπόννησον, ἀφοῦ δὲν δύναται νὰ λάβῃ ἐνισχύσεις ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον.

Παρ’ ὅλα ταῦτα ὅμως ὁ Σουλτᾶνος ἀρνεῖται νὰ

Ἡ ἐν Ναυαρίνῳ Ναυαγία.

ἀναγνωρίση τὴν Ἰουλιανὴν Σύμβασιν. Τότε αἱ Δυνάμεις διέταξαν τοὺς Πρεσβευτάς των νὰ φεύγουν ἀπὸ τὴν Κων(τική) πολιν καὶ ἡ Ρωσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας (Απρίλιος 1828). Μετ' ὀλίγον ἡ Γαλλία στέλλει εἰς τὴν Πελοπόννησον τὸν στρατηγὸν Μαιζῶνα μὲ 14 χιλιάδας στρατόν, διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Ἰμπραήμ (Αὔγουστος 1828). Ὁ Ἰμπραήμ ὅμως εἶχε φύγει κατόπιν συμφωνίας. "Ολα τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Καὶ εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα οἱ "Ἑλληνες κατέλαβον πάλιν ὅλην τὴν χώραν, ὁ δὲ τελευταῖος τουρκικὸς στρατὸς ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ Δημ. Ὅψηλάντου εἰς τὴν Πέτραν τῆς Βοιωτίας (Σεπτέμβριος 1829). Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ρῶσοι ἐνίκησαν ἐπανειλημμένως τοὺς Τούρκους καὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Ἀδριανούπολεως. Ὁ Σουλτᾶνος ὑπεχρεώθη νὰ ὑπογράψῃ συνθήκην, (Σεπτέμβριος 1829) μὲ τὸν ὄρον ὅτι θὰ σεβασθῇ τὴν ἀπόφασιν τῶν Δυνάμεων περὶ τῆς τύχης τῆς Ἑλλάδος, οἵασδήποτε καὶ ἂν εἴναι.

Τότε αἱ τρεῖς προστάτριαι Δυνάμεις ὑπέγραψαν (1830) εἰς Λονδίνον πρωτόκολλον, διὰ τοῦ ὅποιου ἡ Ἑλλὰς ἀνεγνωρίζετο Κράτος ἀνεξάρτητον ἀπὸ τοῦ Σουλτάνου. Ἀργότερα δὲ (1832) δι' ἄλλου πρωτοκόλλου ἀνεκήρυξαν τὴν Ἑλλάδα Βασίλειον μὲ κληρονομικὸν Βασιλέα καὶ ὡς τοιοῦτον ἔξελεξαν τὸν δευτερότοκον υἱὸν τοῦ φιλέλληνος Βασιλέως τῆς Βασαρίας Λουδοβίκου Ὀθωνα. Τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον περιελάμβανε τὰς νοτίως τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ Παγασητικοῦ κόλπου χώρας, ἐκ τῶν νήσων δὲ τὴν Εύ-

*Ιωάννης Καποδίστριας

βοιαν μόνον καὶ τὰς Κυκλαδας. Ἡ Κρήτη, ἡ Σάμος, ἡ Χίος ἔμενον εἰς τοὺς Τούρκους, αἱ δὲ Ἰόνιοι νῆσοι εἰς τὴν Ἀγγλικὴν κατοχήν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπὸ τοῦ 1828 μέχρι τοῦ 1831 ἡ Ἑλ-

λάς ἐκυβερνήθη ἀπὸ τὸν I. Καποδίστριαν, τὸν ὅποιον ἔξέλεξε Κυβερνήτην ἡ Δ' Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Τροιζῆνος καὶ ἐδέχθησαν τὴν ἐκλογήν του αἱ Δυνάμεις.

34ον) Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Καποδιστρίου;

Ο Ἰωάννης Καποδίστριας ἔξελέγη Κυβερνήτης τὸν Μάρτιον τοῦ 1827. Ἐφθασεν εἰς τὸ Ναύπλιον τὸν Ἱανουάριον τοῦ 1828 καὶ ἔγινε δεκτὸς ἀπὸ ὄλους μὲν μεγάλην χαράν. Μετέβη ἐπειτα εἰς Αἴγιναν, ἡ ὅποια ἦτο τότε πρωτεύουσα.

Ἡ Ἑλλὰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εύρισκετο εἰς πολὺ κακὴν κατάστασιν. Τὰ χωρία ἦσαν ἐρημωμένα καὶ οἱ ἄγροι κατεστραμμένοι. Καμμία τάξις δὲν ὑπῆρχε. Οἱ πολεμισταὶ καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν ὑπέφερον. Καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἰμπραήμ ἀσφάλεια δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεάν. Ο καθεὶς ἐκαμνεν ὅτι ἥθελεν. Εἰς τὴν θάλασσαν εἶχεν ἀναπτυχθῆν ἡ πειρατεία καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἀσφάλεια διὰ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα.

Προσεπάθησε λοιπὸν ὁ Καποδίστριας νὰ ἐπιβάλῃ κάποιαν τάξιν. Κατεπολέμησεν ἐπιτυχῶς τὴν πειρατείαν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ὡργάνωσε τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τῆς ξηρᾶς. Ἰδρυσε στρατιωτικὴν καὶ ναυτικὴν σχολὴν ἀξιωματικῶν. Ὁργάνωσε τὴν ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίον καὶ προσεπάθησε νὰ κατασκευάσῃ ὁδούς. Ἐπρόσεξε πολὺ τὴν γεωργίαν. Ἰδρυσε τὴν Γεωργικὴν σχολὴν τῆς Τίρυνθος. Ἐπ' αὐτοῦ εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ καλλιέργεια τῶν γεωμήλων (πατάτες). Ἰδρυσε σχολεία καὶ Διδασκαλεῖον, Βιβλιο-

Θήκην καὶ Μουσεῖον. Ἰδρυσεν ἐπίσης Ὁρφανοτροφεῖον ἐν Αἰγίνῃ, ὅπου εῦρον καταφύγιον 500 ἑλληνόπαιδες. Ἰδιαιτέραν προσοχὴν ἔδωκεν εἰς τὴν Δικαιοσύνην. Ἐθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν τοὺς παλαιοὺς Βυζαντινοὺς νότους συμπληρώσας αὐτούς. Ἰδρυσε Δικαστήρια, εἰς μὰ ὄποια διώρισε μορφωμένους Ἑλληνας ὡς δικαστάς. Ἡθελεν ὅλοι νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς νόμους τοῦ Κράτους. Ἐπίστευεν ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔπρεπε νὰ διοικηθῇ ἀπολυταρχικῶς, διὰ νὰ προοδεύσῃ. Διὰ τοῦτο διέλυσε τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν, ποὺ τὸν ἔξέλεξε, καὶ διώρισεν Ὅμηρούς—γραμματεῖς τοὺς ὠνόμασε—αὐτοὺς ποὺ ἐκεῖνος ἤθελε. Ἀπέκλεισεν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν ὅλους σχεδὸν τοὺς κυβερνήσαντας τὸν τόπον κατὰ τὴν Ἑπανάστασιν.

Πολλοὶ ὅμως πρόκριτοι δυσηρεστήθησαν διὰ τοῦτο· οἱ Ὅμηροι μάλιστα καὶ ὁ Μαυρομιχάλης ἔξηγέρθησαν ἐναντίον του. Ὁ Καποδίστριας τότε ἔλαβεν αὐστηρὰ μέτρα. Τὸν ἴδιον τὸν Πετρόμπεην ἐφυλάκισεν εἰς τὸ Ναύπλιον. Τοῦτο ἔθεωρησαν μεγάλην προσβολὴν οἱ Μαυρομιχαλαῖοι καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπεη Κωνσταντίνος καὶ ὁ υἱός του Γεώργιος ἐδολοφόνησαν τὸν Καποδίστριαν τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1831, καθ' ἥν στιγμὴν εἰσήρχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγ. Σπυρίδωνος.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Η ΕΛΛΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΑ

1ον) Βασιλεία τοῦ "Οθωνος (1833—1862).

"Από τοῦ θανάτου τοῦ Καποδιστρίου μέχρι τῆς ἀφίξεως τοῦ "Οθωνος ἀναρχία μεγάλη ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. "Ἐφθασεν εἰς τὸ Ναύπλιον ὁ "Οθωνὸς τὸν Ιανουάριον τοῦ 1833 καὶ ἔγινε δεκτὸς μὲν δάκρυα χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ. "Ολοι, στρατιωτικοί καὶ πρόκριτοι, ὅρκίζονται πιστιν καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὸν πρῶτον βασιλέα τῆς Ἐλευθέρας Ἑλλάδος.

"Ο "Οθων ἦτο ἀνήλικος καὶ ἐκυβέρνησεν ἐπὶ δύο ἔτη τὴν Ἑλλάδα Ἀντιβασιλεία ἀπὸ τρεῖς Βαυαρούς; οἱ ὅποιοι εἶχον ἔλθει μαζί του. Ζένοι αὐτοί, μὴ γνωρίζοντες τοὺς "Ελληνας καὶ τὸν χαρακτῆρα των, ἐπροκάλεσαν πολλὰς δυσαρεσκείας· ἔκαμαν πολλὰ σφάλματα· καὶ τὸν ἴδιον τὸν Κολοκοτρώνην εἰσήγαγον εἰς δίκην. "Ἐβαλαν ὅμως κάποιαν τάξιν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὡργάνωσαν καλὰ τὴν διοίκησιν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὸν στρατόν. Μετέφεραν τὴν πρωτεύουσαν τὸν Κράτους εἰς τὰς Ἀθήνας (1835) καὶ ἐκεῖ ἀνέλαβε πλέον αὐτοπροσώπως ὁ "Οθων τὴν βασιλείαν.

"Ἐκυβέρνα ὁ "Οθων ἀπολυταρχικῶς, διετήρησε δὲ ὡς συμβούλους του καὶ Βαυαρούς. Οἱ "Ελληνες ὅμως ἥθελον νὰ ἐκλέγῃ ὁ λαὸς τὴν Κυβέρνησίν του· ἥθελον

Οθων

δηλ. πολιτικάς έλευθερίας. Ὁ Επειδὴ δὲ ὁ "Οθων καὶ οἱ σύμβουλοί του ἐγίνοντο ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἀπολυταρχικώτεροι, διὰ τοῦτο ἡ Ἐπανάστασις τοῦ Λαοῦ καὶ τοῦ Στρατοῦ τῆς 3ης Σ)βρίου 1843 ἤναγκασε τὸν "Οθωνα νὰ παραχωρήσῃ Σύνταγμα εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁπό τότε δέ ὁ "Οθων ἐκυβέρνα ὡς Συνταγματικός Βασιλεύς.

Ὕματα δέ ὁ "Οθων πολὺ τὴν Ἑλλάδα. Μὲ τὴν σύζυγόν του Ἀμαλίαν ἔταξαν ὡς σκοπὸν τοῦ βίου των

'Αμαλία.

τὴν πραγματοποίησιν τῆς Μεγάλης Ἰδέας·
τὴν ἀπελευθέρωσιν δηλ. ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ τὴν ἕδρυσιν ἐνὸς νέου Ἑλλην. Κράτους μὲ πρωτεύουσα τὴν Κων)πολιν. Τὰ Εύρωπαικὰ ὅμως Κράτη

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

εῖχον συμφέρον νὰ μὴ διαλυθῇ ἡ Τουρκία. Καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον (1853–56) ἐκινήθη καὶ ἡ Ἑλλὰς κατὰ τῆς Τουρκίας, ἡ ὁποία ἐπολέμει μὲ τὴν Ρωσίαν, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία κατέλαβον μὲ τὸν στόλον τῶν τὸν Πειραιᾶ καὶ ἡνάγκασαν τὸν Ὁθωνα νὰ μὴ πολεμήσῃ κατὰ τῆς Τουρκίας.

‘Ο Ὁθων κατὰ τὴν 30ετῆ βασιλείαν του δὲν κατώρθωσε νὰ ἀπελευθερώσῃ καμμίαν Ἑλληνικὴν χώραν. ‘Ο τρόπος δὲ τῆς διοικήσεώς του ἐπροκάλει πολλὰς δυσαρεσκείας. Ἀνεμιγνύετο εἰς τὰς ἐκλογὰς καὶ ὑπεστήριζεν ὥρισμένους πολιτικούς, ἔκλινε δὲ πάντοτε πρὸς τὴν Ἀπολυταρχίαν. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀθηναϊκὸς λαὸς ἐπανεστάτησε τὸν Ὁκτώβριον τοῦ 1862 καὶ ἔξεθρόνισε τὸν Ὁθωνα.

Ἐγιναν τότε ταραχαὶ καὶ μόλις τὸ ἐπόμενον ἔτος ἡσύχασεν ἡ Ἑλλάς, ὅταν ἔξελέγη βασιλεὺς ὁ υἱὸς τοῦ Βασιλέως τῆς Δανίας Γεώργιος.

2ον) Βασιλεία Γεωργίου Α' (1863–1913).

‘Ο Γεώργιος ἔφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1864 καὶ αἱ ταραχαὶ καὶ στάσεις ἔπαυσαν. ‘Ο Γεώργιος ἐτήρει πιστῶς τὸ Σύνταγμα καὶ οἱ Νόμοι τοῦ Κράτους ἐφηρμόζοντο αύστηρῶς. Μεγάλοι πολιτικοὶ ἀνδρες κατὰ τὴν πρώτην 25ετίαν τῆς βασιλείας του ἀνεδείχθησαν ὁ Ἀλέξανδρος Κουμουνδούρος καὶ μάλιστα ὁ Χαρίλαος Τρικούπης.

‘Επὶ τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου ἔγιναν μεγάλα γεγονότα καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐμεγάλωσε. Ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκλογὴν του ὡς Βασιλέως ἡ Ἀγγλία παρεχώρησεν

[εώργιος Α']

εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς Ἰονίους νήσους. Ὁλίγον ἀργότερα, μετὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον (1877–78), αἱ Δυνάμεις ἡνάγκασαν τὴν Τουρκίαν νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Θεσσαλίαν καὶ μέρος τῆς Ἡπείρου (σημερινὸν νομὸν Ἀρτης). Ἡ ἀπόφασις ἐλήφθη εἰς τὸ Βερολίνειον Συνέδριον (1878), ἡ δὲ κατάληψις τῶν χωρῶν τούτων ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐπραγματοποιήθη τὸ 1881

Κατὰ τὸ 1897 ἡ Ἑλλὰς ἦξεν αἰτίας τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας. Ἐπειδὴ δύμως δὲ Ἑλλην. στρατὸς καὶ πολὺ μικρότερος ἦτο τοῦ Τουρκικοῦ καὶ ἀνοργάνωτος, ἐνίκηθη καὶ οἱ Τούρκοι ἔφθασαν μέχρι Δομοκοῦ. Ἐπενέβησαν τότε αἱ Δυνάμεις, ἔγινεν εἰρήνη καὶ οἱ Τούρκοι ἔφυγον πάλιν ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν.

Ἡ Ἑλλὰς ἀντελήθη διτὶ δὲν δύναται μόνη τῆς νὰ ἀντιμετωπίσῃ εἰς πόλεμον τὴν Τουρκίαν καὶ διτὶ, διὰ νὰ κατορθώσῃ τοῦτο, ἐπρεπε νὰ διοργανώσῃ καλὰ τὸν στρατὸν τῆς καὶ τὸν στόλον τῆς καὶ νὰ ἀναπτύξῃ τὰ οἰκονομικά τῆς.

Ἡ Κρήτη. Ἡ Κρήτη δὲν ἔπαισε νὰ ζητῇ τὴν ἔνωσιν μὲ τὴν ἄλλην ἐλευθέραν Ἑλλάδα. Ἐκαμνε συνὰ ἐπαναστάσεις κατὰ τῶν Τούρκων. Ἡ σπουδαιοτέρα εἶναι τοῦ 1866—68, κατὰ τὴν διοίαν οἱ Κρῆτες ἔδειξαν μέγαν ἡρωϊσμὸν καὶ αὐτοθυσίαν. Εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀρκαδίου (Νοέμβριος 1866) δὲ ἡγούμενος Γαβριὴλ καὶ οἱ πολιορκούμενοι ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν πύριτιδα καὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα μὲ τοὺς εἰσορμήσαντας Τούρκους ἐπανέλαβον δηλ. τὴν θύσίαν τοῦ Καψάλη εἰς τὸ Μεσολόγγι. Ὁ Σουλτάνος ἤναγκάσθη νὰ δώσῃ αὐτοδιοίκησιν. Κατὰ τὸ 1896 πάλιν ἐπανεστάτησεν ἡ Κρήτη καὶ ἐπέτυχε μεσολαβήσει τῶν Δυνάμεων αὐτονομίαν. Ὅπατος ἄρμοστὴς Κρήτης διωρίσθη δὲ Βασιλόπατις Γεώργιος, τὸν διεδέχθη δὲ ὁ Ἀλ. Ζαΐμης. Κατὰ τὸ 1912 ἐπετεύχθη τέλος ἡ ἔνωσις τῆς Κρήτης μετὰ τῆς Μητρός Ἑλλάδος.

Τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ

19ου αἰῶνος καὶ ἑξῆς εἶχον ἀποσπασθῆ τῆς Τουρκίας τὰ πρὸς Βορρᾶν τῆς Μακεδονίας ἐδάφη τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου καὶ εἶχον ἀποτελέσει ἴδιαίτερα κράτη Χριστιανικά, τὴν Σερβίαν, Βουλγαρίαν καὶ Ρουμανίαν. Ἀνεξάρτητον ἐπίσης Κράτος εἶχεν ἀποτελέσει μία μικρὰ πρὸς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος περιοχὴ μὲ τὸ ὄνομα Μαυροβούνιον.

Ἄπὸ τοῦ ἔτους 1885 περίπου πρὸ πάντων ἡ Βουλγαρία ὑποστηριζομένη ὑπὸ τῆς Ρωσίας, ἥρχισε νὰ διεκδικῇ τὴν Μακεδονίαν. Ἐσχηματίσθησαν ἀνταρτικὰ σώματα Βουλγάρων τῶν λεγομένων «Κομιτατζήδων», τὰ ὅποια περιήρχοντο τὰ χωρία τῆς Μακεδονίας καὶ τρομοκρατοῦντα τοὺς κατοίκους ἐζήτουν νὰ τοὺς κάμουν διὰ τῆς βίας Βουλγάρους. Οἱ περισσότεροι ὅμως κάτοικοι τῆς Μακεδονίας ἦσαν Ἑλληνες καὶ παρὰ τὰς πιέσεις δὲν ἥθελον νὰ γίνουν Βούλγαροι. Ἡναγκάζοντο πολλάκις νὰ ἀμύνωνται κατὰ τῶν κομιτατζήδων διὰ τῶν ὅπλων.

Καὶ ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς ἀντελήφθη τὸν κίνδυνον τοῦ ἐκβουλγαρισμοῦ τῆς Μακεδονίας. Ἡρχισαν λοιπόν, τῇ ἀνοχῇ καὶ τοῦ ἐπισήμου Κράτους, νὰ σχηματίζωνται ἀνταρτικὰ Ἑλληνικὰ σώματα, οἱ Μακεδονομάχοι. Οὗτοι εἰσερχόμενοι εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ὑποστηριζόμενοι ἀπὸ τοὺς Ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς ἐπολέμουν κατὰ τῶν Κομιτατζήδων καὶ ἐπροστάτευον τοὺς Ἑλληνας. Οὕτω δὲ διετηρήθη ἡ Ἑλληνικότης τῆς Μακεδονίας. Ἡ ζωηροτέρα κίνησις τῶν σωμάτων τούτων εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐγένετο κατὰ τὰ ἔτη 1904—1908

‘Η ἐπανάστασις εἰς τὸ Γουδὶ. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1897 ἀπεδείχθη ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶχε στρατὸν ὡργανωμένον καλὰ καὶ ὅτι ἡ διοίκησις τοῦ Κράτους δὲν ἦτο ἐπίσης καλή. Ἐξηκολούθησεν ἡ αὐτὴ κατάστασις ἐπὶ πολλὰ ἔτη. ‘Η Ἑλλὰς ύφιστατο πολλὰς ταπεινώσεις εἰς τὰς σχέσεις πρὸς τὰ ξένα Κράτη λόγω τῆς κακῆς καταστάσεως τῶν οἰκονομικῶν, τοῦ στρατοῦ καὶ ἐν γένει τῆς κακοδιοικήσεως. ‘Η δυσφορία ὅλων καὶ μάλιστα τῶν Ἀξιωματικῶν ἦτο πολὺ μεγάλη.

Κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1909 ὄλόκληρος ὁ στρατὸς ἐστασίασε, συνεκεντρώθη εἰς τὸ Γουδὶ ἔξω τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐζήτησε τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ Κράτους. Ἐκλήθη τότε ἀπὸ τὴν Κρήτην ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, ὁ ὅποιος ἀνέλαβε τὴν Κυβέρνησιν. Μὲ τὸν γενικὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν προθυμίαν, ποὺ ἐπεκράτησε τότε, καὶ τὴν προεργασίαν, ἡ ὅποια εἶχε γίνει ἀπὸ τὰς προηγουμένας κυβερνήσεις, οἱ σκοποὶ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1909 ἐπραγματοποιήθησαν. Τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους ἐτακτοποιήθησαν, ἡ διοίκησις ἐβελτιώθη, ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος ὡργανώθησαν καλῶς. ‘Η Ἑλλὰς εύρεθη ἔτοιμος κατὰ τὸν Βαλκανοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912 καὶ κατώρθωσεν, ὅπως θὰ ἴδωμεν, νὰ νικήσῃ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Βουλγάρους καὶ νὰ ἀποκτήσῃ ἀπὸ τότε ἀρκετὴν δύναμιν εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Βαλκανικοὶ μόλεμοι.

3ον) Αἴτια. ‘Η Νεοτουρκικὴ Ἐπανάστασις.

Εἰς τὴν Τουρκίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο Σουλτάνος ὁ περίφημος Ἀβδούλ Χαμήτ (1876–1909).

Ἔπῆρξε σκληρὸς πρὸς ὅλους. Οἱ χριστιανοὶ ἵδιως ἔμαρτύρησαν ὑπὸ τὴν τυραννικὴν ἀπολυταρχίαν του· τὸ 1894-96 ἕκαμεν ὁμαδικὰς σφαγὰς Ἀρμενίων χριστιανῶν, αἱ ὅποιαι ἐπρόξένησαν κατάπληξιν εἰς ὅλον τὸν Κόσμον· ὡνομάσθη ὁ Ἐρυθρὸς Σουλτᾶνος. Ἄλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι ὑπέφερον· ἐφυλάκιζε καὶ ἐφόνευε χωρὶς νὰ δικάζῃ. Διὰ τοῦτο οἱ μορφωμένοι Τοῦρκοι, ποὺ εἶχον ἴδρυσει ἀπὸ τοῦ 1891 τὸ σωματεῖον "Ἐνωσις—Πρόδος καὶ εἶχον ὀνομασθῆ Νεότουρκοι, ἔκαμαν ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ Χαμῆτ τὸ 1908 καὶ τὸν ἡνάγκασαν νὰ δώσῃ εἰς τοὺς Τούρκους ἐλευθερίας πολιτικάς, Σύνταγμα. Ἐπειδή ὅμως τὸ ἐπόμενον ἔτος 1909 δι' ἐνεργειῶν τοῦ Χαμῆτ ἔγιναν πάλιν ταραχαὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, οἱ Νεότουρκοι ἔξεκίνησαν μὲ στρατεύματα ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, ἐφθασαν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔξεθρόνισαν τὸν Χαμῆτ. Ἔγινε τότε Σουλτᾶνος ὁ ἀδελφὸς τοῦ Χαμῆτ Μωάμεθ ὁ Ε'.

Οἱ Νεότουρκοι ἥθελον νὰ ἀναδιοργανώσουν τὸ Κράτος των, ὅπως εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐπρόσεξαν τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον· καὶ ἐτὴν διοίκησιν ἐβελτίωσαν. Ἦθελον ὅμως νὰ κάμουν τὸ Κράτος των καθαρῶν τουρκικὸν ἐλαττώνοντες τὰ προνόμια, τὰ ἐποιαὶ εἶχον ἔως τότε οἱ χριστιανικοὶ πληθυσμοί. Διὰ τοῦτο ἥρχισαν καὶ αὐτοί, ὅπως οἱ παλαιότουρκοι, ἄγριον, διωγμὸν κατὰ τῶν ἄλλων ἐθνοτήτων, ποὺ ἔζων ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν διοίκησιν. Οἱ Ἑλληνες, καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι χριστιανοὶ κάτοικοι τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ὑπέφερον τότε πολλὰ ἀπὸ τοῦ Νεοτούρ-

κους. Συνεννοήθησαν λοιπὸν τὰ Χριστιανικὰ Κράτη τῆς Βαλκανικῆς, ἡ Ἑλλάς, ἡ Βουλγαρία, ἡ Σερβία καὶ τὸ Μαυροβούνιον, νὰ ζητήσωσιν ἀπὸ κοινοῦ νὰ παύσῃ ὁ διωγμὸς τῶν Χριστιανῶν. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ Τούρκοι δὲν ἔδέχθησαν νὰ σταματήσουν τὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμόν, τὰ 4 Βαλκανικὰ χριστιανικὰ κράτη ἔκαμαν συμμαχίαν καὶ ἐκήρυξαν μαζὶ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας.

4ον) Βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος (1912—13)

Ο πόλεμος ἤρχισε τὸν Ὁκτώβριον τοῦ 1912. Οἱ Σύμμαχοι ἔνίκησαν παντοῦ τοὺς Τούρκους. Οἱ Σέρβοι κατέλαβον τὰ Σκόπια καὶ τὸ Μοναστήριον. Οἱ Βούλγαροι ἐπολιόρκησαν τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. ἔφθασαν μέχρι τῆς Τζατάλτζας, δι’ ἄλλου δὲ στρατοῦ κατέλαβον τὴν Δυτικὴν Θράκην καὶ Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Οἱ Μαυροβούνιοι ἐπολιόρκησαν τὴν Ἀλβανικὴν πόλιν καὶ φρούριον Σκόδραν.

Ο Ἑλληνικὸς στρατὸς μὲ ἀρχηγὸν τὸν Διάδοχον Κωνσταντίνον ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν τὴν 5ην 8)βρίου, ἔνίκησεν εἰς τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου τοὺς Τούρκους, κατόπιν εἰς τὰ Γιανιτσά καὶ τὴν 26 Ὁκτωβρίου 1912 κατέλαβε τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν ἀπὸ αἰώνων Ἑλληνικὴν καὶ Χριστιανικὴν πόλιν τοῦ Ἀγ. Δημητρίου. Ἀλλος Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπροχώρησε πρὸς τὴν Ἡπειρον καὶ ἐπολιόρκησε τὰ Ιωάννινα, τὰ ὃ ποῖα εἶχον δχυρώσει οἱ Τούρκοι

Τοιουτοτρόπως είς διάστημα ένδει μηνός ἡ κυριαρχία τῆς Τουρκίας ἐπὶ ὅλης τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου εἶχε καταλυθῆναι ἐμενον μόνον εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων τὰ πολιορκούμενα φρούρια τῆς Ἀδριανούπλεως, Σκόδρας καὶ Ἰωαννίνων.

Εἰς τὴν θριαμβευτικὴν ὥμως αὐτὴν ἐπιτυχίαν τῶν συμμάχων χριστιανικῶν Κρατῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου πολὺ συνετέλεσε καὶ ὁ Ἐλληνικὸς στόλος. Ἀπέκλεισεν εἰς τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων τὸν Τουρκικὸν στόλον καὶ δὲν ἐπέτρεψε νὰ μεταφερθοῦν στρατεύματα ἐκ τῆς Ἀσίας. Καὶ ἐπεχείρησε μὲν νὰ ἔξελθῃ ἀπὸ τὰ στενὰ δύο φοράς ὁ Τουρκικὸς στόλος, ἀλλὰ ἐνικήθη ἀπὸ τὸν Ἐλληνικὸν τὴν 3 Δεκεμβρίου 1912 καὶ τὴν 5 Ἰανουαρίου 1913. Ὁ «Ἀβέρωφ» καὶ τὰ ἄλλα Ἐλληνικὰ πλοῖα ἐπροξένησαν πολλὰς ζημίας εἰς τὰ Τουρκικὰ καὶ τὰ ἡνάγκασαν νὰ κλεισθοῦν εἰς τὰ Στενά. Τὰ Ἐλληνικὰ νησιὰ τοῦ Ἀρχιπελάγους Χίος, Μυτιλήνη, Σάμος, Ἰμβρος, Τένεδος καὶ Σαμοθράκη ἦλευθερώθησαν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἐλληνικὸς στρατὸς ἐποιιόρκει τὰ Ἰωάννινα· τὸ ὑπερασπίζον τὴν πόλιν φρούριον τοῦ Μπιζανίου ἐφαίνετο ἀπόρθητον, ὁ δὲ στρατὸς ὑπέφερε πολὺ ἀπὸ τὸν χειμῶνα. Ὅταν ὥμως μετεφέρθη ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἄλλος στρατὸς καὶ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ πολιορκητικοῦ στρατοῦ ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος, τὸ Μπιζάνι δὲν ἦδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ περισσότερον καὶ τὴν 21 Φεβρουαρίου 1913 τὰ Ἰωάννινα μὲν τὸν Τουρκικὸν στρατὸν παρεδόθησαν. Μετ' ὀλίγον καὶ οἱ μούλγαροι κατέλαβον τὴν Ἀ-

δριανούπολιν, οἱ δὲ Τοῦρκοι ἔζητησαν εἰρηνήν, ἥ τι ἐποία ὑπεγράφη τὴν 17 Μαΐου εἰς Λονδίνον. Οἱ Τοῦρκοι παρεχώρησαν εἰς τοὺς συμμάχους τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Θράκης, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἡπειρον.

Ἐν τῷ μεταξύ ἐδολοφονήθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος καὶ τὸν εἶχε διαδεχθῆ ὁ νίκος του Κωνσταντίνος (4 Μαρτίου 1913).

5ον) Ἑλληνοβουλγαρικὸς πόλεμος:

Κατὰ τὴν διανομὴν τῶν ἀπελευθερωθεισῶν χωρῶν ἐφιλονείκησαν μεταξύ των οἱ Σύμμαχοι. Οἱ Βούλγαροι ἦθελον νὰ πάρουν καὶ τὴν Θεσσαλονίκην ἀπὸ τοὺς "Ἑλληνας καὶ τὸ Μοναστήρι ἀπὸ τοὺς Σέρβους. Διὰ τοῦτο συνεμάχησαν οἱ "Ἑλληνες, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Μαυροβούνιοι καὶ ἐπολέμησαν ἀπὸ κοινοῦ κατὰ τῶν Βουλγάρων.

Οἱ Σέρβοι ἐνίκησαν καὶ ἡνάγκασαν τοὺς Βουλγάρους νὰ ὑποχωρήσουν εἰς τὰ παλαιά των σύνορα. Οἱ "Ἑλληνες μὲν Ἀρχηγὸν τὸν ἔνδοξον καὶ λαοφιλῆ Βασιλέα Κωνσταντίνον ἐπολέμησαν μὲν μεγάλον ἐνθουσιασμόν. Μετὰ σκληρὸν τριήμερον ἀγῶνα (21-23 Ἰουνίου) ἐκέρδισαν τὴν μεγάλην μάχην τοῦ Κιλκίς καὶ κατεδίωξαν τοὺς Βουλγάρους πρὸς τὴν Τζουμαγιάν.

Τότε καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀνακατέλαβον τὴν Ἱδριανούπολιν, οἱ δὲ Ρουμᾶνοι εἰσῆλθον εἰς τὴν Βουλγαρικὴν ἐπαρχίαν Διοβρουτσάν.

Οἱ Βούλγαροι εύρεθησαν εἰς πολὺ δύοκολυν θέ-

σιν. Ἐζήτησαν εἰρήνην. Ἀντιπρόσωποι ὅλων τῶν Κρατῶν τῆς Βαλκανικῆς συνῆλθον τὸν Ἰούλιον εἰς Βουκουρέστιον καὶ ἐκεῖ τὴν 28 Ἰουλίου ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου. Δι’ αὐτῆς ἡ Ἑλλὰς ἐλάμβανεν ἐκτὸς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς μέχρι τοῦ Μοναστηρίου Μακεδονίας καὶ τὴν Ἀν. Μακεδονίαν μὲν τὰς πόλεις Σέρρας, Δράμαν καὶ Καβάλλαν μέχρι τοῦ Νέστου ποταμοῦ διετήρησεν ώσταύτως καὶ τὴν Ἡπειρον, τὴν Κρήτην καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους.

Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τοὺς πολέμους τοῦ 1912–13 ἡ Ἑλλὰς ἐμεγάλωσε πολύ. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἰκανοποιημένος διὰ τὰς θυσίας, εἰς τὰς ὁποίας εἶχεν ὑποβληθῆ, ἔβλεπεν ὅτι τὸ Ἐθνικὸν ὅνειρον τόσων αἰώνων ἔγινε πραγματικότης.

6ον) Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος (1914—18)

Κατὰ τὰ τελευταῖα 100 ἔτη μεγάλη πρόοδος ἐπημειώθη εἰς τὸν πολιτισμόν, εἰς τὴν Εὐρώπην ἴδιας καὶ τὴν Ἀμερικήν. Ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ μηχανικὴ διηγκόλυνε πολὺ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου· ὁ ἀτμός, ὁ ἥλεκτρισμός, αἱ μηχαναὶ ἐπλούτησαν τοὺς Εὐρωπαϊκούς κυρίως λαούς· τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι ἀνεπτύχθησαν.

Κάποια ὅμως κακὴ μοῖρα ἔσπειρε τὴν διχόνοιαν μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ ὅλοι ἔβλεπον ὅτι ἡ φαινομενικὴ αὐτὴ ἡσυχία κρύπτει μίαν μεγάλην καταστροφήν. Δύο κυρίως Εὐρωπαϊκούς λαούς ἔχώριζε βαθὺ καὶ ἄσβεστον μῖσος. Οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Γερμανοὶ διεξεδίκουν

άμφοτεροι τὰς παραμεθορίους ἐπαρχίας Ἀλσατίαν καὶ Λωραίνην, τὰς ὅποιας ἀπὸ τοῦ πολέμου τοῦ 1870—1871 κατεῖχον οἱ Γερμανοί. Ἐξ ἄλλου μεταξὺ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γερμανίας ἐπεκράτει ἴσχυρὸς ἀνταγωνισμὸς ἐξ ἀφορμῆς οἰκονομικῶν συμφερόντων. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν Εὐρώπην ἔγιναν δύο μεγάλαι συμμαχίαι κατὰ τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος. Ἡ Γερμανία μὲ τὴν Αὐστρίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν ἀπετέλεσαν τὴν Τριπλῆν συμμαχίαν, ἐνῷ ἡ Γαλλία μὲ τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ρωσίαν τὴν Τριπλῆν Συνενόησιν ἥτις Ἀντάντ.

Μεγάλοι στρατοί καὶ στόλοι ἡτοιμάζοντο καὶ τεράστιαι ἄλλαι προπαρασκευαὶ ἐγίνοντο. Ἔνας μικρὸς σπινθήρ ἦτο ἀρκετός, διὰ νὰ ἀνάψῃ ἡ πυρκαϊά.

Ἡ ἀφορμὴ ἐδόθη τὸν Ἰούλιον τοῦ 1914. Εἰς τὸ Σεράγγειον τῆς Βοσνίας ἐδολοφονήθη ὁ Διάδοχος τῆς Αὐστρίας ὑπὸ Σέρβων. Ἡ Αὐστρία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σέρβιας. Ἡ Ρωσία ὑπεστήριξε τοὺς ὄμοφύλους τῆς Σέρβους, ὁ Κάϊζερ τῆς Γερμανίας ἐτάχθη μὲ τὴν Αὐστρίαν καὶ τότε καὶ ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γερμανίας. Μετ' ὀλίγον ἡ Ἰταλία, ἡ ὅποια ἐδίσταζε νὰ ἀναμειχθῇ εἰς τὸν πόλεμον μέχρι τοῦ 1915, πηγαίνει μὲ τὸ μέρος τῆς Ἀντάντ καὶ ὁ πόλεμος γενικεύεται. Τὸ ἐν Κράτος μετὰ τὸ ἄλλο λαμβάνει μέρος εἰς αὐτόν, τελος δὲ καὶ αἱ Ἕνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς. Ὁ πόλεμος εἶναι παγκόσμιος. Μεγαλυτέρους στρατοὺς καὶ τελειότερα πολεμικὰ μέσα δὲν είχεν ἵδει ἀκόμη ὁ κόσμος. Πυροβολικόν, ἀεροπλάνα, τεράστια πολεμι-

κὰ πλοῖα, ὑποβρύχια ἐσκόρπιζον παντοῦ τὸν θάνατον καὶ τὴν καταστροφήν. Εἰς 50 ἑκατομμύρια ἀνδρας ὑπολογίζουν τοὺς στρατούς, ποὺ ἔλαβον μέρος εἰς τὸν πόλεμον ἐξ αὐτῶν τὸ 1)5 ἐφονεύθησαν ἢ ἀπέθανον. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἄμαχος πληθυσμὸς δὲν ἔβασανίζετο ὀλιγώτερον. Ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία εἰς πολλὰς χώρας κατεστράφη. Τὰς μεγαλυτέρας καταστροφὰς ὑπέστη τὸ Βέλγιον καὶ ἡ Γαλλία.

Κατ' ἀρχὰς ἐνίκα ἡ Γερμανία· διατάσσει της εἰσῆλθεν εἰς τὴν Γαλλίαν διὰ τοῦ Βελγίου καὶ ἐκινδύνευσε τότε (Αὔγουστον 1914) καὶ αὐτὸ τὸ Παρίσι. Ἀργότερα ὅμως, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν στιγμήν, ποὺ εἰσῆλθεν εἰς τὸν πόλεμον ἡ Ἀμερικὴ (1917), ἡ Γερμανικὴ δύναμις ἥρχισε νὰ κάμπτεται. Τέλος ὑστερα ἀπὸ μίαν μεγάλην ἥτταν εἰς τὸ Δυτικὸν μέτωπον ἡ Γερμανία ἤναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην. Ἔγινεν ἀνακωχὴ τὴν 11 Νοεμβρίου 1918 καὶ ὁ Κόσμος ἀνέπνευσεν. Ἡ Συνθήκη τῶν Βερσαλλιῶν (1919) ὑπεχρέωσε τὴν Γερμανίαν νὰ ἐπιστρέψῃ τὰς δύο ἐπαρχίας Ἀλσατίαν καὶ Λωραίνην εἰς τὴν Γαλλίαν, νὰ διαλύσῃ τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον της καὶ νὰ πληρώσῃ μεγάλην ἀποζημίωσιν πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ζημιῶν τοῦ πολέμου· ἐξ ἄλλου διελύθη τὸ Αὐστροουγγρικὸν κράτος, διὰ τοῦ ἐδάφους του δὲ ἐμεγάλωσαν ἄλλα κράτη, ἢ ἐσχηματίσθησαν νέα,

τον) Ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον.

Ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶχε τὴν τύχην νὰ χαρῇ ἐπὶ πολὺ τὴν νίκην της κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ἐνέκα

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κωνσταντίνος Β'

τοῦ παγκοσμίου πολέμου. Οἱ Τοῦρκοι πρῶτον καὶ οἱ Βούλγαροι ἔπειτα, ἐλπίζοντες ὅτι θὰ ἀνακτήσουν ὅσα ἔχασαν, ἐπῆγαν μὲ τὸ μέρος τῶν Γερμανῶν. Ἡ Ἑλλὰς ἔκαμε καὶ αὐτὴ ἐπιστράτευσιν, διὰ νὰ προστατεύσῃ τὰ σύνορά της ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Κατὰ τοὺς τελευταίους μῆνας τοῦ 1915 οἱ Σύμμαχοι (Γάλλοι, "Αγ-

γλοι ο καὶ Ἰταλοὶ ἀργότερα) ἀποβιβάζουν στρατον εἰς Θεσσαλονίκην, διὰ νὰ προστατεύσουν τὴν Σερβίαν· ὅταν δὲ ἀργότερα οἱ Σέρβοι ἡναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλειψουν τὴν χώραν των ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν Γερμανούβουλγάρων, ὁ πόλεμος γίνεται πλέον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν. Οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Βούλγαροι εἰσέρχονται καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος καὶ καταλαμβάνουν τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν μέχρι Καβάλλας.

‘Η Ἑλλὰς τηρήσασα εως τωρα οὔδετερότητα ἀπέναντι τῶν ἐμπολέμων μερῶν ἡναγκάσθη ἐκ τῆς ἔξελίξεως τῆς καταστάσεως καὶ τῶν πολεμικῶν γεγονότων νὰ ἀλλάξῃ στάσιν. ‘Ο Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος παρητήθη, διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ δευτερότοκος υἱός του Ἀλέξανδρος. ’Εξ ἀλλου ἡ Ἑλλὰς ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν πόλεμον ταχθεῖσα παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων τῆς Συνεννοήσεως (’Αντάντ).

‘Ο Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπολέμησε μαζὶ μὲ τοὺς Συμμάχους εἰς Μακεδονίαν, ἐκέρδισε τὴν νίκην τοῦ Σκρᾶ (ἀνοιξιν 1918) καὶ, ὅταν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1918 ἔγινε γενικὴ ἐπίθεσις καὶ διεσπάσθη τὸ Βουλγαρικὸν μέτωπον, κατεδίωξε τοὺς Βουλγάρους μέχρι τῆς πρωτευούστης των Σόφιας.

Μετὰ τὴν τελικὴν νίκην τῆς Ἀντάντ εἰς τὴν Ἑλάδα ἐδόθη ἡ Δυτικὴ καὶ Ἀνατολικὴ Θράκη μέχρι τῶν προθύρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ Σμύρνη μὲ τὴν περιοχήν της εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. ‘Η Ἑλλὰς κατέλαβε τὴν Σμύρνην (2 Μαΐου 1919) καὶ ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν (Ιούλιος 1920) ἐπεκύρωσε τὰς πα-

'Αλέξανδρος Α'.

ραχωρήσεις αύτάς καὶ ἔδωκεν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ Δωδεκάνησα. Δυστυχῶς ὅμως ἡ Ἑλλὰς δὲν κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ ὅλας αύτάς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας.

8ον) Ἡ Μικρασιατική καταστροφή.

Τὸν Ὁκτώβριον τοῦ 1920 ἀπέθανεν ὁ Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος, ὁ δὲ λαὸς διὰ δημοψηφίσματος ἐπανέφερε τὸν Βασιλέα Κωνσταντίνον. Ὁ Βασιλεὺς ἐπανῆλθε τὴν δην Δεκεμβρίου.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τολμηρὸς Τοῦρκος ἀξιωματικός, ὁ Μουσταφᾶ Κεμάλ, ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ Σουλτάνου, ὁ ὅποῖος εἶχε δεχθῆ τὴν συνθήκην τῶν Σεβρῶν. Πολλοὶ ἀξιωματικοὶ τὸν ἡκολούθησαν καὶ ἴδρυσαν εἰς τὴν Ἀγκυραν τῆς Μ. Ἀσίας ἄλλο Κράτος Τουρκικὸν μὲ σκοπὸν νὰ ἀνακαταλάβουν τὴν Μ. Ἀσίαν, ἀφοῦ ἐκδιώξουν τοὺς Ἐλληνας.

Τὸ κίνημα τοῦ Κεμάλ ἐλάμβανε διαστάσεις, διότι ὁ λαὸς ὁ Τουρκικὸς τὸν ἡκολούθησεν. Ὁ Ἐλληνικὸς στρατὸς ἐπροχώρησε τότε εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τὸν ᾧ Ιούλιον τοῦ 1921 κατέλαβε τὸ Ἑσκῆ Σεχήρ (ἀρχ. Δορύλαιον) καὶ τὸ Ἀφιὸν Καραχισάρ. Οἱ Τοῦρκοι ὑπεχώρησαν, χωρὶς νὰ πάθουν μεγάλας ἀπωλείας, καὶ ὠχυρώθησαν ὅπισθεν τοῦ Σάγγαρίου ποταμοῦ πρὸ τῆς Ἀγκύρας. Ἡ Ἐλλὰς τότε εὐρέθη εἰς δύσκολον θέσιν. Οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν δὲν ἐλάμβανεν ἀπὸ τὴν Εύρωπην. Τούναντίον μερικὰ Εύρωπαικὰ Κράτη ὑπεστήριζον τὸν Κεμάλ. Ἐν τούτοις ὅμως ἀπεφασίσθη νὰ γίνη ἐκστρατεία μέχρι τῆς Ἀγκύρας πρὸς καταστροφὴν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ.

Ἡ ἐκστρατεία ἔγινε τὸν Αὔγουστον 1921. Ὁ Ἐλληνικὸς στρατὸς διὰ μέσου ἀγόνου καὶ ἔηρᾶς χώρας

Γεώργιος Β'.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καὶ τῆς Ἀλμυρᾶς ἐρήμου ἀκόμη ἐβάδισε πρὸς τὴν Ἀγκυραν, διέβη τὸν Σαγγάριον ποταμὸν καὶ ἐνίκησεν ἐπανειλημμένως τοὺς Τούρκους· ἔφθασεν εἰς ἀπόστασιν 40 μόλις χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Ἀγκύρας. Αἱ ταλαιπωρίαι ὅμως εἶχον ἐξαντλήσει τὸν στρατόν, ὁ δὲ ἀνεφοδιασμός του εἰς τρόφιμα καὶ πυρομαχικὰ ἦτο ἀδύνατος λόγῳ τῶν μεγάλων ἀποστάσεων. Ὅπερ ῥησε λοιπὸν εἰς τὴν γραμμὴν Ἀφιὸν Καραχισάρ· Ἐσκῆ Σεχῆρ (Σεπτέμβριον 1921) καὶ ὠχυρώθη.

Ἡ Ἑλλὰς ὅμως εἶχεν ἐξαντληθῆ ὁἰκονομικῶς, ἡ δὲ συντήρησις τοῦ στρατοῦ ἀπήγει πολλὰ χρήματα. Διὰ τοῦτο ὁ στρατὸς δὲν ἔχει πλέον τὸ παλαιὸν ἥθικόν του, ἡ δὲ πειθαρχία παρέλυσε. Οἱ Τούρκοι ἐτοιμασθήσαντες ἕκαμαν τὸν Αὔγουστον τοῦ 1922 γενικὴν ἐπιθεσιν, διέσπασαν τὸ μέτωπον καὶ ἤναγκασαν τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸν νὰ ὑποχωρήσῃ ἐν ἀταξίᾳ πρὸς τὴν Σμύρνην Πολλαὶ λιάδες ἥχμαλωτίσθησαν, ὅλοκληρον δὲ τὸ πολεμικὸν ὄλικὸν περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Τὰ λείψανα τοῦ Στρατοῦ μετέφερθησαν εἰς Χίον καὶ Μυτιλήνην.

Ἐξ ἵσου θλιβερὰ ἦτο καὶ ἡ τύχη τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μ. Ἀσίας. Καταδιωκόμενοι πρὸς τὰ παράλια ἐπεζήτουν τὴν σωτηρίαν εἰς τὰ πλοῖα. Χιλιάδες ἐσφάγησαν ἡ ἥχμαλωτίσθησαν· ἐσώθησαν πολλοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα πρόσφυγες. Αὕτη είναι ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή, μια ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας ἐθνικὰς συμφοράς.

Ἡ Ἑλλὰς ἤναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάνης (1923), διὰ τῆς οποιας ἀπέδωκεν

Η Ελλάς.

είς τὴν Τουρκίαν ἐκτὸς τῆς περιοχῆς τῆς Σμύρνης καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην. Η συνθήκη αὗτη ὥρισε τὴν λεγομένην ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν. Οἱ Ἑλληνες δηλ. τῆς Μ. Ἀσίας καὶ Θράκης ὑποχρεώθησαν νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ δὲ Τούρκοι τῆς Μακεδονίας ἔφυγον καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἐν καὶ ἡμισυ ἑκατομμύριον Ἑλληνες ἦλθον καὶ ἐγκατε-

στάθησαν τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ Κράτος τοὺς ἔδωκε τὰ κτήματα τῶν Τούρκων καὶ ἀποζημιώσεις διὰ τὰς περιουσίας ποὺ ἐγκατέλειψαν.

Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἐντυπώσεως ἐκ τῆς καταστροφῆς ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος παρητήθη τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1921 καὶ ἐφυγεν ἐξ Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου μετὰ τρεῖς μῆνας ἀπέθανε. Βασιλεὺς ἔγινεν ὁ υἱός του Γεώργιος. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν ὅμως τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος ἀπεχώρησεν ὁ βασιλεὺς Γεώργιος καὶ ὡς πολίτευμα τῆς χώρας ὠρίσθη τὸ δημοκρατικὸ (Μάρτιος 1924).

Ὑπὸ τὸ Δημοκρατικὸν πολίτευμα ἔζησεν ὁ Ἑληνικὸς Λαὸς μέχρι τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1935 ὅπότε ὁ Λαὸς ἐπανέφερε διὰ δημοψηφίσματος τὸν Βασιλέα Γεώργιον τὸν Β'.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΕΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ	Σελίς
‘Ιστορία.....	3
Διαίρεσις τῆς Ἑλληνικῆς Ἰστορίας.....	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΕΛΛΗΝ. ΙΣΤΟΡΙΑΝ	
‘Ο Βυζαντινὸς Ἑλληνισμὸς	7
Παρακμὴ τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους.....	11
‘Η Εύρωπη.....	12
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΕΛΛΗΝ. ΙΣΤΟΡΙΑΝ	
‘Η Εύρωπη μέχρι τοῦ 16ου Αἰώνος	13
‘Η Εύρωπη ἐπὶ ἀπολυταρχίας.....	15
Η ΝΕΩΤΕΡΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ	
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ	
‘Η Τουρκοκρατία	
Οι Τούρκοι	
1ον) Οι Τούρκοι κατακτοῦν ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς Χώρας..	19
2ον) ‘Η Ἀκμὴ τῆς Τουρκίας. ‘Η Τουρκία ἀπειλεῖ καὶ τὴν Εύρωπην.....	20
3ον) ‘Η παρακμὴ τῆς Τουρκίας.....	21
Β') Οι “Ελληνες εἰς τὴν δουλείαν τῶν Τούρκων.	
4ον) Τὰ βάσανα τῶν ὑποδούλων.....	23
5ον) ‘Η διάσωσις τοῦ Ἑλληνισμοῦ	26
6ον) Θρησκευτικὰ καὶ Ἑκκλησιαστικὰ προνόμια. ‘Ο Πατριάρχης—Ἐθνάρχης τῶν Ἑλλήνων.....	27
7ον) Φαναριώται	29
8ον) Πολιτικὰ προνόμια. Κοινότητες.....	30

9ον) Αἱ Ναυτικαὶ Κοινότητες, Ναυτιλία καὶ Ἐμπόριον— Κοινότητες Ἐξωτερικοῦ.....	32
Πολεμικαὶ Δυνάμεις τοῦ Τουρκοκρατουμένου Ἑλληνισμοῦ	
10ον) I.—Κατὰ ἔτηράν	35
11ον) II.—Κατὰ θάλασσαν. Ὁ πολεμικὸς στόλος	38
12ον) Ἡ Παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας	40
13ον) Ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τεὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας.....	44
14ον) Λάμπρος Κατσώνης	46
15ον) Οἱ Σουλιῶται. Οἱ ἀγῶνες τῶν κατὰ τοῦ Ἀλῆ..	49
16ον) Πρῶτος καὶ δεύτερος πόλεμος (1791 καὶ 1792)..	50
17ον) Πολιορκία καὶ καταστροφὴ τοῦ Σουλίου	53
Παραμοναὶ τῆς μεγάλης Ἐπαναστάσεως	
18ον) Οἱ Ἑλληνες καὶ ἡ Εὐρώπη	57
19ον) Ρήγας Φεραίος (1557—1798)	59

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἡ μεγάλη Ἐπαναστασίς

1ον) Προπαρασκευὴ τῆς Ἐπαναστάσεως. Φιλικὴ Ἐται- ρεία	63
Πρῶτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως	
2ον) Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὰς Ἡγεμονίας.....	66
3ον) Ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα	70
4ον) Οἱ Τούρκοι κάμνουν σφαγάς. Ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου	73
5ον) Τὰ πολεμικὰ γεγονότα τοῦ πρώτου ἔτους τῆς Ἐπα- ναστάσεως.....	76
6ον) Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου	79
7ον) Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος	83
8ον) Χάνι τῆς Γραβιᾶς. Μάχη Βασιλικῶν.....	86
9ον) Εἰς τὴν θάλασσαν. Πυρπόλησις Τουρκικῆς φρεγάτας	88
10ον) Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπόλεως	91
11ον) Τὰ πολιτικὰ πράγματα. Ἡ πρώτη Ἐθνοσυνέλευσις	94

Δεύτερο > έτος τῆς Ἐπαναστάσεως (1822)	Σελίς
12ον Τὸ Τουρκικὸν σχέδιον ἐπιθέσεω	96
13ον) Καταστροφὴ τῆς Χίου	97
14ον) Ἡ ἐκδίκησις τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Κανάρης πυρπόλει τὴν Τουρκικὴν ναυαρχίδα	99
15ον) Ἡ Μάχη εἰς τὸ Πέτα.....	102
16ον) Ἐκστρατεία καὶ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη.....	107
 Τρίτον έτος τῆς Ἐπαναστάσεως (1823)	
17ον) Θάνατος Μάρκου Μπότσαρη	111
18ον) Ὁ Ἐμφύλιος πόλεμος (1823 καὶ 1824)..... ‘Ἡ Εύρωπη καὶ ἡ Ἐπανάστασις	114
19ον) Τὰ Εύρωπαικὰ κράτη καὶ ἡ Ἐπανάστασις.....	116
20ον) Οἱ Εύρωπαικοὶ λαοὶ καὶ ἡ Ἐπανάστασις. Φιλελληνισμός	118

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Τουρκοαιγυπτιακὴ σύμπραξις

21ον) Συμφωνία Σουλτάνου καὶ Μεχμέτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου	121
22ον) Οἱ Αἰγύπτιοι καταπνίγουν τὴν Ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης καὶ καταστρέφουν τὴν Κάσσον. Οἱ Τούρκοι: καταστρέφουν τὰ Ψαρά.....	122
23ον) Ναυμαχία τοῦ Γέροντά	124
24ον) Ὁ Ἰμπραήμ εἰς Πελοπόννησον.....	125
25ον) Μάχη εἰς τὸ Μανιάκι. Θάνατος Παπαφλέσσα. Ἀποφυλάκισις Κολοκοτρώνη	127
26ον) Δευτέρα Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. Α' περίοδος.	129
27ον) Δευτέρα Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. Β' περίοδος	131
28ον) Ἐπιδρομὴ τοῦ Ἰμπραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐκστρατεία κατὰ τῆς Μάνης.....	134
29ον) Ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ. Γεώργιος Καραϊσκάκης.....	135
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής	

30ον) Τὸ πολεμικὸν σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη.....	138
31ον) Ἡ παρὰ τὸ Φάληρον καταστροφή. Παράδοσις τῆς Ἀκροπόλεως	140
32ον) Ἡ ἐπέμβασις τῶν δυνάμεων. Ἡ ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχία	141
33ον) Ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος.....	142
34ον) Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Καποδιστρίου.....	146

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Ἡ Ἑλλὰς ἐλευθέρα.

1ον) Βασιλεία τοῦ "Οθωνος (1833—1862)	148
2ον) Βασιλεία Γεωργίου Α' (1863—1913)	151
Βαλκανικοὶ πόλεμοι	155
3ον) Αἴτια. Ἡ Νεοτουρκικὴ Ἐπανάστασις	155
4ον) Βαλκανοτουρκικὸς Πόλεμος (1912—13).....	157
5ον) Ἑλληνοβουλγαρικὸς πόλεμος	159
6ον) Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος (1914—18)	160
7ον) Ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον	162
8ον) Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή	166

